

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou

Diplomová práce

Zdeněk Beneš

Dobroměřice u Loun a Březno u Chomutova

Dvě sídliště doby římské v severozápadních Čechách

Dobroměřice by Louny and Březno by Chomutov - Two
Settlements of Roman Age Period in Northwestern Bohemia

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Lubomír Košnar, CSc.

1. Úvod	4
1.1. výzkumy germánských sídlišť doby římské v Čechách	5
1.2. stav výzkumu v severozápadních Čechách	8
2. Metodika práce	12
2.1. databáze a kód keramiky.....	12
2.1.1. popis databázových kategorií	14
3. Nálezová situace	21
3.1. Dobroměřice u Loun (Tab. II)	21
3.1.1. historie naleziště.....	22
3.1.2. Dobroměřice – „Stará pískovna“ – poloha naleziště a nálezové okolnosti (Tab. III, IV)	23
3.1.3. Dobroměřice – „Stará pískovna“ – popis objektů	24
3.1.4. Dobroměřice – „Nová pískovna“ – poloha naleziště a nálezové okolnosti (Tab. V-IX).....	25
3.1.5. Dobroměřice – „Nová pískovna“ – popis objektů.....	25
3.2. Březno u Chomutova (Tab. XX, XXI).....	31
3.2.1. historie naleziště.....	32
3.2.2. poloha naleziště a nálezové okolnosti	33
3.2.3. popis objektů.....	34
4. Analýza keramiky	37
4.1. kvantitativní analýza keramického souboru.....	37
4.1.1. hodnocení četnosti okrajů, den a výzdoby (Tab.13)	39
4.1.2. velikost souborů a hustota keramických zlomků ve výplních (Tab. 14 a 15)	41
4.1.4. podíl omlětých zlomků (Tab. 17)	44
4.2. kvalitativní analýza materiálu.....	45
4.2.1. tvarové a výzdobné spektrum keramiky	45
4.2.2. analýza technologického zpracování keramiky.....	77
4.2.3. intruze, importy a na kruhu točená keramika (Tab. 39).....	83
4.3. přeslen a „keramické vajíčko“	85
5. Analýza dalších movitých nálezů	87
5.1. kovové předměty	88
5.2. předměty z kamene	91
5.3. parohová a kostěná industrie	92
5.4. lidské ostatky	93
5.4.1. lidské skelety ze Staré pískovny (Tab. X)	93
5.4.1. kostrové hroby z Nové pískovny (Tab. VIII, XIV, XVIII)	95

5.5. skelety psů (Tab. XIX)	97
6.	Nemovitě nálezy 101
6.1. polozemnice/zahloubené chaty	101
6.2. vyhřívací jáma	102
6.3. nadzemní stavby (Tab. VII, IX)	102
6.4. žlaby (Tab. VII, IX).....	103
6.5. sídlištní jámy.....	104
7. Závěr.....	105
8. Použitá literatura.....	110
9. Seznam příloh.....	124

1. Úvod

Předložená magisterská diplomová práce se zabývá tématem, jež je, zdá se, v posledních letech na vzestupu. Jedná se o archeologii germánských sídlišť doby římské, sídlištní struktury a jejich chronologii. Sídlištní archeologie na rozdíl od výzkumu hrobů jistě neposkytuje tolik spektakulárních nálezů, její chronologie zdaleka není tak citlivá a otázka uzavřených nálezových celků je zde více než sporná. I proto byla sídliště po dlouhou dobu ignorována. Velké nálezové celky, často z velkoplošných záchranných výzkumů, leží celá desetiletí nezpracovány v depozitářích a mnohé z nich svým objemem představují roky práce pro celý tým badatelů. Většinou proto bývají publikovány spíše menší odkryvy jednotlivých objektů nebo úseků sídlišť.

Tak přistoupil k tématu i autor této práce. Zabývá se v ní vyhodnocením dvou sice poměrně velkých záchranných akcí ze severozápadních Čech, jež však krom jiného zachytily pouze menší část germánských osad z různých úseků doby římské. Autor nedisponoval finančním obnosem potřebným pro přírodovědné analýzy například osteologických nebo palynologických zbytků či nálezů železářských strusek. Proto se jimi tato práce - až na konstatování jejich přítomnosti v jednotlivých objektech a obecný přehled této problematiky - nezabývá. Nevelké rozměry odkryté plochy a nízký počet objektů rovněž ve většině případů nedovolovaly hlouběji studovat vnitřní strukturu sídlišť. Podstatná část práce se tedy zabývá především nálezy z uvedených objektů, z nichž drtivou většinu představují keramické zlomky. Na metodiku jejich vyhodnocení a samotné jejich zpracování bylo vynaloženo zdaleka nejvíce úsilí a to především za účelem pokusit se přistoupit k této problematice jinak, než bylo dosud běžné. Autor doufá, že výsledky této práce pomohou nejen k poznání severozápadočeského regionu v době římské, nýbrž i k hledání cesty, jak efektivně naložit s velkým objemem nalezeného keramického materiálu při jeho zpracování a vyhodnocení. Některé z těchto cest mohou být slepé, jiné snad povedou k dalšímu poznání.

1.1. výzkumy germánských sídlišť doby římské v Čechách

Jak již bylo řečeno výše, výzkum sídlišť doby římské dlouhou dobu značně zaostával za bádáním na poli pohřebišť. Důvodů je hned několik – celkově menší atraktivita získaného materiálu oproti hrobovým výbavám, podstatně menší schopnost přesnější datace zvláště zlomkovitého keramického materiálu, ale v neposlední řadě také nedostatečná metodika exkavace sídelních struktur i jednotlivých objektů. Svou roli nepochybně sehrálo i velké množství získaného archeologického materiálu a otázka jeho zpracování.

Jedny z prvních výzkumů sídlišť publikoval již J. L. Píč. Šlo především o lokality ve východním středočeském Polabí. Za všechny jmenujme jeho výzkumy v Plaňanech (*Píč 1897a*), Třebestovicích (*týž 1897b*, 379-381), Dobřichově (*týž 1897b*, 523-515) a Tuklatech (*týž 1897b*, 367-379). Dalšími pionýry v tomto směru byli A. Stocký, jenž započal výzkumné práce v Novém Bydžově-Chudonicích (*Stocký 1910; týž 1913*) a J. A. Jíra, který publikoval důležité odkryvy železářské osady v Praze-Bubenči (*Jíra 1910; týž 1911*). Prvé syntézy doby římské se zabývaly především hrobovými nálezy, přesto v nich lze nalézt i zmínky o sídlištních nálezech. Uvedme například Rukověť české archeologie (*Buchtela – Niederle 1910*). Prvními ucelenými pracemi o době římské jsou však až syntézy od H. Preidela (*1926; 1930*), zvláště jeho katalog nálezů je dodnes hojně citován.

Ještě ve 30. letech 20. století započali B. Dubský s J. Böhmem výzkumy na pohřebišti a sídlišti v Přešťovicích a odstartovali tak bádání o době římské v jižních Čechách (*Dubský 1937*). Zhruba ve stejné době publikoval F. Dvořák (*1936*, 89-99) vlastní výzkumy z Kolínska, kde se v kapitole o době římské objevují také zmínky o sídlištních objektech. Důležitými pracemi, které se sice netýkaly přímo sídlištního výzkumu, ale zásadním způsobem ovlivnily bádání o době římské a jsou dosud hojně citovány, byla obsáhlá interpretace mapy Klaudia Ptolemaia od E. Šimka (*1930, 1935, 1949, 1953*), dále studie B. Svobody dotýkající se především chronologie a typologie spon (*1948*) a monumentální dílo J. Dobiáše (*1964*), jenž shrnul a interpretoval antické písemné prameny dotýkající se území tehdejšího Československa od doby laténské po dobu stěhování národů.

Co se sledování sídlištních nálezů především v 2. polovině 20. století týká, v první řadě je třeba jmenovat průběžné příspěvky shrnující výzkum doby římské v Čechách za určitý časový úsek – jednak za roky 1919-1968 (*Rybová 1972*), pro roky 1970-1993 (*Salač 1994*) a pro období let 1981-1985 (*Motyková 1986*). Není možné nepoukázat na příslušné

pasáže o germánských sídlištích v prvním vydání *Pravěkých dějin Čech* (Pleiner – Rybová *et al.* 1978, 690, 704-705). V tomto kontextu je vhodné zmínit zřetelný posun směrem k sídlištní archeologii, který můžeme sledovat, srovnáme-li tuto práci s novou koncepcí v nejnovějším kompendiu *Archeologie pravěkých Čech*, svazku věnovaném době římské a době stěhování národů (Salač 2008, 41-54; Droberjar 2008d, 137-139).

Od 50., ale spíše až od 60. let můžeme sledovat velký nárůst výzkumů sídlišť z doby římské, což souvisí s rozvojem Archeologického ústavu ČSAV a činností jeho pracovníků. Za počátek nového pohledu na sídlištní problematiku můžeme považovat práce K. Motykové (Šneidrová 1954; Motyková-Šneidrová 1963a, 3-5; *táž* 1967, 4-6; Motyková 1976, 154-159) a A. Rybové (1956). Obě rovněž vedly velmi důležité velkoplošné výzkumy sídlišť ze starší doby římské. V případě A. Rybové to bylo dosud nezpracované sídliště v Zalužanech (Rybová 1961) a osada v Novém Bydžově-Chudonicích, jejíž výzkum vyústil v první ucelenou monografii germánského sídliště u nás (*táž* 1964). K. Motyková zase v letech 1972-1976 vedla výzkum, jenž odkryl téměř kompletní sídliště v Mlékojedech (Motyková 1975; *táž* 1981a; *táž* 1981b, 520-521; *táž* 1998). Ani tento důležitý soubor dosud nebyl souvisle zpracován.

Není možné na tomto místě jmenovat všechny další výzkumy, z těch důležitých však můžeme zmínit některé lokality ze středních Čech. Jde především o dvě sídliště z katastru Tuchlovic na Kladensku (Pleiner 1954; *táž* 1959; Motyková-Šneidrová 1970), dále Ořech (Motyková – Pleiner 1987; Bursák 2008), Přerubenice (Zeman – Venclová – Bubeník 1998), Beroun-Závodí (Břicháček – Košnar 1998) a Beroun-Plzeňské předměstí (Břicháček – Charvát – Matoušek 1983). Částečného zpracování se dočkalo i husté osídlení na katastru Roztok (Grmela 2008). Východní část středních Čech reprezentují výzkumy v Říčanech (Kuna – Waldhauser – Zavřel 1989), Dubči (Vencl – Venclová – Zadák 1976) nebo v Třebestovicích-Sadské (Motyková – Sedláčková 1974). Pojizeřím v době římské se zabývá populárně zaměřená monografie J. Waldhausera a L. Košnara (1997), kde lze nalézt i soupis lokalit a nálezů. Odborně vyhodnocené sídliště v Turnově-Maškových zahradách (Droberjar – Prostředník 2004) sice také souvisí s Pojizeřím, do středočeské oblasti však již nenáleží.

Západní Čechy byly v době římské osídleny patrně jen řídce. Přesto zde však můžeme sledovat nálezy od nejstaršího po nejmladší stupeň (krátké shrnutí viz Droberjar 2008b, 14). Jediným nověji publikovaným sídlištním nálezem je tak sídliště z Hodyně (Motyková-Šneidrová 1966).

Jižní Čechy od dob výzkumů B. Dubského vydaly poměrně velké množství zajímavých nálezů. Z těchto zkoumaných sídlišť je třeba uvést především Sedlec (*Břicháček – Braun – Košnar 1991*), Zbudov (*Zavřel 2001*) a Zliv (*týž 1999*, zde soupis lokalit). P. Zavřel je také autorem zatím posledního příspěvku o vývoji bádání nad dobou římskou a dobou stěhování národů v jižních Čechách (*2008*).

Část území východních Čech, osídleného v době římské, navazovala přímo na východní středočeskou zónu. Z novějších souvislejších sídlištních výzkumů je třeba jmenovat především lokalitu Slepotic se silným osídlením na počátku doby římské (*Vokolek 2001; Beková 2006*) nebo Mikulovice (*Sedláček – Halama – Jílek 2008*) či sousední Dražkovice, kde se podařilo odkrýt studnu s výdřevou z mladší doby římské (*Sedláček a kol. 2008*). Nedávno byly publikovány rovněž materiály převážně z povrchových sběrů na poezním území mezi východními Čechami a Moravou (*Vích 2007*).

Území Čech severozápadních je věnována podkapitola 1.2, proto se jím na tomto místě nebudeme zabývat.

Vhodnou příručkou pro studium doby římské je encyklopedická práce E. Droberjara (*2002*). Stav bádání doplňuje další encyklopedická práce tohoto autora, věnovaná tentokrát výhradně území Prahy (*Droberjar 2005*). Problematiku sídlištní archeologie se všemi jejími aspekty shrnul týž autor v příslušné kapitole své populárně pojaté knihy o Marobudově říši (*týž 2000*, 65-75). V naopak čistě vědeckých studiích E. Droberjara o nejstarším germánském horizontu v Čechách, stupni A, a následujícím období, stupni B1, můžeme kromě shrnutí sídlištní problematiky nalézt také aktualizovaný katalog lokalit (*týž 2006a*, 64-77; *týž 2006b*, 661-662, *týž 2008a*). Zatím posledním souhrnný přehledem historie výzkumu germánských sídlišť v Čechách je nedávno publikovaný článek E. Droberjara (*týž 2008b*). Zde stručně uvádí jednak zásadní výzkumy rozčleněné podle geografických celků Čech a dále základní aspekty a problémy, jež výzkum sídlišť provázejí, spolu s letným nastíněním situace v sousedních zemích.

Zvláštním tématem sídlištní archeologie je otázka sídla krále Marobuda, tzv. Marobuduum či Marobudon. Podle kronikáře z 16. století, Václava Hájka z Libočan, se mělo nacházet na Závisti u Zbraslavi (*Droberjar 2000*, 59), J. L. Píč jej zase umisťoval na Hradiště u Stradonic (*Píč 1903*). Pro tyto předpoklady dnes již chybí argumenty, tedy nálezy datovatelné do doby stupně B1 a předpokládané velké množství římských importů a vůbec dokladů pobytu vyšší společenské třídy. Dnes se předpokládá, že centrum

Marobudova království se patrně nacházelo v rovinatém, intenzivně osídleném území se silnou ekonomickou základnou, jež by se měla projevit vyšší koncentrací bohatých pohřebišť (*Salač 1996, 92; Droberjar 2000, 56-64; týž 2008c, 587*).

1.2. stav výzkumu v severozápadních Čechách

Vzhledem ke geografickému zaměření této práce je vhodnější zabývat se vývojem výzkumu doby římské v severozápadních Čechách v samostatné kapitole.

Obecný přehled tu opět podává základní literatura zmíněná již v předchozí podkapitole zabývající se celými Čechami, kde nalezneme jak hrobové, tak i sídlištní a ojedinělé nálezy ze severozápadních Čech. Mimoto jsou však k dispozici přehledy výzkumů publikované bývalou expoziturou Archeologického ústavu ČSAV v Mostě. Jde o výzkumy konané zvláště v kontextu s rozsáhlou povrchovou těžbou ložisek hnědého uhlí. Některé nálezy z doby římské najdeme již v prvních zprávách od N. Maška (1960), dále v samostatné kapitole za roky 1953-1972 (*Koutecký – Waldhauser 1980; Koutecký 1980*), již se všemi výzkumnými projekty souhrnně za roky 1973-1982 (*Velímský 1986; týž 1987*) a nakonec za roky 1983-1992 (*Dobeš 1995, 53-59*). Kromě toho lze ze starších prací zmínit souhrn nálezů z Mostecka, jehož autorem je H. Preidel (1936). Několik studií věnoval severozápadním Čechám V. Sakař (1962; *týž 1964*). Do této oblasti můžeme zahrnout ještě Litoměřicko, jakožto dolní část Poohří, odkud starší nálezy z doby římské publikoval M. Zápotocký (1969).

Oblast severozápadních Čech patřila od dávných dob k nejhustěji osídleným oblastem naší země a k narušování archeologických památek zde proto docházelo velmi často. Jejich zachraňování bylo jako jinde zpočátku v rukou amatérů, později se na záchranné činnosti podílela muzea. Mezi významné památky, jež měly to štěstí a byly zachráněny ve větší míře, patří pohřebiště v Tvršicích, odkryté již na počátku 20. století a publikované K. Motykovou (*Motyková-Šneidrová 1965a*). Další ojedinělé žárové pohřby a také sídlištní nálezy získávané ještě v 50. letech pocházejí z vedlejšího katastru Staňkovic (*Motyková-Šneidrová 1962a*).

S rozvojem průmyslu a především těžby hnědého uhlí od 2. poloviny 19. století se zde ničení archeologických památek zintenzivnilo, ruku v ruce se snahou o jejich záchranu. Po 2. světové válce se však již regionální instituce nedokázaly vyrovnat s rychlým rozvojem palivoenergetické základny v Podkrušnohoří, což byl také důvod pro zřízení expozitury Archeologického ústavu ČSAV roku 1953 se sídlem v Mostě.

Již od 60. let prováděla expozitura v Mostě velkoplošné výzkumy do té doby nebyvalé, na příklad v oblasti budoucí Nechranické přehrady nebo elektráren Tušimice a Počerady. Od 70. let se však těžba uhlí soustřeďovala do několika velkodolů a počaly být odtěžovány plochy o rozloze až několika desítek km². Další plochy zabírají výsypky vytěženého nadloží, elektrárny a další průmyslové a zemědělské závody, vodní nádrže a přeložky vodních toků, jakož i nutná infrastruktura (silnice, železnice, inženýrské sítě) a sídliště pro lidi vystěhované ze zasažených oblastí. Na základě změněných podmínek byla vypracována nová koncepce záchranných výzkumů expozitury. Těžiště se přesouvá od jednotlivých akcí, jejichž výběr byl do jisté míry subjektivní, k systematickému dlouhodobému sledování několika ucelených oblastí, které měly představovat vzorek kulturní krajiny (*Velímský 1986, 7-9*). Jde o tyto vybrané oblasti:

1. **povodí Lomského potoka na Bílinsku** – jeho jádro o rozloze 9 x 5 km je vymezeno na základě geomorfologické a hydrologické situace jako přirozený geografický celek, o kterém se předpokládá, že může sloužit jako příklad mikroregionu. Rozhodujícím činitelem pro jeho zkoumání byl vznik velkodolu Maxim Gorkij v 70. letech, v jehož předpolí byly postupně zlikvidovány obce Břežánky, Břešřany, Jenišův Újezd a Lipnice (*Velímský 1986, 11-13, Obr. 2; Beneš – Koutecký 1987, zde další literatura*). Strukturou a vývojem osídlení na Lomském potoce v době římské se detailně zabýval M. Ernée (*1992; týž 1995; týž 1997; týž 1999*). O sídlišti z Jenišova Újezda a pohřebišti v Mariánských Radčicích referoval D. Koutecký (*1995; týž 1997*).
2. **povodí Lužického potoka na Kadaňsku** – určeno rovněž jako přirozený mikroregion, rozlohou srovnatelný s oblastí Lomského potoka. Na rozdíl od něho však byl mikroregion Lužického potoka až do 50. let 20. století archeologicky prakticky nedotčený. Vše změnila výstavba elektráren Tušimice I a II, jakož i činnost Dolů Nástup Tušimice. Z kulturní krajiny se zde dnes dochovaly pouze izolované ostrůvky (*Velímský 1986, 13, 15; Neustupný 1987; Smrž 1986; týž 1987a; týž 1987b; týž 1994*). Pozůstatky germánského sídliště ze starší doby římské byly v letech 1960-1962 pozorovány ve stěnách dolu Merkur mezi Milžany a Přezeticemi (*Neustupný 1987, 631, 634*). Roku 1968 bylo zkoumáno sídliště ze starší doby římské s doklady železářské výroby v Kadani-Jezerce (*Kruta 1972*). Z Vrchnice pochází žárový hrob z mladší doby římské

(*Braun – Košnar 1981*). V Lužici byla odkryta část sídliště z nejstarší fáze doby římské, interpretovaná V. Salačem nově jako horizont LT D1/Ř A (*Salač 1995*, 146-150; *týž 2008*, 20-21, 71-72, Obr. 37) nebo spolu s vybranými objekty z Radovesic jako horizont Radovesice-Lužice (*Droberjar 2006a*, Obr. 50).

3. **Pětipesko** – oproti předcházejícím dvěma je tato oblast dosud nedotčena industrializačními zásahy. I zde byla plánovaná těžba hnědého uhlí, nicméně plán zahájení těžby byl posunut nejprve na rok 1990 a poté k roku 2000, zatím však k tomu nedošlo. Jde o rozlehlější území, celkem o 350 km² v němž lze vyčlenit několik mikroregionů. Povrchovými sběry byl počet pravěkých lokalit k roku 1986 navýšen na 79. Větší výzkumy proběhly zatím jen v Chotěbudicích (sídliště LnK) a v Polákách (halštatské pohřebiště). Velký důraz v přípravné fázi je kladen rovněž na studium přírodního prostředí (*Velímský 1986*, 15, 16, 19; *Rada – Černá 1986*; *Rada 1987*; *Meduna – Černá 1992*). Z několika lokalit hlášeny ve sběrech i nálezy z doby římské (viz *Rada – Černá 1986*, 74-75). Je třeba na tomto místě uvést, že do tohoto vymezeného celku spadá rovněž vrch Rubín, z něhož pocházejí předměty jak hrobového, tak i sídlištního charakteru ze starší doby římské (*Sakař 1966*, 609, 614, obr. 2:5; *Droberjar 2002*, 57).
4. **Mostecko** – výzkum byl zaměřen na studium sídelní struktury na počátku vrcholného středověku a zahrnoval území o rozloze 600 km², včetně zázemí středověkého Mostu. Jedná se o oblast Mostecké pánve, přilehlého úseku Krušných hor a západní části Českého středohoří. Výzkum venkovského prostředí úzce navazuje na studium samotného centra starého Mostu, jež bylo rovněž téměř celé odtěženo (*Velímský 1986*, 19-27, Obr. 3-5; *Klápště 1986*; *týž 1994*).

Studiem vybraného mikroregionu se zabývalo také archeologické oddělení muzea v Teplicích. Šlo o povodí Lukovského potoka, pravobřežního přítoku Bíliny, ničeného tzv. Radovesickou výsypkou (*Waldhauser – Holodňák – Salač 1986*; *Budinský 1987*).

Kromě těchto aktivit stále docházelo kromě vzorkování nalezišť i k větším záchranným výzkumům, pokud lokalita slibovala přispět k řešení určité problematiky. Tak tomu bylo například u sídliště ze starší doby římské v Kyjicích na šterkopískové pravobřežní terase Bíliny. Výzkum z roku 1978 odkryl dva oddělené okrsky o celkové rozloze 30 ha (podle pozdějších revizí M. Erného však menší jižní okrsek patří době

laténské). Tento velice důležitý výzkum rozlohou největšího odkrytého sídliště v severozápadních Čechách dosud nebyl odborně vyhodnocen (Smrž 1981; *Velímský 1986*, 27, 28, Obr. 6).

V souvislosti se stavbou Nechranické přehrady bylo v Lomazicích roku 1967 V. Krutou prozkoumáno žárové pohřebiště ze starší doby římské (30 popelnicových hrobů), přičemž nedaleko bylo J. Bubeníkem částečně prokopáno i několik výrobních objektů rovněž ze starší doby římské (množství strusky a stopy vápna). Nic z těchto výzkumů dosud nebylo publikováno (*Koutecký – Waldhauser 1980*, 45; *Salač 2008*, 19).

V letech 1966-1967 bylo v souvislosti s provozem elektrárny Počerady zkoumáno sídliště z doby laténské a římské (*Koutecký - Venclová 1979*).

Z významných novějších výzkumů nelze opominout rozsáhlé sídliště především ze starší, ale i mladší doby římské v Soběsukách, zkoumané v 80. letech (*Holodňák 1991*). Publikován byl z této lokality pouze bohatý kostrový pohřeb ženy (*Blažek 1995*, 145-148).

Moderní výzkumy v Lovosicích v 80. a 90. letech pomohly výrazně doplnit obraz zdejšího osídlení v době římské nastíněný starými nálezy již z 19. století. Katastr města byl zasídlen kromě doby laténské přes starší a mladší dobu římskou až do doby stěhování národů. Kromě sídlištních nálezů stojí za zmínku například bohatý kostrový hrob s římskými bronzovými nádobami nalezený roku 1937 na lovosickém náměstí (*Motyková-Šneidrová 1963a*, 32-33; *táž 1967*, 28, Abb.12; *Pleiner – Salač 1987*; *Salač 2000*; *týž 2008*, 19). Zajímavé nálezy z mladší doby římské, jak sídlištní, tak i kostrové pohřby, pocházejí z Prosmyk, dnes části Lovosic (*Hrala 1978a*, 44, 48-50, Obr. 12; *týž 1978b*, 158-162; *Blažek 1995*, 142-145; *Půlpán – Reszczyńska 2006*).

V Trmicích, na břehu řeky Bíliny, bylo v 90. letech D. Kouteckým a M. Cvrkovou zkoumáno rozsáhlé polykulturní sídliště, z něhož minimálně 158 objektů náleží starší době římské. Jeho publikace je součástí disertační práce A. Reszczyńskiej z univerzity v polském Rzeszowě (*Reszczyńska 2006*; *Reszczyńska – Cvrková – Blažek v tisku*).

2. Metodika práce

Zvláštní zřetel při zpracovávání nemovitých nálezů byl věnován hrnčířským výrobkům, tedy keramickým nádobám, jež se dochovaly prakticky pouze ve zlomcích. Mnohé z nich se však podařilo vlastními silami slepit a rekonstruovat alespoň na papíře. Kromě výzdoby je totiž stanovení tvaru nádoby důležité nejen pro chronologická pozorování, ale rovněž pro určení její funkce, již hrála v živé kultuře. Pro potřeby kvantitativního zpracování nalezené keramiky byla připravena databáze v programu Microsoft Office Access 2000.

Dalším složkám nálezového spektra nebyla věnována taková pozornost. Železných předmětů bylo nalezeno minimum a pouze k několika případům bylo možné se odborně vyjádřit. Přítomnost železné strusky je pouze registrována, vážena nebyla. Velmi málo se dochovalo rovněž z hliněného omazu stěn staveb či pecí, tzv. mazanice. Povětšinou se vyskytovala pouze v drobných zlomcích a ačkoli by to snad mohlo být přínosné, nakonec zvažena či jinak kvantitativně hodnocena nebyla. Její přítomnost v objektech je tedy rovněž pouze registrována. To se týká rovněž nalezených uhlíků. Co se osteologického materiálu týče, běžný odpad hodnocen nebyl (myšlena jeho fragmentárnost, druhové určení, váha či počet kusů) a je pouze registrována jeho přítomnost. Jen ve výjimečných případech celých nebo skoro celých lidských skeletů (jedná se kostry z objektu 13/67 z Nové pískovny v Dobroměřicích) byla provedena antropologická analýza. Jde o posudky, jež se nacházejí v nálezových zprávách, ze kterých bylo pro tuto práci čerpáno, a v textu je na náležitě odkazováno. Všechny tyto nálezy mohou posloužit pro odborné zhodnocení, pokud k tomu bude příležitost, někdy v budoucnu.

2.1. databáze a kód keramiky

Numerickou deskripci keramického materiálu doby římské provedla v bývalém Československu poprvé J. Hečková (1991). Jednalo se o keramiku z uzavřených sídlištních celků z Chotína. Autorka však do své databáze zařadila pouze část nálezů, tzv. charakteristické jedince (které tvořily asi jen 16% z celkového množství materiálu), což muselo zákonitě vést ke zkreslení závěrů její databáze.

Ve své diplomové práci vycházím z databáze, kterou jsem vytvořil pro bakalářskou práci obhájenou na ÚAM FF Masarykovy Univerzity (*Beneš 2006*). Tato databáze vycházela navazovala na jiné práce vzniklé na ÚAM FF MU, mimo jiné i z důvodu přirozené kontinuity. Metodickým základem přitom byl kód eneolitické keramiky P. Koštuřika (*Koštuřík – Macháček 1997*, 47-92). Pro potřeby keramického materiálu z doby římské jej pak upravili M. Kalábek a P. Procházková (*Kalábek 1998*, 23-43).

Zatím poslední práce na tomto poli vznikla zásluhou D. Vachůtové (*Víchová 2000*, 19-29). Autorka vycházela především z již zmiňované práce M. Kalábka, kterou se pokusila zefektivnit a více hierarchizovat. Jde především o použití kombinace prvočísel namísto vzestupné řady čísel. Podstatné úpravy doznal popis tvaru okraje, kde autorka navrhla zcela nový druh jeho deskripce založený na odděleném popisu tří základních tvarových vlastností okraje, a to vyhnutí, zesílení a úpravy hran. Výsledný devítimístný kód se tak skládá ze tří dvojčísel a jednoho trojčísla. K těmto třem vlastnostem je připojeno další pole obsahující dvojčíslí, umožňující popis případné jiné úpravy okraje (*Víchová 2000*, 19-20). Poslední úpravou bylo použití třídění keramických tvarů a výzdoby podle E. Droberjara (*1997*, 29-64), které bylo doplněno o nové tvary a druhy výzdoby.

Při sestavování databáze keramiky z germánských sídlišť ze severozápadních Čech byla tedy východiskem databáze použitá pro keramiku z pozdní doby římské na území Moravy. Již na počátku prací ale bylo zřejmé, že k novému materiálu bude třeba přistoupit jinak. Jednak se spektrum keramiky na Moravě v mladší době římské od českého materiálu liší, zvláště co se týče podstatně vyššího výskytu na kruhu točené keramiky. Mimoto je však v této práci hodnocen materiál z širokého časového úseku od samotných počátků doby římské až po její mladší stupeň. Bylo tedy třeba uchovat systém kódování dostatečně otevřený a především, při zachování struktury katalogu forem a výzdoby vytvořené E. Droberjarem pro moravský materiál (*1997*), doplnit tvary a výzdobné prvky nové, které se moravském materiálu neobjevují (především tzv. plaňanský horizont).

Dalším inspiračním prvkem, jenž stavbu databáze ovlivnil, jsou práce V. Salače, zabývající se především laténskou keramikou (*Salač 1998*; *Salač – Smrž 1989*; *Rulf – Salač 1995*; *Salač - Neruda – Kubálek 2006*). Na základě těchto prací byly do databáze přidány kategorie „váha“ a „maximální rozměr střepu“, které umožňují sledovat fragmentárnost keramického souboru.

2.1.1. popis databázových kategorií

Část obecná

Zahrnuje kategorie Katastr (označení v tabulce KATASTR), Traťový název (TRAT), Číslo objektu (COBJ), kontext nálezů/vrstva (KON), Evidenční číslo (EVC) a číslo sáčku (CSAC). Tyto kategorie není třeba komentovat. Pouze k položce Evidenční číslo je třeba poznamenat, že nejde o číslo inventární (to nebylo nálezům vůbec přiděleno), ale o číslo vytvořené z čísla sáčku a pořadového čísla pro každý střep tak, aby vzniklo unikátní označení pro každý nalezený zlomek.

Část typologická

Obsahuje kategorie Stupeň dochovalosti (STDOCH), Úprava okraje (bez zkratky), Tvar dna (TVDN), Tvar nožky (TVNO) a Keramická třída (KERTR). Popis okraje se rozpadá celkem do čtyř okének. Jsou to Vyhnutí okraje (vyh), Zesílení okraje (zes), Úprava hran okraje (upr) a Různé další úpravy okraje (ruz) (viz tab. 6). Kategorie Keramická třída je vlastně tvar nádoby. Pro jeho kódování se vychází z práce E. Droberjara (1997, 29, 43-64), bylo ovšem nutné vytvořit nové kódy pro formy, jež do jeho práce zahrnuté nebyly, nejčastěji z toho důvodu, že se v moravském nálezovém spektru nenacházejí (zvláště tvary stupně A doby římské, tzv. plaňanského horizontu)..

Tuto skupinu kategorií doplňují ještě okénka Počet střepů stejné nádoby (PSTEJN) a Číslo střepů stejné nádoby (CSTEJN), které slouží k zaznamenání počtu (včetně zlomku, u něhož je tato hodnota zapsána) a čísel střepů, u kterých bylo prokázáno, že patří všechny k téže nádobě. Neznamená to nutně, že je lze slepit k sobě, často tak bylo rozhodnuto na základě barvy, úpravy povrchu a struktury keramické hmoty viditelné na lomu.

Tab. 1 Stupeň dochovalosti

číslo	Text
1	okraj
2	hrdlo
3	plece
4	zlomek ucha, výčnělku
5	spodek nádoby
6	Dno

8	rekonstruovatelný jedinec
9	zcela zachovaný exemplář
11	přesně neidentifikovatelný jedinec
12	okraj, hrdlo
13	okraj, plece
15	okraj a spodek nádoby – misky
23	hrdlo a plece
24	hrdlo s uchem
35	plece a spodek nádoby
56	spodek a dno
57	spodek a nožka
123	okraj, hrdlo a plece
125	okraj, hrdlo a spodek nádoby
135	okraj, plece a spodek
235	hrdlo, plece a spodek nádoby
356	plece, spodek, dno
567	spodek, dno a nožka
1235	okraj, hrdlo, plece a spodek nádoby

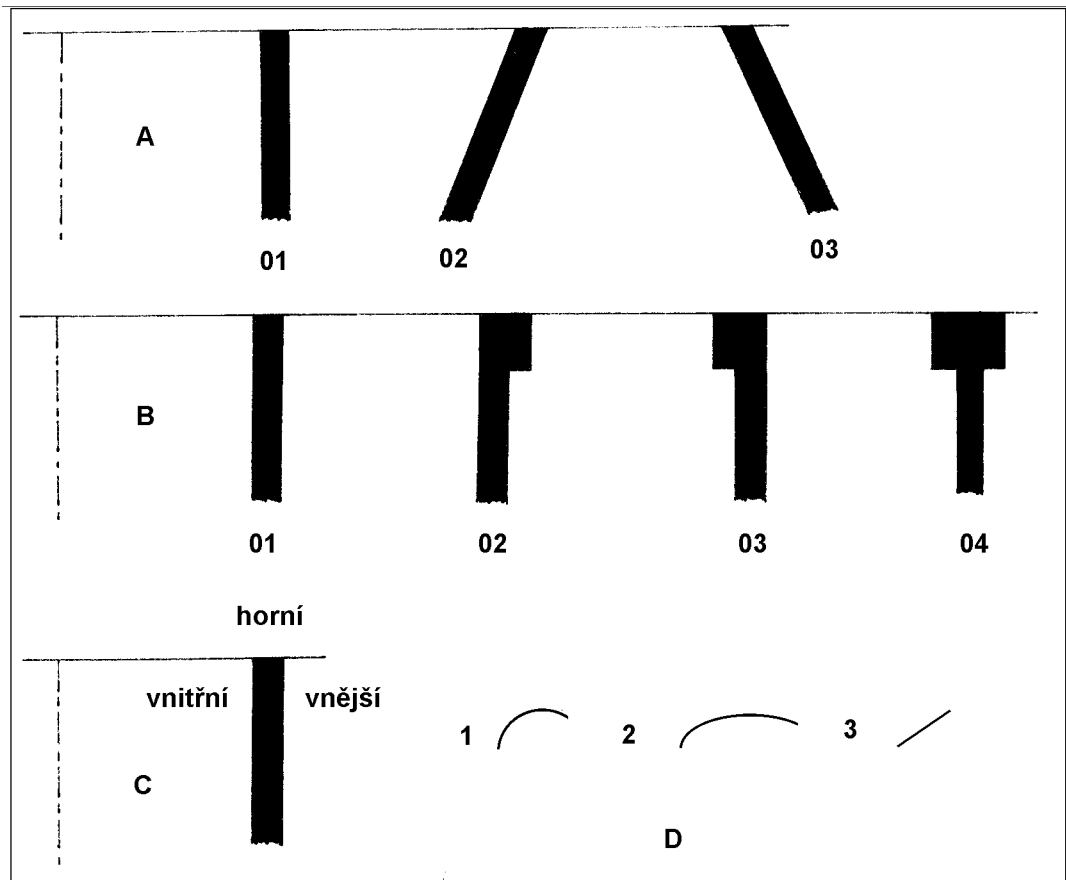
Tab. 2 Tvar dna

číslo	Text
1	ostré
2	oblé
3	nožkovité
8	dno nevyznačeno

Tab. 3 Tvar nožky

číslo	Text
0	dutá
1	plná
2	s vybočenou podstavou
10	prohnutá
80	lalokovitá

Tab. 4 Schematické znázornění popisu okraje kódem (převzato z Víchová 2000, 20)

Část metrická

Tato část obsahuje kategorie hodnotící rozměry a váhu keramických zlomků. Jsou to: Průměr okraje (PRUMOKR), Průměr nasazení hrdla (PRUMNASHRD), Průměr výdutě (PRUMVYD), Průměr dna (PRUMDN), Průměr nožky (PRUMNOZ), Celková výška (CELV), Tloušťka střepu (TLST), Váha (VAHA) a Maximální velikost střepu (MAXVST). Všechny tyto hodnoty jsou udány v milimetrech, resp. gramech.

Část fyzikálně-technologická

Obsahuje kategorie Druh keramické hmoty (DRKERHM), Příměs keramické hmoty (PRIMKERHM), Úprava povrchu (UPRPOVR), Technologie výroby (TECHVYR), Charakter lomu střepu (LOM) a Barva povrchu (BARPOV).

Je jasné, že hned několik kategorií při popisu keramiky je silně zatíženo subjektivními schopnostmi a zkušenostmi osoby, která databázi vyplňuje. Jde především o kategorie „příměs keramické hmoty“, její „zrnitost“ a „barva povrchu“. Záleží totiž

v podstatě na rozhodnutí dané osoby, jak bude k vyplňování těchto hodnot přistupovat. Je obtížné rozeznat správně všechny příměsi v keramické hmotě, pokud s tím člověk nemá hlubší zkušenost. V drtivé většině případů je možné je sledovat pouze v lomu střepu a i zde ovlivňuje výsledek například skutečnost, zda je lom čerstvý či ne. Někdy jsou příměsi v keramické hmotě distribuovány nepravidelně, takže nejsou na každém lomu viditelné. To pak ovlivňuje i určení zrnitosti keramické hmoty. Je vhodné okomentovat i určení barvy povrchu nádob (jedná se vždy o povrch vnější). Mnohé z nádob jsou totiž barvy nepravidelné, skvrnité, což je dáno jednak nepravidelným výpalem, jindy zase postdepozičními procesy v půdě, které mohou v některých případech zbarvení zlomků ovlivnit (například uložení v pecích, přepálení střepů, atd.). Bylo-li to pozorováno, byla barva zlomku hodnocena jako „nesouvislá“. Pro všechny tyto důvody je třeba ke zmíněným kategoriím a zadaným hodnotám přistupovat s opatrností. Různé typy zdrsňování povrchu nádob jsou vyobrazeny v Tab. XLI.

Z kategorií, jež někdy bývají hodnoceny, nebyla zařazena kategorie Tvrdost, poukazující na kvalitu výpalu, jež je bez užití exaktní měřičské metody (geologické měřidlo tvrdosti) neprůkazná, respektive se autor této práce necítil dostatečně kvalifikovaný k jejímu posouzení.

Tab. 5 Druh keramické hmoty

číslo	Text
1	plavená
2	jemnozrná (do 1mm)
4	středoizrnná (do 2mm)
6	zrnitá (do 3mm)
7	hrubozrná (nad 3mm)

Tab. 6 Příměs keramické hmoty

číslo	Text
1	nepozorována
3	narůžovělá vápenitá hornina
4	pískovcová či jalovcová měkká hornina
5	tuha
6	drcený křemen
8a	zlatá slída
8b	stříbrná slída
38b	vápenitá hornina a stříbrná slída
46	měkkí hornina a křemen
48b	měkkí hornina a stříbrná slída
58b	tuha a stříbrná slída

68a	křemen a zlatá slída
68b	křemen a stříbrná slída
468b	měkčí hornina, křemen a stříbrná slída

Tab.7 Úprava povrchu

číslo	Text
1	zrnitý, hrubý
2	hrubě modelovaný
3	jemněji modelovaný, přirozený
4	hlazený
5	leštěný
6a	drsněný-mramorovaný
6b	drsněný-struhadlovitá
6c	drsněný-chuchvalcovitý
6d	drsněný-kombinovaný zrnitý a voštinovaný
6e	drsněný-potažený zrnky písku
6f	drsněný-chuchvalcovitý s kusy ostřiva
6g	drsněný-jemné rýhování
6h	drsněný-oprýskaný
6i	drsněný-voštinovaný
8	potuhovaný
9	glazovaný

Tab. 8 Technologie výroby

číslo	Text
1	keramika v ruce tvarovaná
2	keramika vytáčená či obtáčená

Tab. 9 Charakter lomu střepeu

číslo	Text
1	ostrý lom
2	omletý lom

Tab. 10 Barva povrchu

číslo	Text
1	souvislá černá
2	souvislá hnědá
3	souvislá okrová
4	souvislá světlá
5	nesouvislá tmavá
6	nesouvislá světlá

Část výzdobná

Tato část je obecně považována za nejdůležitější v celé databázi. Skládá se ze dvou informací – Druh výzdoby (DRVYZ) a Rozložení výzdoby (ROZVYZ). Druhá jmenovaná informuje, na jaké části nádoby se daná výzdoba nachází a svou stavbou je totožná s kategorií Stupeň dochovalosti v Části typologické. Po úvaze byly do databáze vloženy celkem 4 dvojice těchto políček, neboť někdy se na jedné nádobě nachází kombinace několika výzdobných motivů a to v různých částech nádoby. Kód pro výzdobné motivy vychází z práce E. Droberjara (1997, 30-43), přičemž je zde doplněn o motivy a kombinace nové.

Souhrn kategorií je zakončen kolonkou Poznámky, určenou k zapisování dalších pozorování.

Tab. 11 Struktura databázové tabulky germánské keramiky z Mořic

TYP ČÁSTI	POLOŽKA	ZKRATKA	DATOVÝ TYP POLE	VELIKOST POLE
1. Obecná	Katastr	KAT	text	50
	Traťový název	TRAT	text	50
	Číslo objektu	COBJ	text	10
	Kontext	KON	Text	50
	Evidenční číslo	EVC	text	50
	Číslo sáčku	CSAC	text	50
2. Typologická	Stupeň dochovalosti	STDOCH	text	4
	Vyhnutí okraje	vyh	text	2
	Zesílení okraje	zes	text	2
	Úprava okraje	upr	text	3
	Různé další úpravy okraje	ruz	text	2
	Tvar dna	TVDN	text	1
	Tvar nožky	TVNOZ	text	2
	Keramická třída	KERTR	text	4
	Počet střepů stejné nádoby	PSTEJN	číslo	2
	Čísla střepů stejné nádoby	CSTEJN	text	255

3. Metrická	Průměr okraje	PRUMOKR	číslo	jednoduchá přesnost
	Průměr nasazení hrdla	PRUMNASHRD	číslo	jednoduchá přesnost
	Průměr výdutě	PRUMVYD	číslo	jednoduchá přesnost
	Průměr dna	PRUMDN	číslo	jednoduchá přesnost
	Průměr nožky	PRUMNOZ	číslo	jednoduchá přesnost
	Celková výška	CV	číslo	jednoduchá přesnost
	Tloušťka stěny nádoby	TLST	číslo	jednoduchá přesnost
	Váha	VAHA	číslo	jednoduchá přesnost
	Maximální velikost střepu	MAXVST	číslo	jednoduchá přesnost
4. Fyzikálně-technologická	Druh keramické hmoty	DRKERHM	text	1
	Příměs keramické hmoty	PRIMKERHM	text	50
	Úprava povrchu	UPRPOVR	text	50
	Technologie výroby	TECHVYR	text	1
	Charakter lomu střepu	LOM	text	1
	Barva povrchu	BARPOV	text	1
5. Výzdobná	Druh výzdoby	DRVYZ	text	50
	Rozložení výzdoby	ROZVYZ	text	5
Poznámka		POZNAMKA	text	255

3. Nálezová situace

Obsahem této práce je vyhodnocení nálezů z doby římské, získaných záchrannými archeologickými výzkumy tehdejší expozitury Archeologického ústavu ČSAV se sídlem v Mostě. Celkem jde o sídlištní nálezy z katastrů dvou obcí v severozápadních Čechách, v oblasti úrodného Poohří. Zatímco Dobroměřice se nacházejí v okrese Louny, v dolním Poohří, sídliště z Března patří do okresu Chomutov ve středním Poohří (Tab. I). Ačkoli tyto dvě lokality nepatří do stejného mikroregionu, lze díky jejich závislosti na Ohři jako ose a snad i obchodní a kulturní tepně severozápadních Čech očekávat jisté souvislosti a podobnosti.

Nejprve je však třeba uvést okolnosti získání těchto archeologických památek, jakož i stručnou historii výzkumů památek z doby římské v jejich bezprostředním okolí.

3.1. Dobroměřice u Loun (Tab. II)

V případě dobroměřických nálezů jde ve skutečnosti o dva různé výzkumy vzdálené od sebe několik stovek metrů na severním (levém) břehu Ohře.

Prvním z nich je výzkum vedený D. Kouteckým, jenž proběhl v letech 1966-1968 na místě staré pískovny rozkládající se východně od cukrovaru v Lenešicích a vpravo od silnice na Dobroměřice (*Koutecký 1980*, 146). Tuto polohu dále v textu a popisech označujeme jako Dobroměřice - „Stará pískovna“, neboť roku 1968 se těžba písku přesunula do nové polohy na východ od Dobroměřic, kde pokračoval rovněž také archeologický výzkum a to v letech 1968-1972. Tuto polohu v textu označujeme jako Dobroměřice – „Nová pískovna“. Pouze výzkum ze Staré pískovny byl publikován (*Koutecký 2006*), leč spíše stručně a s důrazem na nálezy z halštatského období. Proto bylo přistoupeno k jeho novému zhodnocení, i za účelem objasnění vzájemného vztahu památek ze Staré a z Nové pískovny.

Zájmová oblast se geologicky nachází v tzv. Lenešickém úvalu, což je střední část Hamburské tabule. Jde o protáhlou erozní sníženinu v tektonicky pokleslém pooharském zlomovém pásmu, vyznačující se mělkými, rozevřenými údolími Ohře a přítoků s výraznými nivami a středopleistocenními terasami. Ohře zde protéká teprve od sklonku staršího pleistocénu (*Demek a kol. 1987*, 315-316)

3.1.1. historie naleziště

Z levobřeží Ohře naproti Lounům, tedy zhruba katastrů obcí Lenešice a Dobroměřice, jsou zaznamenávány nálezy z doby římské a stěhování národů již od počátků archeologického bádání. O těch nejstarších nám poskytují informace soupisy H. Preidela (1930, II) a H. Ritterové (nepublikovaná disertace, viz prameny). Z katastru Lenešic je známo hned několik žárových hrobů, datovaných jak do starší, tak i mladší doby římské (Ritter, 363-365; Sakař 1966, 611; Droberjar 2002, 153). Při stavbě železnice z Prahy do Duchova bylo v Dobroměřicích nalezeno několik hrobů z doby stěhování národů (Mertz 1878-1881, 91-92, Tab. II:11; Preidel 1930, II. 198; Svoboda 1965, 240; Ritter 359-361).

Prvé poválečné výzkumy ze Staré pískovny pocházejí z roku 1953, kdy zde K. Šnaidrová provedla první záchrannou akci. V letech 1954-1955 zde památky zachraňoval N. Mašek (1960, 269). Již z prvních nálezů byly získány materiály širokého spektra pravěkých až středověkých nálezů (neolit, eneolit, knovízská kultura, doba laténská, římská a hradištní, jakož i středověk). Z roku 1955 pochází od pracovníka pískovny S. Freiberga kolekce keramických zlomků, z nichž některé lze zařadit také do doby římské (Rada 1972).

Roku 1966 se v pískovně začala rozšiřovat těžba a postupně byly narušovány další objekty. První záchranná akce byla provedena 10.-11.8., přičemž byly odkryty 2 objekty. Na počátku roku 1967 byla prozkoumána jáma s nálezy kultury nálevkovitých pohárů. Během jara a léta byly při dalších akcích postupně zachraňovány další objekty, ovšem z hlediska této práce je důležitý především objev objektu č. 13/67 s bohatými nálezy v červenci 1967. Poslední nálezy byly ze Staré pískovny zachráněny na počátku roku 1968 a úplně posledním evidovaným nálezem je patrně popelnice žárového hrobu z doby římské č. 19, kterou D. Koutecký převzal od správy cihelny. Koncem srpna 1968 byla těžba písku přenesena do Nové pískovny na východním okraji Dobroměřic. Ze staré pískovny tedy bylo v letech 1966-68 prozkoumáno celkem 18 objektů, avšak nejméně jednou tolik nebo více bylo zničeno bez evidence, zejména v zimních měsících. (Koutecký 1976; Týž 2006).

Výzkum v Nové pískovně vedl zprvu (od roku 1969) rovněž D. Koutecký. Poměrně hluboká skrývka (60 cm) a rychle postupující těžba písku výrazně ovlivňovaly kvalitu získaných nálezů a informací. I zde se potvrdilo silné zastoupení hned několika archeologických kultur, a to jak v sídlištních, tak i hrobových nálezech (kultura se šňůrovou keramikou, únětická, mohylová, knovízská a bylanská, a rovněž doba římská).

Důležitá je z našeho pohledu až sezona 1970, kdy bylo odkryto celkem 111 objektů. Době římské D. Koutecký s jistou skepsí přiřadil trojici chudě vybavených kostrových hrobů seřazených vedle sebe v řadě (objekty č. 94, 98, 100). Jediným argumentem pro toto určení je, jak píše D. Koutecký, že „v birituálním hrobu 94 nalezená hrubá napodobenina obloukové spony“ (*Koutecký 1975*). Podle závěrečné zprávy Z. Smrže (*1977, 97*) jsou do doby římské datovány ještě další dva kostrové hroby bez nálezů a to č. 96 a 99. Výzkumy v letech 1969 až 1971 byly prováděny za velmi obtížných podmínek (nedostatečně včasné hlášení o postupu těžby, hluboká skrývka) a přinesly jen torzo poznatků. Vážným nedostatkem je také skutečnost, že část plochy o výměře 1,5 ha byla bez předchozího výzkumu dokonce zcela zničena.

Významnou je rovněž sezóna 1972, kdy již výzkum vedl Z. Smrž. V tom roce bylo na lokalitě prozkoumáno celkem 47 objektů a 198 kúlových jam (z nichž se v několika případech podařilo vyčlenit prostory nadzemních staveb) na ploše 0,6 ha. Tentokrát pracovníci expozitury Most po předchozích negativních zkušenostech při skrývkách asistovali, čímž pomohli zachránit především mnoho mělce zahloubených objektů. I tentokrát pocházely nálezy z několika pravěkých období – konkrétně jde o kulturu nálevkovitých pohárů, mohylovou a bylanskou, a konečně také dobu římskou. V tomto případě se jedná o mělká větší zahloubení (objekty č. 14, 14a, 15), výraznější hlubší jámu (objekt č. 18) a menší oválné jámy (objekty č. 15a, 39). Podle analogií z roku 1970 (viz předchozí odstavec) může tomuto období patřit také kostrový hrob (objekt č. 22) a rituální pohřeb dvou psů (objekt č. 25). Teoreticky by k nim bylo možné přiřadit i žlab II a nadzemní stavby č. 5, 6 a 7. Všechny tyto objekty byly předběžně datovány do mladší doby římské (*Smrž 1977*).

3.1.2. Dobroměřice – „Stará pískovna“ – poloha naleziště a nálezové okolnosti (Tab. III, IV)

Naleziště ve Staré pískovně se rozkládá východně od cukrovaru v Lenešicích a vpravo od silnice na Dobroměřice. Centrum lokality je vzdáleno 120 m od řeky Ohře a 750 m od západního okraje obce Dobroměřice. Od centra Loun je vzdáleno 2 km.

Naleziště leží na terase Ohře, kde zřejmě nepůsobily každoroční záplavy, jinak by zde nemohlo sídliště existovat. Nadloží tvoří bílé a žluté písky, místy ve shlucích také štěrkopísek. Střed výzkumu se nalézá v nadmořské výšce 180 m nad mořem. Síla ornice kolísá mezi 40-60 cm, někdy i více. Při skrývkách však docházelo ke shrnutí horních

vrstev písku až do hloubky více než 100 cm. Plocha naleziště činí po výměře cca 2 ha. Výzkumná činnost začala na východním okraji, během roku 1967 pokračovala západním směrem a skončila v jihozápadním cípu v roce 1968 (Koutecký 1976, 1; *týž* 2006, 27).

3.1.3. Dobroměřice – „Stará pískovna“ – popis objektů

Popsány budou pouze objekty náležející době římské, tedy objekt č. 13/67 a soubor předmětů bez nálezových okolností č. 19/67, mezi nimiž je téměř celá miska z doby římské.

Objekt 13/67 (Tab. X)

Objekt se po skrývce jevil jako obdélník se zaoblenými rohy. Obě kratší stěny bylo nutno rekonstruovat, protože byly zničeny skrývkou. Stěny objektu splývaly se dnem. Ve dně byla zapuštěna okrouhlá jamka o průměru 75 cm a hloubce ode dna 20 cm. Výplň jamky tvořil slabě zbarvený bílý písek. Rekonstruované rozměry objektu činí 550 x 460 cm o zachované hloubce 25-35 cm. Orientace delších stěn byla V-Z. Hnědá písčité výplň obsahovala velké množství halštatské keramiky a zvířecích kostí.

Na dně byly nalezeny celkem 3 kostry. Lidská kostra I byla uložena ve východní polovině objektu. Jeden keramický zlomek nalezen u lebky, další v bezprostředním okolí kostry. Kostra většího jedince II v západní polovině objektu a i v jejím okolí byly roztroušeny keramické zlomky.

Kostra III se nalézala ve střední části mezi oběma skelety, většina kostí ale byla zničena skrývkou, neboť skelet byl v objektu uložen dosti mělce. Podle osteologického určení L. Peškeho (Koutecký 1976, Příloha 3) se jedná o zbytky skeletu psa, patrně z dospělého jedince (Koutecký 1976, 7-8; *týž* 2006, 34-35).

Soubor předmětů č. 19/67

Předměty mají pocházet z objektu zničeného při jihovýchodním cípu pískovny, avšak jeho přesnou polohu nebylo možné zjistit. D. Koutecký od mistra pískovny převzal jeho obsah (patrně šlo o hrob), který se skládal ze spálených kůstek uložených v nádobě bez zachovalého okraje. Spolu s ním se však nacházely i další keramické zlomky, některé patrně náležející knovízské kultuře. Jde tedy o smíšený soubor (Koutecký 1976, 9; *týž* 2006, 35-36).

3.1.4. Dobroměřice – „Nová pískovna“ – poloha naleziště a nálezové okolnosti (Tab. V-IX)

Lokalita se nachází jihovýchodně od obce, ve vzdálenosti cca 600 m od Ohře v nadmořské výšce 180. Střed lokality se nachází 1150 m od severního okraje Loun. Výzkum postupoval od jihu k severu, směrem k železniční trati, jejíž průběh posléze ze západní strany kopíroval. Je jisté, že lokalita pokračovala i za tratí, tam však již zemní práce prováděny nebyly. Vzdálenost od Staré pískovny činí zhruba 1,4 km.

Výzkum v roce 1970 navazoval na akci z roku 1969 (v této sezoně ovšem žádné nálezy z doby římské odkryty nebyly, proto se o ní dále zmiňovat nebudeme). Metoda výzkumu byla podřízena rychle postupující těžbě, skrývka ornice byla asi 60 cm hluboká, přičemž svrchních 40 cm sestávalo z ornice a 20-30 cm z podložního šterkopísku. Skrývka a s ní i výzkum postupovaly od jihu k severu.

Další sezonou, v níž byly nalezeny objekty zařaditelné do doby římské, byla ta závěrečná z roku 1972. Tentokrát byla zaměstnanci expozitury Most sledována skrývka a dohlíženo, aby byla odstraněna pouze ornice, čímž bylo pro výzkum zachováno poměrně velké množství objektů ve sprašové vrstvě, které by byly jinak zničeny, zvláště kúlové jámy či žlaby. Stalo se tak však pouze na části plochy, těžba však bez ohlášení postupovala dál a nebylo možné přinutit vedení pískovny k podobně pečlivému skrývání i na ploše, jež byla označena jako plocha C. Na plánu k tomuto výzkumu jsou totiž jednotlivé plochy označeny písmeny A, B, C – jde o umělé označení usnadňující orientaci (*Smrž 1977, 2*).

3.1.5. Dobroměřice – „Nová pískovna“ – popis objektů

Jak již bylo řečeno v kapitole 3.1.1, první nálezy, které byly s jistou dávkou skepse zařazeny do doby římské, pocházejí až z druhé sezony, jež probíhala v roce 1970. Jedná se o skupinu chudě vybavených kostrových hrobů nacházejících se v řadě vedle sebe. Jde o tyto objekty – č. 94/70, 96/70, 98/70, 99/70, 100/70.

Dále uvádíme objekty zkoumané v sezoně 1972. Objekty datované do doby římské pocházejí všechny z východní poloviny plochy A (tzn. plochy, kde byla skrývka provedena pečlivě). Jde o sídlištní objekty č. 14/72, 14a/72, 15/72, 15a/72, 18/72 a 39/72. Podle analogií ze sezony v roce 1970 do doby římské může patřit také kostrový hrob č. 22/72. S velkou pravděpodobností jí náleží i rituální pohřeb dvou psů č. 25/72. S jistou pravděpodobností lze do doby římské datovat i nadzemní stavby č. 5, 6 a 7. Určitou

souvislost s objekty doby římské, ale neprokázanou, by mohl mít žlab I. Na základě terénní situace se Z. Smrž domnívá, že do doby římské patří snad i žlab II (*Smrž 1977*, 80-82, 91).

Na tomto místě je třeba poukázat na chybu v dokumentaci, jež se týká záměny obsahu hrobů číslo 94 a 100. Na pytlíku i na kresbě z nálezové zprávy je totiž uvedeno, že „napodobenina obloukové spony“ je z hrobu 94 a železná přezka zase z hrobu 100, zatímco v popisu objektů v textu nálezové zprávy je tomu přesně naopak. Je třeba poznamenat, že v depozitáři byla dohledána pouze přezka, „napodobenina spony“ nalezena nebyla a je tedy dochována pouze v původní kresbě. To se však týká i další přezky uvedené v tabulce spolu s „napodobeninou spony“ jako obsah hrobu 94. Ta však v textu dokumentace uvedena není. Dva bronzové předměty, pouze uvedené, ale již dále nepopisované, z hrobu 94, rovněž nebyly nalezeny, navíc však nejsou ani vyobrazeny v tabulce nálezové zprávy. Lze se snad domnívat, že šlo o nějaké nezajímavé zlomky, jež právě z toho důvodu nebyly dokumentovány. Obsah hrobů zde uvádíme tak, jak byl popsán v nálezové zprávě.

Hrob 94/70 (Tab. VIII, XIV)

Hrobová jáma nepravidelného tvaru, zhruba obdélníkového až lichoběžníkovitého, se zaoblenými rohy. Delší stranou orientována ve směru SZ-JV. Šikmé stěny a ploché dno. Rozměry činí 230 x 125 cm při hloubce 40 cm.

V jihozápadním rohu se již v hloubce 0-5 cm rýsoval shluk spálených kostí (první hrob) o mocnosti 2-5 cm. Tento žárový hrob byl ovšem uložen volně, v prostotu cca 60x65 cm. Mezi spálenými kostmi byly dva bronzové předměty. Pod spálenými kostmi vrstva černé uhlíkaté hlíny.

V západní polovině na dně byla zjištěna značně rozpadlá kostra, jejíž původní polohu nelze specifikovat. Poblíž kostry, blíže jihovýchodnímu rohu, byla nalezena železná přezka (nebo patří hrobu 100 a do tohoto hrobu patří „napodobenina obloukové spony“ a část přezky).

Výplň horní části hrobové jámy tvořila hnědočerná štěrkovitá hlína, ve východní polovině v ní byly do červena přepálené kameny. Výplň spodní části jámy tvořila tmavě hnědá hlína (*Koutecký 1975*, 36-37).

Hrob 96/70 (Tab. VIII)

Dochována byla patrně pouze spodní část hrobové jámy. Byl dochován její oválný půdorys, orientovaný delší stranou ve směru V-Z, o rozměrech 160 x 70 cm a hloubce pouze 15 cm.

Kostra byla silně rozpadlá, byly zjištěny stopy lebky, pánve a rukou. Patrně ležela v natažené poloze, hlavou na západ. Jediným nálezem byl zbytek nádoby umístěný u chodidel u jihovýchodní stěny. Výplň tvořila hnědočerná hlína (*Koutecký 1975, 38*).

Hrob 98/70 (Tab. VIII, XIV)

Nalezen byl zbytek hrobu v oválné až obdélníkové jámě o rozměrech 195 x 68 cm a hloubce 18-22 cm.

Kostra byla zničena, pouze při západní stěně byly zjištěny stopy lebky (kostra byla tedy orientována ve směru Z-V). Výplň tvořila hnědočerná hlína (*Koutecký 1975, 39*).

Hrob 99/70 (Tab. VIII)

Hrob byl zničen již ve stěně pískovny. Ze zchovalého bloku byly vybrány pouze dlouhé kosti. Jinak nejsou k dispozici žádné další údaje (*Koutecký 1975, 39*).

Hrob 100/70 (Tab. VIII, XIV)

Hrob tvořila oválná až obdélníková jáma o rozměrech 195x80 cm a hloubce 10-18 cm, orientovaná delší osou ve směru V-Z.

Zachovaly se zčásti natažené části nohou, pánve a stopy lebky. Ty svědčily pro skutečnost, že lebka ležela v natažené poloze, hlavou k západu. V krajině pánve, v hloubce 10 cm, byla nalezena „železná napodobenina spony“ (nebo sem patří přezka z hrobu 94). V textu sice není uvedena, ale v tabulce nálezové zprávy se spolu s touto „sponou“ jako výbava hrobu objevuje též část přezky. Výplň tvořila hnědočerná hlína (*Koutecký 1975, 39-40*).

Objekt 14/72 (Tab. XV)

Oválná jáma se šikmými stěnami a mírně mísovitým dnem o rozměrech 260 x 216 cm a max. hloubce 30 cm. Objekt byl zapuštěn do spraše, výplň tvořila černá hlína. Při západním okraji se nacházela kúlová jamka o průměru 28 cm, rovněž vyplněná černou hlínou, jež částečně zasahovala do stěny objektu.

V jižní části se objekt 14 stýkal s objektem 14a a zdá se, že jej porušoval. Styk obou objektů je však nevýrazný a jejich výplň se nijak nelišila ani barvou, ani konzistencí (*Smrž 1977, 11*).

Objekt 14a/72 (Tab. XV)

Nepravidelný, zhruba čtvercový tvar, se zaoblenými rohy a lalokovitými výběžky ve východní a západní stěně. Dno bylo mísovité, zapuštěné do spraše. Rozměry činily 195 x 210 cm, max. hloubka 24 cm. Výplň tvořila černá hlína. O vztahu s objektem 14 viz výše (*Smrž 1977, 11*).

Objekt 15/72 (Tab. XVI)

Oválná jáma orientovaná delší osou směrem S-J, v západní stěně lalokovitě vykrojená, stěny šikmé, dno ploché a rovné. Rozměry 260 x 220 cm a max hloubka 30 cm. Výplň tvořila černá hlína.

V severní části se jáma stýkala s objektem 15a, který patrně narušovala. Výplň obou objektů však byla stejná jak barvou, tak i konzistencí, a není tedy vyloučeno, že byly navzájem současné a že jde tedy o objekt jeden (*Smrž 1977, 11-12*).

Objekt 15a/72 (Tab. XVI)

Okrouhlá jáma se šikmými stěnami a plochým rovným dnem, zahloubená do spraše. Rozměry činí 125 x 110 cm a max hloubka 36 cm. V jižní části byla narušena objektem 15 (viz výše). Výplň opět černá hlína (*Smrž 1977, 12*).

Objekt 18/72 (Tab. XVII)

Jáma nepravidelného tvaru s lalokovitě vybíhající šikmou severní a jižní stěnou, zatímco stěna západní a východní byly zaoblené a ke dnu kolmé. Dno bylo ploché a rovné. Objekt byl zahlouben do spraše a výplň tvořila černá hlína. Rozměry činily 180 x 150 cm, hloubka 45 cm. Ve vzdálenosti 30 cm od jižního okraje se nalézala kúlová jamka o průměru 17 cm a hloubce 15 cm vyplněná černou hlínou bez nálezů (*Smrž 1977, 13*).

Kostrový hrob 22/72 (Tab. XVIII)

V nepravidelné jámě obdélníkového tvaru s rovnými stěnami, které se pozvolna zahlubovaly k mísovitému dnu, ležela (či spíše byla stěsnána) lidská kostra. Spočívala na

pravém boku v orientaci Z-V s hlavou k západu a obličejem k jihu. Nohy byly slabě pokrčeny v kolenou, pravá paže spočívala podél těla s předloktím ohnutým zpět k rameni. Levá ruka byla natažena šikmo přes hrudník a mimo tělo. Kolena, ruce a lebka byly opřeny o stěnu hrobové jámy a nad úrovní hrudníku. Hrobová jáma měla rozměry 195 x 60 cm, max. hloubka ve středu činila 20 cm. Výplň hrobu tvořila šedočerná hlína, v níž byly nalezeny amorfnní střepey a zlomky mazanice (*Smrž 1977*, 14-15).

Objekt 25/72 (Tab. XIX)

Zhruba kruhová jáma s nepravidelnými stěnami a plochým dnem. Byly v ní uloženy kostry dvou psů orientované ve směru S-J s hlavami k severu. Obě spočívaly na boku, břichy a čenichy k sobě, s končetinami silně skrčenými a navzájem propletenými, s pánvemi k sobě přitisknutými. Rozměry jámy činily 100 x 85 cm o hloubce 7-10 cm. Výplň tvořila hnědá hlína, která neobsahovala žádné nálezy (*Smrž 1977*, 16).

Objekt 32/72 (Tab. XVII)

Oválná jáma se šikmými stěnami a plochým až mírně mísovitým dnem. Rozměry 140 x 125 cm a hloubka 48 cm. Do hloubky 20 cm byl objekt zapuštěn do spraše, poté až ke dnu do štěrkopískového podloží. Černá hutná výplň obsahovala několik střepeů a kostí (*Smrž 1977*, 18-19).

Objekt 39/72 (Tab. XVII)

Jáma nepravidelného oválného až kruhového půdorysu a kotlovitého profilu byla zahloubena do spraše. Rozměry 100 x 92 cm a hloubka 45 cm. Výplň tvořila hnědá hlína, jež obsahovala jen několik střepeů (*Smrž 1977*, 21).

Nadzemní stavba č. 5 (Tab. IX)

Její existence není zcela jistá, neboť v tomto prostoru se nacházelo více kůlových jamek nasvědčujících rovněž možnosti, že jde o dvě stavby. Tvar stavby byl snad lichoběžníkovitý o rozměrech cca 5,6 x 3 m, delší osou měla být orientována směrem SZ-JV. Půdorys vymezuje 10 kůlových jamek, z nichž jamka č. 52 je zapuštěna do objektu č. 24 (další jamky jsou č. 45-48, 50-53, 56, 59). Rozměry kůlových jamek se pohybují v rozmezí 25-40 cm, s hloubkou 8-30 cm. V jejich výplních nebyly nálezy, jež by pomohly dataci. Důležitá je však superpozice k objektu č. 24, jenž patří bylanské kultuře,

určujícím terminus post quem vzniku stavby. Vzhledem k tomu, že na lokalitě jsou mladší komponentou již jen objekty z doby římské, je možná (ale zdaleka ne jistá) i tato datace celé stavby (*Smrž 1977*, 84).

Nadzemní stavba č. 6 (Tab. IX)

Měla obdélníkový tvar o rozměrech cca 11 x 4 m a nejspíš i s vnitřním členěním. Delší osou je orientována směrem S-J. Půdorys je vymezen 12 kúlovými jamkami (č. 54, 87-90, 93-99). Jejich průměr osciloval v hodnotách 34-60 cm a hloubka mezi 7-34 cm. Přitom je důležité zmínit, že jamky uvnitř půdorysu byly mělčí než jamky na jeho obvodu. Ve výplni kúlové jamky č. 88 se nacházely střepy, jež je možné datovat do doby římské. Objekt č. 29, překrytý touto nadzemní stavbou, nelze datovat (jeho výplň neobsahovala žádné nálezy) a objekt č. 28 ležící při její severní stěně patří době bronzové či halštatské. Objekt č. 30 také nelze datovat. Nepřímým důkazem pro dataci stavby č. 6 do doby římské je i nepřítomnost objektů z doby římské v jejím okolí, z nichž by se materiál mohl dostat splachem do kúlové jamky č. 88 (*Smrž 1977*, 84-85).

Nadzemní stavba č. 7 (Tab. IX)

Ležela severovýchodně žlabu II, s nímž byla asi v superpozici. Předpokládaný obdélníkový tvar měl rozměry cca 5 x 2,5 m a byl orientovaný delší osou směrem SV-JZ. Půdorys byl vyčleněn 7 kúlovými jamkami (č. 17-23) o rozměrech 42-63 cm a hloubce 13-24 cm. Nelze vyloučit, že ke stavbě patřily i kúlové jamky č. 25, 131 a 132, čímž by se stavba prodloužila na celkových 8-8,5 m. Nálezy z kúlových jamek (č. 20, 22, 23 a 29) nelze datovat, pouze zařadit obecně do pravěku. Jelikož nelze ozřejmit vztah stavby ke žlabu II, je datace této stavby otevřená (*Smrž 1977*, 85).

Žlab I (Tab. IX)

Po začištění se jevil jako pás černé hlíny ve tvaru výseče kruhu, jehož průměr by činil asi 15 m. Při vybírání působil dojmem, že jde pouze o výrazně probarvené štěrkopískové podloží, nikoli o objekt. Po vybrání zeminy se ukázal žlábek 5-15 cm hluboký a široký 10-25 cm. Ve východní části byl žlab pravděpodobně náhle ukončen a pokračování západní části asi zničila skrývka. Malý počet kúlových jamek uprostřed něho a jejich absence v bezprostředním okolí jsou nepřímým důkazem toho, že nemohlo jít o konstrukci, jejíž oporu by tvořily svislé kúly. Kúlová jamka č. 40 (v ní nalezené střepy

dle úpravy povrchu a materiálu Z. Smrž odhaduje na dobu římskou), zapuštěná do dna žlabu, je ojedinělá a souvislost s ním nelze prokázat. Objekt č. 9 sice ležel v přímém pokračování pomyslného prodloužení východního oblouku žlabu, ale žlab byl v této části ukončen. Objekt č. 9 nadto nelze nijak datovat (zcela bez nálezů).

Funkce žlabu I není jasná. Postrádáme objekty, s nimiž by souvisel. Jen s jistou dávkou pravděpodobnosti lze uvažovat o existenci nadzemní stavby, část jejíhož půdorysu by tvořily jamky č. 2-6 a snad i jamka č. 40 (*Smrž 1977*, 79-80).

Žlab II (Tab. VII, IX)

Tento žlab měl komplikovanější strukturu než žlab I, díky kvalitně provedené skrývce se však rýsoval výrazněji. Komplikovaný systém křulových jamek však brání přesnému posouzení situace, jelikož souvislost je mnohdy velmi sporná.

Jižní úsek žlabu (tj. II-1) se v jižním ukončení zvolna vytrácel, zatímco jeho severní ukončení je náhlé. Protínal plochu vypálené spraše, kterou však nelze datovat. Severní úsek žlabu (II-2) byl v jižní části ukončen rozměrnou, ale mělkou křulovou jamkou č. 142, pokračoval v třímetrovém úseku mělce, poté se opět výrazněji zahluboval, aby v severním ukončení pozvolna zmizel. Mezi oběma úseky žlabu, jižním a severním, zůstal volný prostor, snad vchod. Není vyloučeno, že křulové jamky č. 31, 136, 145 a 149 souvisely s konstrukcí průchodu a mohly vymezovat jakýsi klešťovitý vstup. V jamkách č. 149 a 136 byly střepy, jež bylo možné datovat do doby římské, avšak ve žlabu žádné nalezeny nebyly.

Výrazněji se jevila konstrukce II-3 ukončená dvojicemi protilehlých křulových jamek propojených mělkým žlábkem. Souvislost dalších křulových jamek s konstrukcí žlabu je sporná. Jediná křulová jamka byla zapuštěna do jeho výplně v úseku II-1 (č. 47). Souvisí s konstrukcí křulové stavby vymezené na západní straně spojnicí křulových jamek č. 135 a 158. V úseku II-1 žlab překrývá také půdorys stavby a se severní částí úseku II-2 se prolíná půdorys stavby č. 7, což však není zcela jisté.

Jelikož žlab II lze na základě nálezů z křulových jamek nepřímou datovat do doby římské, nelze vyloučit jeho souvislost s objekty č. 14, 14a, 15 a 15a (*Smrž 1977*, 80-82).

3.2. Březno u Chomutova (Tab. XX, XXI)

Obec Březno se nachází v údolí Hutné, levobřežního přítoku Ohře situovaného mezi přítoky Lužickým potokem (dnes území dolu Merkur, elektrárny Tušimice a Nechranické

přehradu – viz kapitola 1.2) a Chomutovkou. Někdy se poloha výzkumu z roku 1984 uvádí pod katastrem Brany-Naší – obcí, jež zanikly postupem dolu Nástup Tušimice v 80. letech. Pro odlišení od záchranné akce z roku 1983 v Březně nadále v textu pro zde hodnocený výzkum z roku 1984 používáme označení Březno u Chomutova – „Brany-Naší“.

Z výzkumu vedeného M. Neuwirthem v předpolí postupujícího dolu Merkur neexistuje řádná nálezová zpráva, k dispozici jsou však celkem 4 hlášení v časovém rozmezí od 12.5. do 3.9.1984 (*Smrž 1984a; Neuwirth 1984a; týž 1984b; Smrž 1984b*). Naštěstí se podařilo získat jak celkový plán z archivu ÚAPPSZČ v Mostě, tak i terénní dokumentaci s plány a deníkem, jakož i samotné nálezy, které nebyly delší dobu k nalezení. O výzkumu rovněž informovala K. Motyková (1986, 167, Fig. 1,2). Souhrnné zhodnocením výzkumů a situace v povodí Hutné podal Z. Smrž (1999).

3.2.1. historie naleziště

Z povodí Hutné nejsou žádné starší nálezy z doby římské téměř známy. Výjimkou je bohatý kostrový hrob ze 4. století ze Žiželic, které se nacházejí na Hutné téměř před jejím ústím do Ohře v Žatci (*Blažek 1995, 150-152, Abb. 18-19; Droberjar 2002, 392*).

Z novodobých výzkumů tak stojí za zmínku především odkryvy provedené rok před výzkumem v poloze „Brany-Naší“ východněji na katastru obce Březno. Vyžádala si její stavba čističky odpadních vod na pravém břehu Hutné pro blízký hnědouhelny povrchový lom a zaujímal plochu 3,5 ha. Prováděla jej mostecká expozitura pod vedením D. Kouteckého. Kromě objektů náležejících laténskému sídlišti zde byly objeveny také 3 objekty ze starší doby římské – konkrétně jde o zahloubené objekty s několika hutnickými pecemi (objekty č. 1 a 18) a jednu pec neurčené funkce (*Salač - Neruda – Kubálek 2006, 7-8, 12-14*). Zachycen byl patrně jižní okraj sídliště s výrobními objekty, přičemž obytné objekty lze teoreticky předpokládat severněji, blíže toku Hutné. Stejně tak je ale možné, že ostatní objekty byly zničeny poměrně hlubokou skrývkou (*tíž 2006, 13-14*).

V jarních a letních měsících roku 1984 pak proběhl výzkum v poloze „Brany-Naší“. Kromě tohoto výzkumu nebylo pravobřeží Hutné až k ústí Černovického potoka prakticky vůbec sledováno a postupně bylo zcela odtěženo. Detailní informace o průběhu výzkumu jsou obsahem následující kapitoly.

3.2.2. poloha naleziště a nálezové okolnosti

Lokalita se nacházela na levobřeží říčky Hutné, jež pramení v Krušných horách a vlévá se do Ohře mezi Žatcem a obcí Staňkovice. Údolí Hutné sice zároveň patří do středního Poohří, jeho část je ale již součástí Mostecké pánve. Její tok se během 80. a 90 let výrazně pozměnil, došlo totiž k jeho přeložení k severu z důvodu rozšiřování hnědouhelných dolů Nástup Tušimice. Studium tohoto zaniklého regionu je tak možné již jen ze starých a rekonstrukčních map (viz *Smrž 1999*, Obr. 2). Linie těžby postupovala od jihu k severu a frontálně v několikakilometrovém úseku zlikvidovala nejprve bezvodý hřbet mezi Lužickým potokem a údolím Hutné. Následně byly zabrány i severní svahy sklánějící se k Hutné, kam patří rovněž zde prezentované naleziště, až po hranici Černovického potoka na východě.

Údolí Hutné bývalo sevřenější, hlubší a členitější než sousední údolí Lužického potoka. Na severozápadě bylo ohraničeno zalesněným úpatím Krušných hor. Co se pedologické situace týče, na západ od Černovického potoka zcela chyběly spraše, podloží tvořily těžké jílovitopísčité a jílovité hlíny (*Smrž 1999*, 212). Z geomorfologického hlediska se lokalita nachází v tzv. Březenské pánvi, jež je součástí Chomutovsko-teplické pánve. Vyznačuje se především erozně denudačním reliéfem na miocénních jezerních jílech a píscích s uhelnými slojemi sklánějícím se od severozápadu k jihovýchodu, s širokými rozvodními hřbety s plošinami nesoucími zbytky solifluovaných říčních štěrků. Při úpatí Krušných hor se vyskytují náplavové kužely a suťové haldy (*Demek a kol. 1987*, 126).

Počátek výzkumu v poloze „Brany-Naší“ spadá do 12.5.1984, kdy Z. Smrž společně s D. Kouteckým a M. Šmolíkovou z muzea Chomutov provedli průzkum předpolí dolu Merkur. Fronta skrývky postupovala v čáře dlouhé 3 km směrem od jihu k severu, tedy paralelně s říčkou Hutná. V celém prostoru o výměře několik set hektarů byla provedena skrývka. V pravobřeží Hutné mezi Brančíky a Brany bylo zjištěno „rozsáhlé sídliště z doby římské“ v délce cca 500 m na štěrkopískové terase Hutné, jehož severní okraj zasahoval do inundace řeky, kde již nebylo jeho pokračování patrné (*Smrž 1984a*).

Následně během léta proběhl záchranný archeologický výzkum Archeologického ústavu AV ČR pod vedením M. Neuwirtha a to v termínech 2.-26.7. a 6.-24.8.1984. Byly rozpoznány dvě zřetelné koncentrace objektů – jedna, větší, byla předběžně datována do doby římské a druhá do doby hradištní. Kromě zahloubených chat byly odkryty běžné sídlištní jámy, jedna vyhřívací pec, hrob únětické kultury a žlábek o zjištěné délce přes

200 m, patrně recentního původu. V průběhu celého výzkumu bylo prozkoumáno 34 objektů – z toho 21 bylo datováno do doby římské, 9 do doby hradištní, jeden z doby bronzové a 3 objekty určeny jako recentní (*Neuwirth 1984a; týž 1984b*).

Ještě 3.9.1984 provedl Z. Smrž dobrání polovin 3 objektů (č. 23, 23 a 25), jež zde zůstaly nedokončené po výzkumu M. Neuwirtha (*Smrž 1984b*).

3.2.3. popis objektů

Původní předpoklad, že nálezy lze rozdělit pouze na komponentu hradištní a z doby římské, se ukázal jako lichý. Ve skutečnosti byla původně do doby římské započítána i poměrně silná komponenta laténská, což však již dávno věděl V. Salač, když nálezy ze zahloubené chaty č. 2 využil pro srovnání laténské keramiky ze severozápadních Čech (*Rulf – Salač 1995; Salač 1998*). Po analýze materiálu autor této práce vyčlenil ze souboru protohistorických nálezů další laténské objekty. Zbývající, jež jsou s jistotou datovány do dob římské, jsou dvě zahloubené chaty (objekty č. 11 a 13), dále jedna vyhrívací pec (objekt č. 10) a různé sídlištní jámy (objekty č. 3, 8, 15, 18, 22, 23 a 32).

Zahloubená chata č. 11 (Tab. XXII, XXV, XXVI)

Má tvar nepravidelného oválu o rozměrech 250 x 270 cm a hloubce 25 cm s rovným dnem a šikmými stěnami. Výplň tvořila šedohnědá hlína promíšená propálenou hlínou. V západní stěně byla objevena kúlová jamka. Vybrána byla pouze severní polovina, z jižní zachycen pouze půdorys po provedeném začišťení.

Zahloubená chata č. 13 (Tab. XXII, XXVII-XXXI)

Jedná se o rozměrnější polozemnici o rozměrech 590 x 510 cm a hloubce 100cm. Měla rovné dno a šikmé až stupňovitě utvářené stěny. Výplň tvořila šedohnědá hlína, ale při stěnách a nade dnem se rýsovala šedožlutá vrstva. Okraje jámy byly zhroucené dovnitř, takže bylo obtížné rozeznat půdorys. Chata obsahovala bohatý materiál z počátku doby římské, ale bohužel byla vybrána pouze její západní polovina. Zde byly nalezeny dvě kúlové jamky, jedna ve středu kratší strany, druhá pak při stěně severní.

Vyhrívací pec č. 10 (Tab. XXII, XXIV)

Jde o objekt obdélného tvaru o rozměrech 155 x 60 cm a max. hloubce 45 cm. Dno se zahlubovalo stupňovitě a bylo rovné, stěny svíslé. Dno i část stěn byly propálené. Výplň

tvořila šedohnědá hlína s velkým množstvím strusky a uhlíků. Výplň byla vybrána z celého objektu.

Objekt č. 3 (Tab. XXIII)

Rozměry jámy činily 160 x 160 (?) cm a hloubka 28 cm. Byla oválného tvaru s rovným dnem a šikmými stěnami. Výplň byla tvořena šedohnědou hlínou, jen u stěn a nade dnem se nacházela žlutá vrstva (stržení stěn). Kresba půdorysu a profilu se nedochovala.

Objekt č. 8 (Tab. XXIII)

Jáma rozměrů 100 x 150 (?) cm a o neznámé hloubce. Měla nepravidelný oválný tvar. Její východní část se nacházela pod haldou skryté zeminy, tudíž byly její rozměry spíše odhadnuty. Před vybráním byl navíc objekt rozježděn při odvozu ornice. Po začištění nalezená skvrna o hloubce 5 cm patrně náležela téže jámě. Výplň tvořila šedohnědá hlína.

Objekt č. 15 (Tab. VIII)

Oválná jáma o rozměrech 90 x 95 cm a hloubce 70 cm měl stupňovité zahloubení se šikmo spadajícím středem. Dno nebylo vybráno (patrně recentní nora). Výplň byla šedohnědá.

Objekt č. 18 (Tab. XXXII)

Oválná jáma o rozměrech 90 x 160 cm a hloubce 35 cm. Svislé stěny a rovné dno s malými jamkami. Výplň je opět šedohnědá hlína. Vybrána pouze severní část výplně.

Objekt č. 22 (Tab. XXVI)

Větší jáma oválného půdorysu o rozměrech 160 x 160 (?) cm a hloubce 60 cm. Měla šikmé stěny a rovné dno. Výplň byla šedohnědá hlína, pouze u stěn a dna se nacházela žlutohnědá vrstva. Vybrána pouze západní část.

Objekt č. 23 (Tab. XXXIII, XXXIV)

Velká jáma oválného půdorysu o rozměrech 190 x 310 (?) cm a hloubce 40 cm. Zahloubení se jevílo jako mísovité se šikmými stěnami, dno bylo rovné. Výplň byla

šedohnědá a na dně se nacházelo několik neuspořádaných kamenů. Původně byla vybrána pouze severozápadní část, zbytek pak při krátké akci 3.9.1984.

Objekt č. 32 (Tab. XXXV, XXXVI)

Rozměrná jáma oválného půdorysu měla rozměry 225 x 235 cm a hloubku 170 cm. Stěny byly téměř svislé a dno rovné. Výplň byla v horní části šedohnědá hlína, pod ní hnědá podbarvená žlutou a nade dnem pak vrstva silněji probarvená žlutou. V hloubce cca 80 cm se nacházela vrstvička žluté. Po začištění půdorysu byla vybrána pouze jižní část. Zajímavostí je nález zvířecí lebky (podle terénní dokumentace snad psa) v hloubce 70-90 cm při východním okraji. V severní polovině objektu snad mohl pokračovat zbytek kostry, bohužel nebylo přistoupeno k jeho dobrání. Jáma dále obsahovala hojné nálezy z mladší doby římské.

4. Analýza keramiky

Keramické zlomky tvoří zdaleka nejpočetnější skupinu nálezů, celkem je evidováno 2051 keramických fragmentů. Odchylna od tabulkové hodnoty 2007 kusů je způsobena tím, že do databáze byly zaneseny také fragmenty ze sporného objektu 16(19). Na počátku prací totiž nebylo jisté, zda se nejedná o zbytky urny ze žárového hrobu (viz kapitola 3.1.3), protože některé zlomky skutečně patří germánské keramice. Nakonec však bylo konstatováno, že se jedná o zlomky keramiky datované do různých kultur. Jde zřejmě o omyl při dokumentaci.

Keramika z obou sídlišť je zpracována dvěma způsoby. Jednak jde o hodnocení jejich kvantitativních (rozměry, váha, četnost, atd.) a kvalitativních vlastností (tvary, výzdoba, technologie výroby). Již při zpracovávání materiálu ukázalo, že objekty z lokality Stará pískovna v Dobroměřicích se od objektů z Nové pískovny chronologicky mírně odlišují, jde totiž o dvě různé polohy vzdálené od sebe 1,3 km. I na lokalitě v Březně panují zřetelné rozdíly v chronologii objektů, některé pocházejí ze samého počátku doby římské, jiné jsou výrazně mladší. Na jednu stranu zde tak máme možnost porovnání souborů z různých období doby římské, na druhé straně nám tato roztříštěnost neumožňuje poznat strukturu uvedených sídlišť.

4.1. kvantitativní analýza keramického souboru

Protože hodnoceny jsou vlastně minimálně dva soubory keramiky ze dvou různých sídlišť, jsou před čísla objektů připsána velká písmena D (jako Dobroměřice) a B (Březno), aby nedošlo ke zmatkům v případě objektů se stejným číslem. Do kvantitativní analýzy nemůžeme počítat obsah hrobů. Jednak z nich pochází pouze mizivý zlomek keramiky, jednak je nemožné kvantitativně srovnávat sídlištní a pohřební komponenty. Stejně tak sem nebyla připočítána kúlová jamka 40 z Nové pískovny, jejíž tři keramické zlomky jsou pro naše účely zanedbatelné.

Sledovány byly hodnoty navržené V. Salačem (*Salač – Neruda – Kubálek 2006*, 17, Tab.1). V tabulce 12 jsou shrnuty výsledky analýz, které budou dále interpretovány.

**Tab. 12 Vybrané kvantitativní vlastnosti keramických souborů
z Dobroměřic u Loun a Března u Chomutova**

Objekt	Datace	Počet střepů	Počet střepů rel.	Počet okrajů	Počet okrajů rel.	Počet den	Počet den rel.	Počet zdobených	Počet zdobených rel.
D 13/67	B2	243	12,1%	31	12,8%	13	5,3%	49	20,2%
D 14/72	C3	42	2,1%	5	11,9%	4	9,5%	6	14,3%
D 14a/72	C3	85	4,2%	9	10,6%	7	8,2%	8	9,4%
D 15/72	C1	54	2,7%	5	9,3%	5	9,3%	2	3,7%
D 15a/72	C1	36	1,8%	6	16,7%	3	8,3%	3	8,3%
D 32/72	?	12	0,6%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
D 39/72	?	6	0,3%	3	50,0%	0	0,0%	2	33,3%
B 3	B2-C1	50	2,5%	8	16,0%	0	0,0%	2	4,0%
B 8	C1-C3	27	1,3%	3	11,1%	3	11,1%	1	3,7%
B 10	A-B1	47	2,3%	8	17,0%	8	17,0%	2	4,6%
B 11	C1-C3	134	6,7%	27	20,1%	11	8,2%	1	0,8%
B 13	A-B1	577	28,8%	104	18,0%	32	5,5%	50	8,7%
B 15	C1-C3	39	1,9%	3	7,7%	8	20,6%	0	0,0%
B 18	B2	49	2,4%	10	20,4%	15	30,6%	6	12,2%
B 22	B2	33	1,6%	1	3,0%	3	9,1%	3	9,1%
B 23	B2-C1	222	11,1%	40	18,0%	11	5,0%	43	19,7%
B 32	C1	348	17,4%	63	18,1%	13	3,7%	28	8,0%
Celkem		2004	99,9%	326	16,3%	136	6,8%	206	10,3%

Objekt	Prům. délka střepu (mm)	Prům. tloušťka střepu (mm)	Prům. váha střepu (g)	Objem výplně (m ³)	Prostá hustota střepů (ks/m ³)	Váhová hustota střepů (g/m ³)	Počet slepek	Počet slepek rel.
D 13/67	58,5	7,8	32,6	5,9	41,2	1341,9	102	42,0%
D 14/72	54,5	7,3	25,5	1,1	38,2	972,7	20	47,6%
D 14a/72	39,9	7,1	12,9	0,76	111,8	1421,1	11	12,9%
D 15/72	57,6	8,2	27,9	1,2	45	1254,2	24	44,4%
D 15a/72	65,8	8,9	42,5	0,3	120	5096,7	15	41,7%
D 32/72	55,3	8,7	27,2	0,5	24	652	4	33,3%
D 39/72	51,8	8,7	24,2	0,2	30	725	0	0,0%
B 3	38	8	10,7	0,4	20	1335	25	50,0%
B 8	47,6	10,1	17,4	x	x	x	8	29,7%
B 10	47,2	8,5	21,5	0,3	156,7	3366,7	17	36,2%
B 11	52,8	9,6	26,8	0,9	148,9	3991,1	57	42,5%
B 13	48,7	7,8	19,4	8,1	71,2	1380	160	27,7%
B 15	50,2	8,8	21,6	0,2	195	4205	28	71,8%
B 18	49,4	7,6	17,3	0,2	245	4235	27	55,1%
B 22	43,4	8,8	16,5	0,5	66	1088	12	36,4%
B 23	50,1	7,9	19,5	1,4	158,6	3090	98	44,1%
B 32	44,5	7,8	18,4	3,1	112,3	2060,3	47	13,5%
Průměr	50,3	8,3	22,5	1,6	99,0	2263,4	38,5	37,0%

V první řadě je třeba zdůraznit, že většina objektů z Března nebyla dokopána celá, nýbrž byly zkoumány pouze jejich poloviny. Výjimkou jsou pouze objekty 10, 15 a 23. Objekt 8 byl dokonce pouze začištěván a poté zničen těžkou technikou. Námi sledované objekty s nižším počtem keramických zlomků mohou působit nepříznivě na celkové statistické vyhodnocení a je obtížné je porovnávat s dalšími objekty. To je markantní zvláště v případě objektů D 39/72 (6 zlomků), D 32/72 (12 zlomků), ale v zásadě se s extrémně vychýlenými hodnotami setkáváme i u dalších souborů s obsahem pod 50 zlomků. Můžeme proto výsledné průměrné omezit pouze na soubory nad 50 zlomků. Celkem překvapivě nicméně poté nedochází k velkým výkyvům – průměrný zlomek zastoupení okrajů je poté 15,3%, den 6,5% a výzdoby 10,1%. Zjevně již v původním přepočítávání se navzájem extrémní hodnoty „vynulovaly“. Už kvůli přehlednosti jsou ale v některých grafech uvedeny pouze objekty s obsahem nad 50 keramických zlomků. Bohužel pro dobu římskou neexistují podobná měření, tedy nemáme možnost srovnání s jinými soubory, jako měl například V. Salač pro dobu laténskou v severozápadních Čechách (*Rulf – Salač 1995; Salač 1998*). Nicméně z výzkumu v sezóně 1983 v Březně u Chomutova (dále již jen Březno 1983) pocházejí tři objekty z doby římské (2 hutnické dílny a pec neznámého účelu), které V. Salač vyhodnotil spolu s ostatními objekty z doby laténské (*Salač – Neruda – Kubálek 2006, 7-8, 12-13*). Z nich lze pro srovnání použít snad jen hutnické dílny č. 1 a 18, neboť z pece pochází poměrně pouze 12 kusů keramických zlomků (*tíž, 17, Tabulka 1*). Výjimkou je ještě publikace sídliště z Ořechu a Přerubenic ve středních Čechách, kde byla provedena základní statistika keramického materiálu (*Motyková – Pleiner 1987, 423-439; Zeman – Venclová – Bubeník 1998, 107-111*).

4.1.1. hodnocení četnosti okrajů, den a výzdoby (Tab.13)

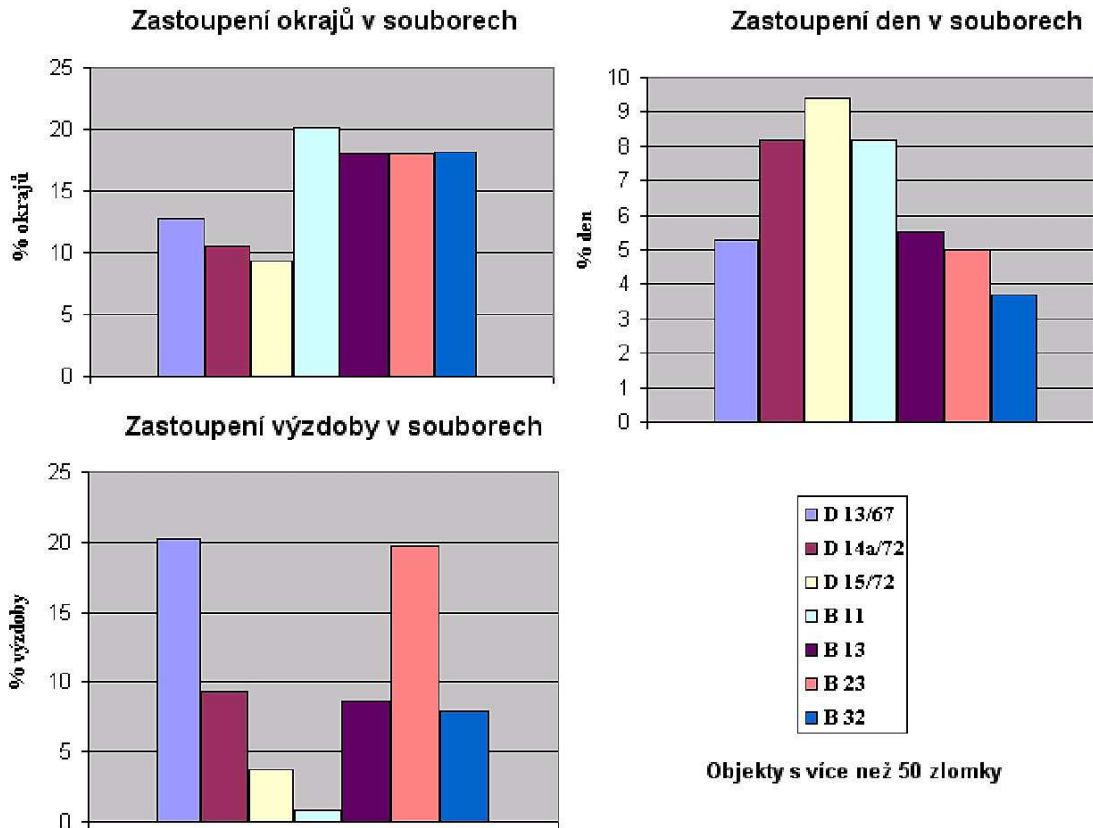
Nad odchylkami mezi četností okrajů uvažoval V. Salač (*Salač – Neruda – Kubálek 2006, 18*), kde uvádí standardní hodnoty pro laténskou keramiku v severozápadních Čechách (zde se četnost pohybuje v rozmezí 7,8-15,6%, s průměrem v 11,7%). Pro dobu římskou u nás existuje pouze měření z Ořechu, kde okraje tvořily 12% všech zlomků (*Motyková – Pleiner 1987, 427*) a z Přerubenic (11,6%, *Zeman – Venclová – Bubeník 1998, Tab. 3*). Příslušná měření byla provedena i u germánských objektů z Března 1983. Hodnota z objektu 1 se v zásadě do našeho rozmezí z Dobroměřic a Března (9,3–20,1%) vejde, soubor z objektu 18 však obsahoval pouze 6,3% okrajů. Je možné, že tato situace

souvisí s menším množstvím mísovitých tvarů v souboru objektu 18, jelikož mísy poskytují více okrajů než hrncovité nádoby. Může to však být způsobeno i odlišným způsobem fragmentarizace (*tíž*, 18-19).

Četnost den v souboru je charakterizována rozpětím 3,7-9,3%, což je téměř totožné s rozmezím laténské keramiky ze severozápadních Čech (4,3-10,9%; *tíž*, 19). Na sídlišti v Ořechu tvořily zlomky den 7% všech fragmentů (*Motyková – Pleiner 1987*, 427) a v Přerubenicích 5% (*Zeman – Venclová – Bubeník 1998*, Tab. 3). V našem souboru jsou poměrně velké rozdíly. Zajímavé je, že v objektu D 15/72 a D 14a/72, kde je jejich poměr nejvyšší (9,3%, respektive 8,2%) je zase nejméně okrajů (9,3%, respektive 10,6%). Zjevně tu panuje shoda ve tvarové skladbě keramiky, tedy méně širokých okrajů a více širokých den (tedy teoreticky méně mís a více hrubších širokých den, jež nejsou typické pro elegantnější nádoby). Jako zajímavé se jeví srovnání s hutnickými dílnami z Března 1983, kde jde zjevně o dílenské objekty a poměr den je v nich 10% a 14,3%, tedy poměrně vysoký (*tíž*, Tabulka 1).

Výrazné odchylky zjišťujeme v zastoupení zdobené keramiky. Zatímco u objektů D 13/67 a B 23 zaujímá velký podíl (20,2%, respektive 19,7%), na druhém konci se nalézají objekty D 15/72 (3,7%) a B11 (dokonce 0,8%!). Pouze orientační je tedy aritmetický průměr hodnot ze všech objektů 10,1%. 10% zdobených střepů pochází také ze sídliště v Ořechu (*Motyková – Pleiner 1987*, 427) a 7% z Přerubenic (*Zeman – Venclová – Bubeník 1998*, Tab. 3). Hodnoty u laténské keramiky mohou být pro nás v tuto chvíli zavádějící, nicméně se pohybují v rozmezí 1,3-9,1% s průměrem v 5,2% (*tíž*, 19). Zde nám naopak hodnoty z hutnických dílen z Března 1983 nepomohou – oproti očekávání, že ve výrobních objektech bude méně zdobené keramiky, zde jsou uvedeny hodnoty 16% a 15,9% (*tíž*, Tabulka 1). Nejpravděpodobnější bude, že kvantita zdobení je chronologickou záležitostí. V období stupňů B2 a C1, kdy je dosti rozšířena rozsáhlá výzdoba nádob (nehtové vrypy, rýhy a svazky rýh) i na sídlištní keramice, musí být logicky výzdoba zastoupena nejčastěji.

Tab. 13 Četnost zastoupení okrajů, den a výzdoby

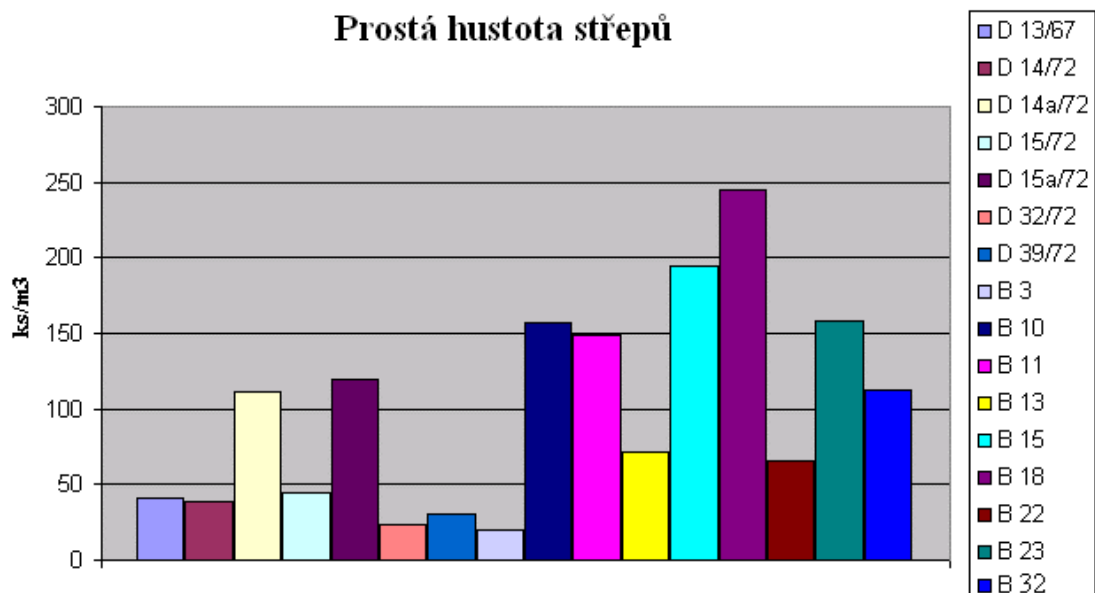
4.1.2. velikost souborů a hustota keramických zlomků ve výplních (Tab. 14 a 15)

Prostá hustota střepů v objektech z Března a Dobroměřic vykazuje poměrně velké rozpětí, od 20 ks/m^3 do 245 ks/m^3 , což je situace srovnatelná s údaji z Března 1983. Nejnížší hodnoty tam vykazují právě objekty z doby římské, což V. Salač vysvětluje tím, že šlo o výrobní objekty, kde jednak nebylo užíváno tolik keramiky a jednak byly umístěny na okraji sídlišť, kde kulturní vrstva nebyla tak bohatá na sídlištní odpad (tíž, 20-21). Podle této logiky by se tedy objekty s vyššími hodnotami měly nacházet v místech, kde byla kulturní vrstva nejsilnější. Při srovnání hodnot v Tab. 17 se situací na plánu lokality v Březně lze zjistit, že nejvyšší hodnoty má dvojice objektů zhruba ve středu zkoumané plochy na lokalitě, objekty 15 a 18. Ani v jednom případě však nejde o polozemnici a ani jinak nelze říci, že by se hustota střepů lišila v různých typech objektů. Zvláštní však je zřetelný rozdíl mezi oběma lokalitami. Objekty z Dobroměřic mají výrazně nižší hustotu střepů a je tedy snad důvodné se domnívat, že svou úlohu zde

mohou hrát hustota osídlení, tloušťka kulturní vrstvy, ale třeba i kvalita archeologického výzkumu¹.

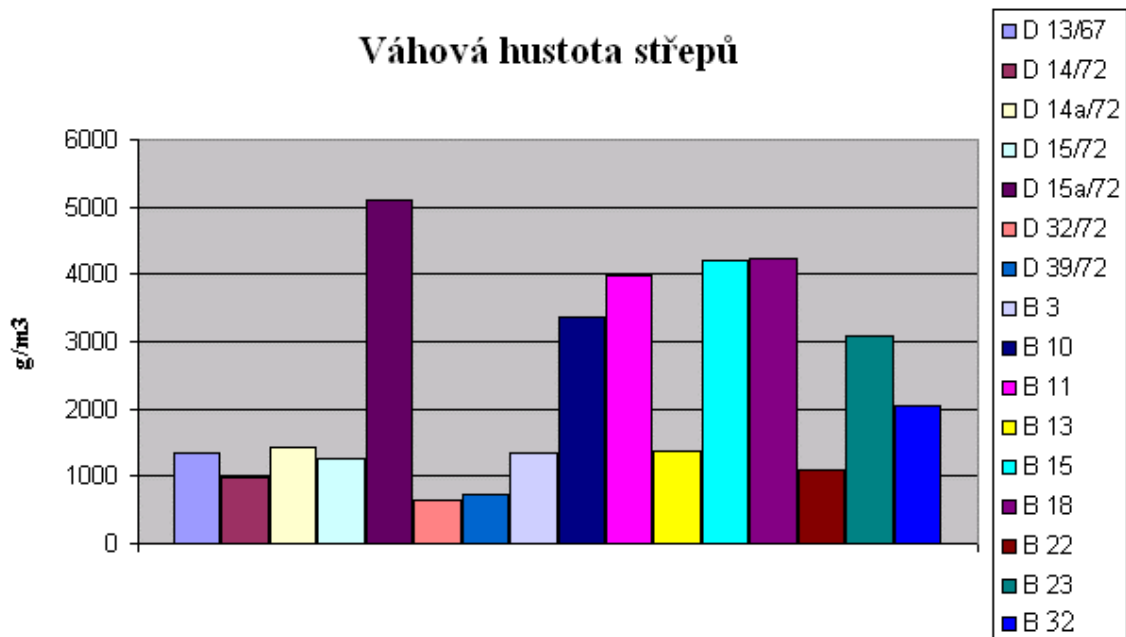
Váhová hustota střepů v objektech se pohybuje v rozmezí 652 až 5096,7 g/m³. V zásadě by výšky sloupců těchto hodnot v grafu měly korespondovat se sloupci hodnot pro prostou hustotu střepů, podobně jako tomu bylo v případě laténského a římského sídliště v Březně 1983 (*tíž*, 21). Tak tomu skutečně je, až na jednu výraznou výjimku, jíž je objekt D 15a/72. Oproti jeho hodnotě prosté hustoty střepů je sloupec hodnoty pro váhovou hustotu nesrovnatelně vyšší. To je způsobeno větším nakupením velkých kusů střepů, jež mají přirozeně také vysokou hmotnost, což se také projevuje průměrnou váhou střep z tohoto objektu 42,5 g oproti průměrné hodnotě 22,5 g.

Tab. 14 Hustota keramických zlomků podle počtu kusů na m³

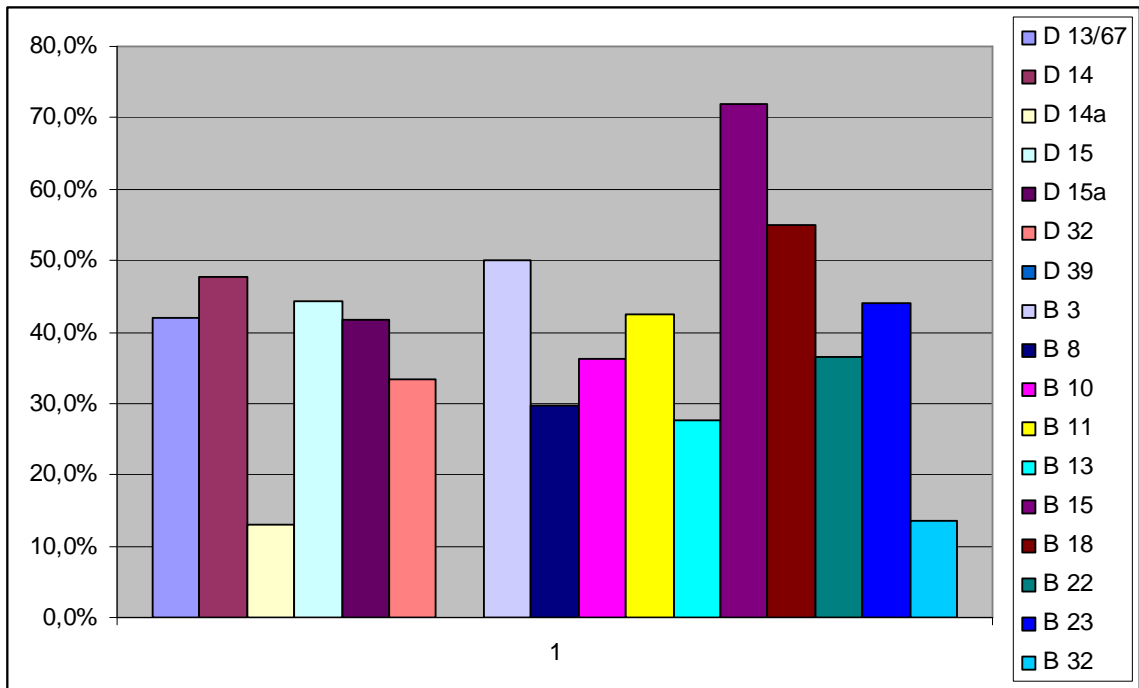
¹ Čímž však autor nechce říci, že výzkum v Dobroměřicích nebyl proveden kvalitně. Srovnáme-li výzkum v Dobroměřicích s výzkumem v Březně, bylo tomu právě naopak.

Tab. 15 Hustota keramických zlomků podle váhy zlomků na m³

4.1.3. podíl slepků (Tab. 16)

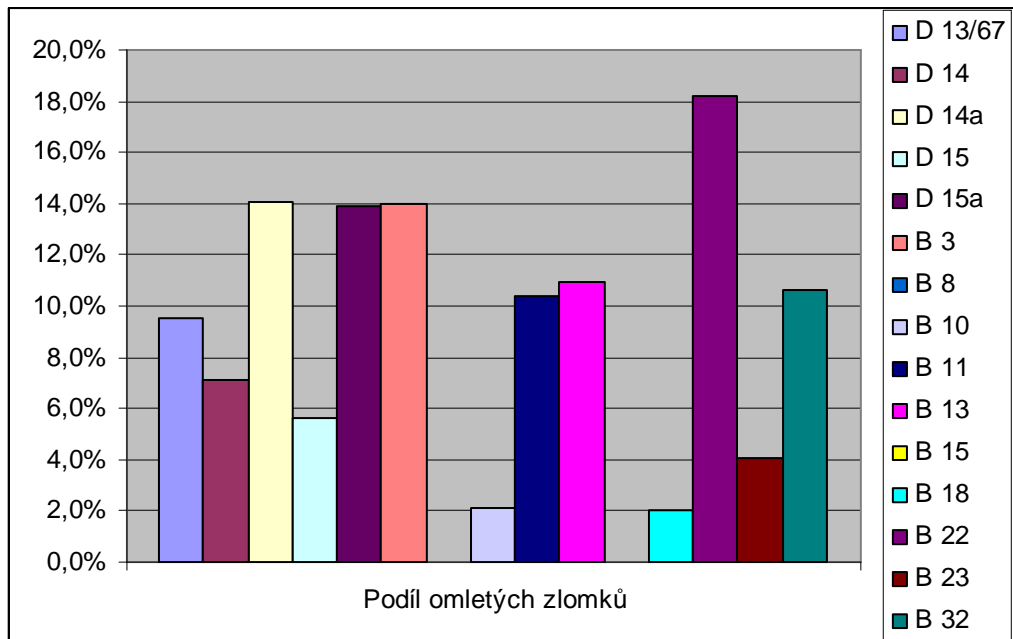
Počet střepů, jež lze slepit k sobě, může vypovídat o způsobu, jakým soubor keramiky v daném objektu vzniknul. Od hodnoty, kterou sledoval V. Salač (*tíž*, 23-24) v laténském a římském souboru z Března 1983, se hodnoty v této práci liší tím, že do slepků nebyly zaznamenány pouze zlomky, jež k sobě bylo možné slepit, nýbrž i ty, jež slepit nešly, ale prokazatelně patřily k jedné a té samé nádobě. Tím se sice relativizuje samotný pojem této kategorie, nicméně podle názoru autora této práce umožnil sledovat více spojitostí mezi nádobami ve značně fragmentarizovaných souborech. Logicky ale potom není možné srovnávat hodnoty naměřené prvním způsobem V. Salačem, neboť ty jsou podstatně nižší. Roli ale hraje i množství času věnovaného práci s keramikou a zkušenost laborantů. Z průměru (37%) se pak vymyká zvláště objekt B 15, který obsahoval sice malé množství zlomků, ale až 71,8% z nich bylo možno navzájem slepit nebo pouze prokázat jejich příslušnost k téže nádobě. V tomto případě se skutečně jednalo o jednu nezdobenou hlubší konickou mísu se zataženým okrajem rekonstruovatelnou z malých zlomků. Je zajímavé, že vyšší hodnoty mají soubory z menších objektů – zjevně se do nich či jejich okolí dostávaly větší kusy nádob, které fragmentarizovaly až na místě.

Tab. 16 Poměr „slepků“ v souborech

4.1.4. podíl omletých zlomků (Tab. 17)

Sledování stupně zachovalosti keramických zlomků mělo za cíl pokusit se přispět k dalšímu pohledu na „archeologizování“ keramických souborů z Dobroměřic a Března. Bylo předpokládáno, že tak lze rovněž přispět k interpretaci jednotlivých objektů.

Pohledem do Tabulky 16 zjistíme, že zde panují podstatné rozdíly. Například z objektů B 8 a B 15 nepocházejí vůbec žádné omleté zlomky. Zároveň to jsou ale nepočetné soubory, jež mají tendenci vytvářet statistické chyby. To samé platí i pro objekty B 10 a B 18, ale také B 22, který má zase příliš vysoký podíl omletých zlomků. I to má však určitou vypovídací hodnotu týkající se interpretace zániku těchto objektů. Lze předpokládat, že větší část zlomků z objektu B 22 se do něj dostala až po určité době, kdy se nacházely volně v sídlištní vrstvě. Zarážející rozdíly panují mezi početnými keramickými soubory, respektive velmi nízkou hodnotou z objektu B 23 oproti souborům z D 13/67, B 13 a B 32, u nichž lze hodnotu kolem 10% omletých zlomků považovat za standardní. Vzhledem k tomu, že rovněž podíl slepků je v objektu B 23 poměrně vysoký, lze říci, že jeho keramická náplň asi vznikla jednorázově, odhozením větších částí nádob a ne dlouho trvajícími splachy. To je ostatně i případ malého objektu B 15, jehož keramická náplň vznikla fragmentarizací jedné nádoby.

Tab. 17 Podíl ometlých zlomků v souborech z Dobroměřic a Března

4.2. kvalitativní analýza materiálu

Kvalitativní analýzou je zde myšleno hodnocení vlastností jednotlivých keramických nádob, tedy jejich tvar, výzdobné prvky a také jejich technologické vlastnosti jako je úprava povrchu, jeho barva či složení keramického těsta. Protože však je z typologického hlediska lepší tvar nádoby a její výzdobu neoddělovat, jsou pro každý objekt uvedeny společně v jedné tabulce (Tab. 20-37).

Jelikož keramika je na sídlištích v Dobroměřicích i v Březně v podstatě jediným datovacím prostředkem, je následující kapitola zaměřena především na její chronologii..

4.2.1. tvarové a výzdobné spektrum keramiky

Popis keramických tvarů je uváděn jednak slovně, jednak pomocí kódu, který by měl ulehčit práci s větším množstvím materiálu. Autorem tohoto kódu je E. Droberjar v práci o germánských sídlištích ze starší doby římské na Moravě (1997, 43-64). Doplněn pak byl publikací sídliště ze starší a mladší doby římské v Turnově-Maškových zahradách (Droberjar – *Prostředník* 2004, Tab. 21 a 22). Tento kód je strukturován tak, že po sobě jdoucí číslice vyjadřují strukturu od základního tvaru po marginálnější rozdíly (např. 2000 označuje mísy, 2300 pak ostře profilované mísy a třeba 2301 už reprezentuje konkrétní tvar). Autorem této diplomové práce musel být katalog rozšířen zejména o tvary z počátku doby římské a to tím způsobem, že respektuje původní uspořádání

katalogu, pouze vytváří nové konkrétní tvary. V podstatě stejně je systematizován katalog výzdoby. Liší se pouze tím, že jde pouze o trojmístné číslo, někdy doplněno o malé písmeno v případě podtypů určitého výzdobného prvku.

Hodnocený soubor nálezů se vyznačuje poměrně velkou chronologickou roztržitostí a zdá se, že jedné sídlištní fázi náleží prokazatelně jen malé množství objektů (a tedy i nálezů). Výjimkou jsou objekty bohaté na keramické nálezy, zvláště zahloubené chaty D 13/67 (Tab. 18) a B 13 (Tab. 27) a velké jámy B 23 (Tab. 32) a B 32 (Tab. 33).

Z hlediska forem je možné celý soubor rozčlenit na hrnce či hrncovité nádoby (hodnoty kódu 1000, vše podle *Droberjar 1997*, 43-64), mísy (2000), teriny (3000), zásobnicové nádoba (5100), cedníky (6000) a miniaturní nádobky (7000). Z přesněji určitelných typů hrnců jsou to esovitě profilované soudkovité hrnce (1200), vejcovitě profilované hrnce s nízkým okrajem č hrdlem (1400) a v jednom případě i ostře profilované hrnce (1500). Nejpočetnější skupinou jsou mísovité tvary: esovitě profilované vyšší mísy (2100), ostře profilované mísy (2300), mísy s prohnutým okrajem (2400), misky s konickými stěnami (2600), mísy s oblým dnem (2700) a misky s vyhnutým okrajem (2800). Skupina terin se dělí na teriny s prohnutým okrajem (3200), teriny s nálevkovitě rozšířeným okrajem (3400), teriny s kuželovitě/kónicky zataženým okrajem (3600) a nakonec na nepropracovanou skupinu časných polabských terin (3700).

Problém těchto pojmů je často v nekonzistenci obecné terminologie, tak například teriny jsou v podstatě vysoké mísovité nádoby s ostře odděleným okrajem, hrdlem a výduť (*Droberjar 2002*, 334; *Salač 2008*, 72). Není-li však k dispozici celý nebo alespoň prokazatelný zlomek, je obtížné určit přesněji původní tvar a tím i správně jej pojmenovat. Proto byly některé zlomky určeny pouze obecně jako hrnec (1000), mísa (2000) nebo terina (3000), přičemž je možné, že v ojedinělých případech mohlo dojít k chybnému určení. Na tomto místě je třeba se pozastavit nad tvarem 2450, tedy vyšší mísou s lehce zataženým okrajem. Minimálně v Čechách jde o velice častý tvar, jenž však terminologicky mnohdy kolísá mezi hrncovitou mísovitou nádobou (je-li hrnec taková nádoba, jejíž výška je větší než průměr ústí okraje). V případech, kdy není dochována celá nádoba, je téměř nemožné původní tvar (zvláště rozhodující je výška nádoby) odhadnout (to konstatuje též E. Droberjar v *Droberjar – Prostředník 2004*, 80). Tak je třeba na sídlišti v Ořechu tento tvar uváděn jako hrnec (*Motyková – Pleiner 1987*, 423, Abb. 35) a E. Droberjarem jako mísa (*1997*, 43, Abb. 38; dále *Droberjar –*

Prostředník 2004, Tab. 21 a 22). V literatuře se pro tento tvar, vyskytující se prakticky po celou dobu římskou, užívá označení „pozdně římský hrnec“ (*Břicháček – Košnar 1998*, 67) nebo tzv. „svébský hrnec“ (*Droberjar – Prostředník 2004*, 80).

Mísovité tvary se zataženým okrajem také občas slouží jako urny na žárových pohřebištích a to již od starší doby římské, což je doloženo např. v hrobech 10 a 18 na pohřebišti Schweinitz (*Geisler 1979*, 86, 88, 92, Abb.6, 9), kde byly studované nádoby nalezeny spolu držadlem štítu typu Jahn 9 a železnou přezkou z obdélníkovitým rámečkem typu Madyda-Legutko AG 16. Tyto předměty jsou signifikantní pro stupně B2/C1 a C1a. Na území Čechy se tyto nádoby jako popelnice objevují například v Opočně (*Pleinerová 1995*, Taf. 36:17, 40:7, 45:10, 46:14, 47:10, 48:8, 53:8, 62:7, 63:1)

Převážná část tvarů nádob nemá velký chronologický význam. Důvody jsou zřejmé. Je to v první řadě často důraz na funkčnost užitkové keramiky, což také znamená dlouhou životnost vybraných tvarů. Dobrým příkladem je již zmíněný tvar 2450. Týká se to ale většiny misek se zaoblenými stěnami ze skupiny 2400. Z hrncovitých nádob jsou to i velké hrnce/zásobnice s ven vyhnutým okrajem (nejčastěji tvary 1200 a 1400). Tyto tvary se vyskytují již v horizontu Radovesice-Lužice z LT D1/Ř A (*Salač 1995*, Abb. 9:11-15, 10:1,3-6,9, 11:7,10, *týž 2008*, Obr. 37:14,15,17), dále ve stupních A a B1 (*Motyková-Šneidrová 1963a*, 8, Beilage 1:25,39,40,48; *táž 1965b*, 151, 152-153, Taf. 25:5, 37:25,26, 38:9,13, 41:13) a B2 (*táž 1967*, 9, Beilage 1:3,11,17,18,24,25,32,35; *Břicháček – Košnar 1998*, 67, 4:1,7,9, 5:1,3,4,6, 6:3, 7:13, 8:6,8,25,29). K velmi častým tvarům patří také na sídlištích mladší doby římské (*Pleiner 1959*, především Obr. 24:1,2,4,7,8,18,20,21; *Zeman – Venclová – Bubeník 1998*, Obr. 5:1-3,8, 6:5,8, 7:1, 8:1,2,4,5,7,8, 10:1,6; *Droberjar – Prostředník 2004*, 80, Tab. 5-18, 21, 22) a většinou pokračují do doby stěhování národů (*Svoboda 1965*, 100, 170-171, Obr. 80:).

Pro chronologii obou zkoumaných lokalit je tedy podstatně průkaznější všimnout si naopak tvarů, jejichž přítomnost v živé kultuře byla časově více či méně omezená. Pořadí hodnocených objektů je stejné jako v kapitole 3. Nejsou zde hodnoceny objekty, kde buď nebyly žádné keramické zlomky nalezeny nebo je z důvodu malého množství a zachovalosti nebylo možné hodnotit (kostrové hroby 94/70, 96/70, 98/70, 99/70, 100/70 a objekt B 32, včetně všech kúlových jamek).

4.2.1.1. D 13/67 (Tab. 18, XI-XIII)

Tento objekt poskytl relativně bohatý soubor keramických nálezů. Z tvarového hlediska opět převládají klasické tvary, tedy mísy či hrnce se zataženým okrajem 2450 (celkem 3 exempláře – Tab. XI:1, XII:11,12), v jednom případě se zde nacházela i hrncovitá nádoba esovité profilace (1400 – Tab. XII:1) a podle dna těžko určitelný hrnc (1000 – XII:34, XIII:8). Nejspíše nedatovatelným tvarem je miska se zaobleným dnem (2700 – Tab. XIII:9). Ani menší miska s lehce esovitě profilovanými stěnami (snad 2421 nebo jemnější forma 2338) není příliš průkazný tvar (Tab. XII:3).

Podstatně zajímavějším nálezem je svrchní část terinovitě nádob s esovitě prohnutým hrdlem, od něhož je okraj oddělen horizontální rýhou (Tab. XIII:5). Hranice mezi hrdlem a plecemi je tvořena horizontální lištou zdůrazněnou dvěma rýhami. Povrch je leštěný, zbarvený nepravidelně od hnědé po černou, materiál jemnozrný (do 1mm) ostřený pouze slídou. Podobný, byť neúplný, exemplář teriny pochází z hrobu 1241 na pohřebišti v Plotištích nad Labem (*Rybová 1979*, Abb. 2:2), kde patří vysokým terinám typu A3 náležejícím do I.fáze pohřebiště datované do stupně C1 (*táž 1980*, 125, 128, Abb. 1). Podle zachovalejších analogií na pohřebišti v Lužci nad Vltavou z hrobů 68 (*Kytlicová 1970*, 298, Obr. 17:1, 39:6) a 85 (*táž*, 302, Obr. 27:7, 39:5), které patří staršímu horizontu pohřebiště, však můžeme tuto terinu datovat spíše ještě do stupně B2 (*táž*, 365, Obr. 46).

Důležitým exemplářem je rovněž zlomek původně nejspíše nízké misky s ostrým zalomením výduti a plastickou lištou oddělující hrdlo od plecí (Tab. XI:8). Jeho povrch je černě leštěný, silně tuhovaný (barví papír) a jemnozrný (do 1mm) s příměsí slídy. Stejnou profilaci vykazuje exemplář (ten je však zdobený důlky) z objektu 66/78 z Berouna-Závodí (*Břicháček – Košnar 1998*, 72, Obr. 10:26). Ten je přirovnáván k podobně profilované a zdobené nádobce z žárového hrobu XXVIII z Tvršic, jež je datována do 2. poloviny 2. století (*Motyková-Šneidrová 1965a*, 123, 139, Obr. 8:12). Až do přechodného horizontu B2/C1 datuje podobnou nádobu E. Droberjar (*1997*, Taf. 19:1).

Zajímavý je rovněž exemplář nožky, patrně z pohárovité nádoby, je zdobena dvěma horizontálními rýhami (Tab. XII:33). Nádoby na nožkách se v mladší fázi starší doby římské ještě stále vyskytují, uvést můžeme například nálezy z Českého Brodu, Královic, Ratenic, Močovic nebo Tvršic (*Motyková-Šneidrová 1967*, Abb. 2:3, 10:9, 18:10, Beilage I:12,20).

Dva tvrdě vypálené zlomky, patrně vyrobené na hrnčířském kruhu, patří zřejmě importované římsko-provinciální keramice (Tab. XII:26, XXXVII). Pro její zhodnocení je třeba odborné expertizy.

Stejnou dataci potvrzuje také bohatý soubor výzdobných prvků. Setkáváme se zde různě utvářenými řadami a sloupci nehtových vrypů (111-118, Tab. XI:12,19,20, XII:15,19-22,27,28). Ty jsou v materiálech ze stupně B2 dosti obvyklé (*Motyková-Šneidrová 1967*, 9, Abb. 6:19,25, 7:19,23, 14:6, 18:12, 21:12) Motiv protínání horizontálních a svislých řas vrypů (118 – Tab. XII:20) je méně obvyklým prvkem a v jeho klasické formě jej nacházíme například v chatě 1/78 z Berouna-Závodí datované do stupně B2 (*Břicháček – Košnar 1998*, Obr. 6:6) nebo v moravských Křižanovicích, rovněž ze stupně B2 (*Droberjar 1997*, Taf. 116:6). Dále se v objektu 13/67 setkáváme s obvyklými klínovitými (130 – Tab. XI:21, XII:14), čokovitými (163 – Tab. XI:13,16,19, XII:27) a polokruhovými vrypy (v tomto případě kombinace se svislými rýhami 195f – Tab. XII:18). Kromě různých vrypů jsou oblíbené motivy buď jednotlivých nebo stále častěji různě pravidelně či nepravidelně se křížících rýh (211-224 – Tab. XI:21,22, XII:24,25, XIII:7). Původně pravidelná hřebenovým nástrojem provedená výzdoba se nyní na sklonku starší doby římské mohou rozpadat do nepravidelných a neúplných oblouků (390 – Tab. XI:23,24, XIII:6). Všechny tyto jmenované motivy jsou ve stupni B2 zcela běžné (*Motyková-Šneidrová 1967*, 9). Rovněž se objevují kombinace motivů, v našem případě klínovitých vrypů a křížících se rytých linií (923b – Tab. XI:21), což je bohatě doloženo jak v moravském materiálu pro stupeň B2 s možností přežívání do C1 (*Droberjar 1997*, 67, 88-89), tak na i českých lokalitách, například Hrochův Týnec (*Motyková-Šneidrová 1967*, Taf. XXVI:14). Přítomné je i nepravidelné barbotino tvořené většími pupíky pod horizontálním žlábkem (528 – Tab. XII:35). Na moravských lokalitách se vyskytuje od přechodného stupně B2/C1 (*Droberjar 1997*², 66). Geneze tzv. bradavkové výzdoby na germánské keramice je spatřována v Porýní, kde byla převzata z římských vzorů zhruba v polovině 2. století a posléze se rozšířila téměř po celé Evropě, přičemž například v Polsku se měla poprvé objevit až na konci 2. století (*Domański 1967*, 142, 145). Rovněž doložená svislá

² Na tomto místě je třeba se vyjádřit k přechodnému stupni B2/C1, který byl vyčleněn E. Droberjarem v jeho práci o moravských sídlištích ze starší doby římské (*Droberjar 1997*). Koncepce, že tento horizont na sídlištích lze prokázat, byla podrobena kritice a není dne přijímána (*Komoróczy 1999*, 176-178; *Tejral 2008*, 79-82). Práci E. Droberjara zde citujeme především pro potřeby datace do stupňů B2 a C1.

kanelura (552) a mělké důlky (570) jsou prvními znaky postupně se proměňujícího výzdobného spektra v mladší fázi stupně B2 (*Motyková-Šneidrová 1967, 9*).

Náplň objektu D 13/67 odpovídá především stupni B2 a několik jejích znaků vypovídá spíše až o jeho závěrečné fázi.

Tab. 18 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 13/67

1000		1400					
		2421					
2450							
2700	3400	3600	3600				
111	112a	112b	112c	112d	113b	117	118
130	163	195f	211	220	223	224	
390	528	545	552	570	923b		

4.2.1.2. B 19/67 (Tab. XIII)

Urna u údajného žárového hrobu, jež byla pracovníky pískovny donesena D. Kouteckému, nebyla v depozitáři muzea Louny v obci Ohrada dohledána. Místo toho byl nalezen sáček označený shodně číslem 16 i 19. Zde nalezený, avšak silně omletý, zlomek

se urně na původní kresbě stavbou plecí a lištou oddělující hrdlo podobá (Tab. XIII:12). Odlišná je však profilace hrdla. Zatímco na původní urně je oblé a pokračuje v profilaci výdutě, omletý zlomek má hrdlo mírně prohnuté. Zdá se tedy, že jde o části dvou odlišných nádob.

Urna na kresbě není dochována kompletně, zcela chybí okraj (Tab. XIII:11). Dno tvoří prstencová nožka a plastická lišta, ve spodní části podtržená žlábkem, neznamena změnu profilace plecí. Právě širokými plecemi s plastickou lištou se podobá poněkud hrubší nádobě z Nebovid (*Motyková-Šneidrová 1963a*, Taf. VII:16) nebo urně z hrobu LXXXV z Třebusic, vybavené mimo jiné dvěma provincionálními, silně profilovanými sponami (*táž.*, Taf.XXVI:7-13). V třídění E. Droberjara se jedná o typ 8a, datovaný převážně do stupně B1 (*Droberjar 1999*, 39-40, Abb. 12).

Oproti tomu otřelý zlomek z nejasného objektu 16 nebo 19 působí trochu mladším dojmem a to jednak profilací hrdla a také posazením plastické lišty téměř na max. výduť. Více podobá některým ostřeji profilovaným urnám z pohřebiště v Plotitích (*Rybová 1979*, např. Abb. 22:3).

Datace uvedených dvou celků je bez doprovodných nálezů spíše orientační. Téměř kompletní urna patří spíše starší době římské stupně B1, zatímco dohledaný omletý exemplář plecí a hrdla patří mladšími období, snad už mladší době římské.

4.2.1.3. D 14 a D 14a (Tab. 19 a 20, XV)

Vzhledem k tomu, že oba objekty spolu úzce souvisely a jejich keramická náplň je stylově prakticky totožná, uvádíme zde jejich analýzu dohromady.

Tvarově jde o poměrně chudou keramiku. Většinu určitelných nádob tvoří hrnce a mísy se zataženým okrajem (2450, minimálně 5 exemplářů – Tab. XV:1,5,8,9,13). V jednom kusu se dochoval klasická miska 2401 (Tab. XV:17). Pouze hrncovitá nádoba 2450 (Tab. XV: 5) byla zdobena motivem „vyštipování“ nehtových vrypů prováděným zároveň palcem i ukazováčkem, takže došlo k vybrání keramického těsta jeho nakupení v jednom místě. Typ 119 tvoří tyto vrypy seskupené do svislých řad. Prakticky identická je výzdoba i tvar nádoby pocházející z Libkovic-Pobelovy cihelny na Lomském potoce (*Ernée 1992*, 70, Tab. LXV:15). Datovat jej lze patrně nicméně pouze obecně do mladší doby římské.

Zajímavější je však svrchní část patrně hlubší mísy s esovitě profilovaným hrdlem a vyhnutým okrajem, jež je horizontálně členěna několika plastickými lištami (Tab.

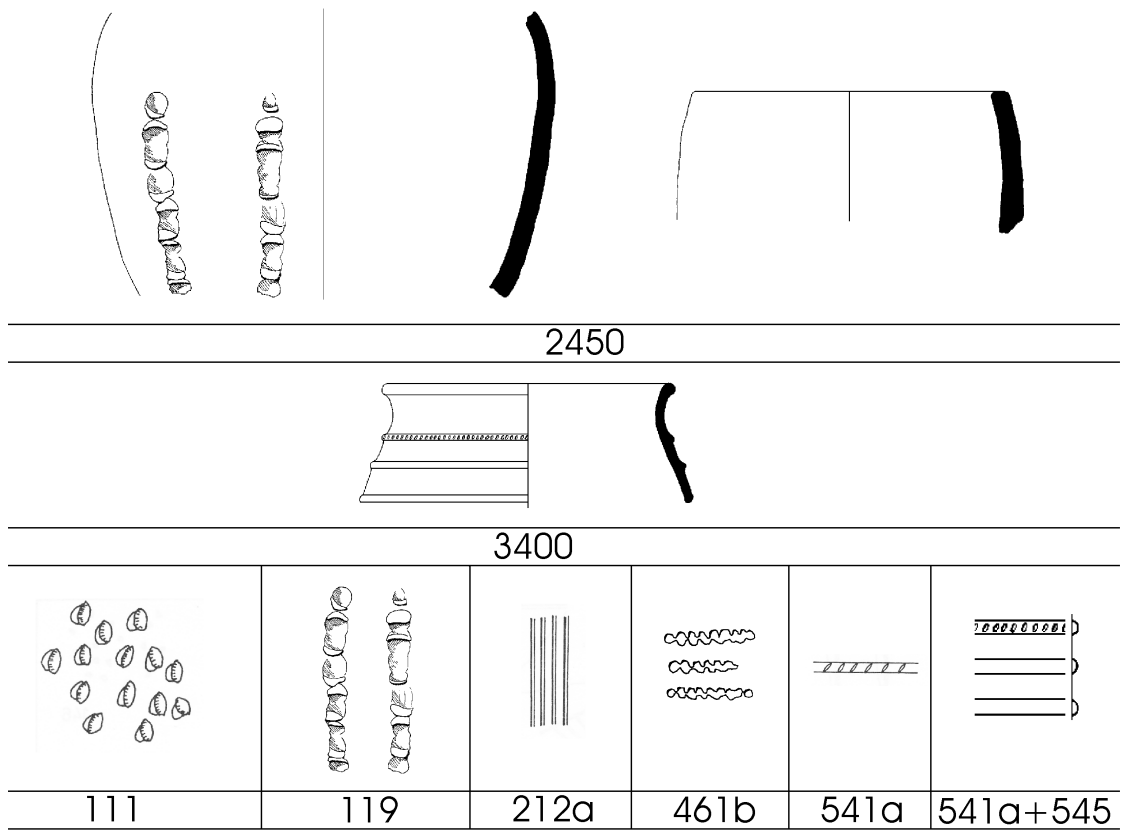
XV:2,4, XXXVIII:1). Nejsvrchnější z nich je zdobena drobnými čočkovitými vrypy. Povrch nádoby je černě leštěný, v keramickém těstě není ostřívo patrné. Nádoba není vytočena na hrnčířském kruhu. Na pohřebišti v Plotištích má tato nádoba paralely v hrobech 400, 406, 616 a 1014 (*Rybová 1979*, Taf. 58:3,8,15, 69:8), kde jde o na kruhu vyrobené urny nebo jejich v ruce dělané nápodoby (*táž 1980*, 109-110). Exemplář z objektu D 14 lze vřadit spíše do typu H1b nebo H3a těchto forem, což znamená dataci do III.fáze pohřebiště, tedy do 4. století (*táž*, 126, 168-172).

Výzdobné motivy byly v zásadě již analyzovány výše, zvláštním a novým úkazem je však podélný vlnovitý otisk, který se vyskytoval na několika zlomcích keramiky z objektů D 14 a D 14a (Tab. XV:6,11,12,14, XXXVIII:2). Zajímavé je, že až nápadně se otisk na keramice shoduje s tvarem a velikostí spirály vinutí některých samostřílových spon. Je možné, že ornament byl vytvořen právě otiskem vinutí takové spony³. Jako typická výzdoba keramických nádob jsou otisky spirály spony uváděny pro masłomęczskou skupinu (*Kokowski 2008*, barevná příloha mezi str. 256 a 257). Dříve se podobné otisky, v tomto případě ale spíše ještě kolky neprováděné sponami, vyskytují na pohřebišti Niedanowo z Mazovska (*Ziemińska-Odojowa 1999*, 135, hroby 142:8, 202:4, 543:15,20, 549:13, 554:8). Všechny hroby s (nejen těmito) kolky jsou zde datovány do období stupňů C3-D (*táž*, 140).

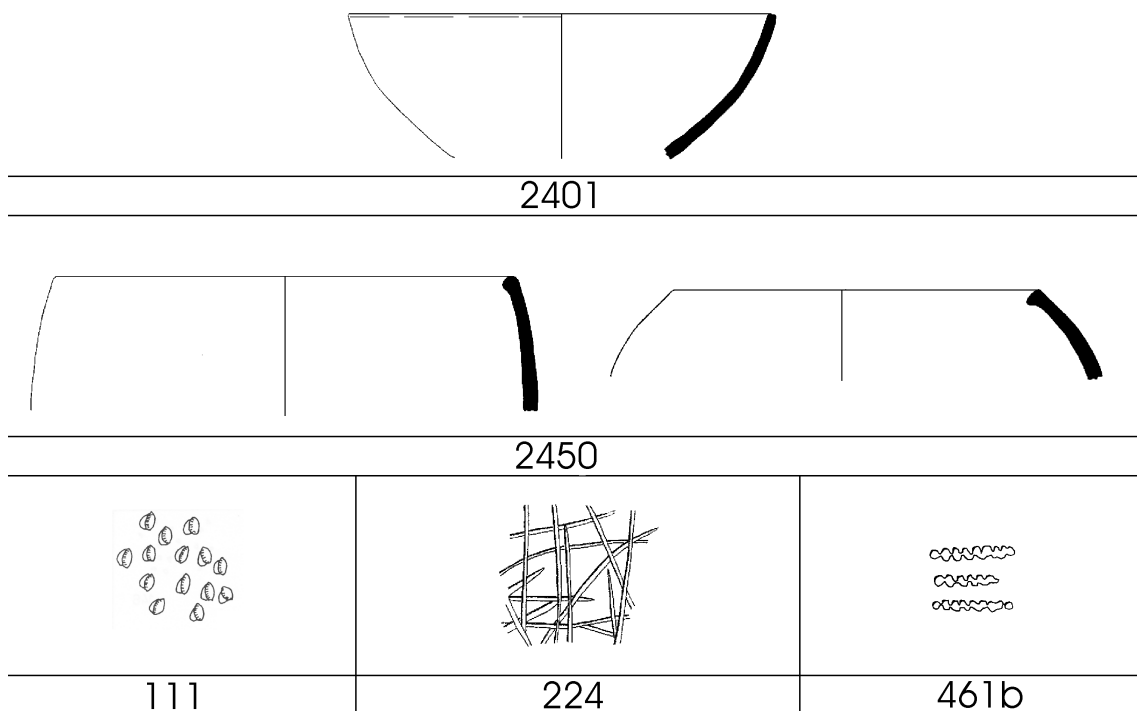
Na základě uvedených analogií lze datovat oba objekty D 14 a D 14a do stupně C3 doby římské.

³ Za tento nápad bych rád poděkoval Mgr. Agnieszce Reszczyńskiej.

Tab. 19 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 14

Tab. 20 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 14a

4.2.1.4. D 15 a D 15a (Tab. 21 a 22, XVI)

Rovněž tyto dva objekty jsou hodnoceny dohromady a to ze stejných důvodů, jako předchozí objekty D 14 a D 14a.

I zde jsou nejčtenější kategorií různé misky s oblými stěnami (2404, 2456, 2706 – Tab. XVI:11,13,17)), včetně jedné misky na nožce (2418 – Tab. XVI:12)). Tomuto typu misek se před nedávnem detailněji věnoval E. Droberjar (*Droberjar – Prostředník 2004*, 81-85). Jde o tvar známý již od starší doby římské, ale největší rozkvět zažívá v mladší a pozdní době římské již od stupně C1 (tíž, 80). Klasický inventář doplňují hrnce a mísy se zataženým okrajem (2450 – Tab. XVI:1,2,4,5,7). Největším tvarem, bohužel zachyceným je v oblasti hrdla, je esovitě profilovaná zásobnice (5100 – Tab. XVI:19).

Z výzdobných prvků se zde objevuje motiv důlku pod horizontálními rýhami (nebo odsazením) typu 575a (Tab. XVI:10). Jeho datace může být podobná jako u objektu B 32 (kapitola 4.2.1.13), tedy zhruba do počátků mladší doby římské.

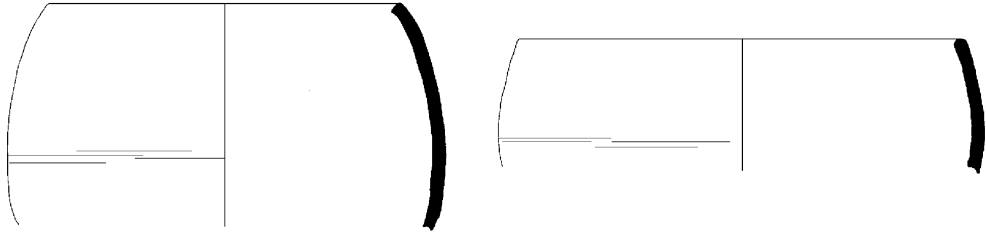
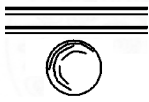

Mělké oválné důlky, v tomto případě uspořádané do řad (typ 584 – Tab. XVI:9), se rovněž objevily již v objektu B 32 (kapitola 4.2.1.13), kde je rovněž uvedena jejich stručná analýza.

Dalším typem výzdoby jsou nepravidelně se křížící obloukové linie (typ 293 – Tab. XVI:15,16). Stejný motiv pochází z objektu 7/95 ze sídliště v Přerubenicích, jenž je datován zhruba na počátek 5. století (*Zeman – Venclová – Bubeník 1998*, 111, Obr. 6:1). Podobný pochází také ze sídliště z mladší doby římské v Tuchlovicích, (*Pleiner 1959*, 170, Obr. 9:12, 24). Totožný motiv se objevuje na nižší hrncovité nádobě ze sídliště v Baldersheimu v bavorských Frankách, kde spadá zhruba na konec stupně B2 (*Pescheck 1978*, 69, Taf. 43:9, 45:3). Zdá se tedy, že tento motiv nám v dataci nemůže nijak pomoci.

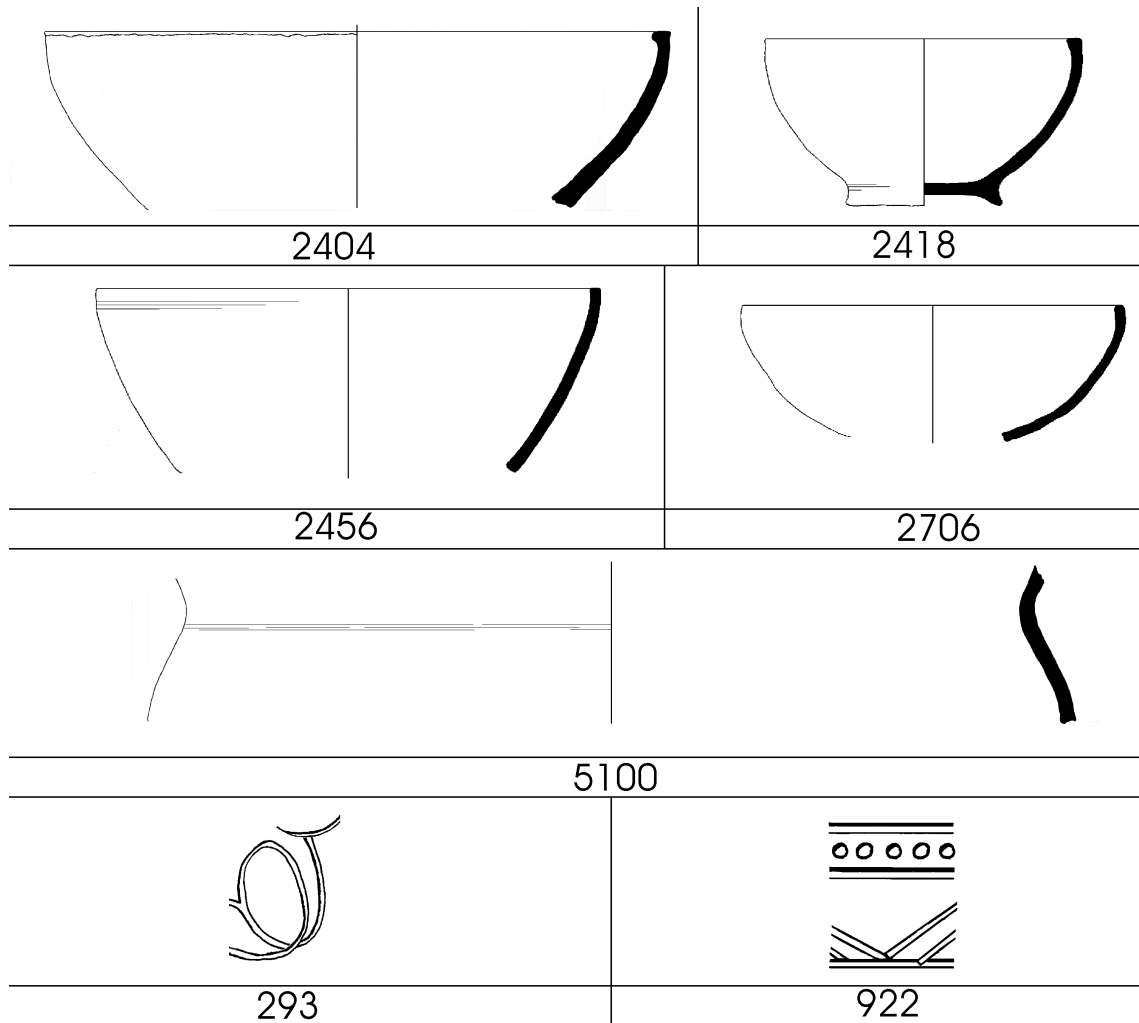
Výzdobný motiv typu 922 (Tab. XVI:18) kombinuje kruhové vpichy a rytý krokvicovitý ornament, jež jsou od sebe oddělené a ohraničené horizontálními rytými liniemi. Výzdoba je poměrně pečlivě provedena na černě leštěném zlomku tenkostěnné nádoby. Ryté krokvice jsou na keramice z počátku mladší doby římské dosti oblíbený. Na pohřebišti v Plotištích datován hroby 36, 114, 264, 1057 a 1112 do I.-II.fáze, tedy hlavně konce 2. a po celé 3. století (*Rybová 1979*, Abb. 8:1, 22:15, 31:10, 35:16, 42:3; *táž 1980*, 126, 161-168). I kruhové vrypy nejsou nic neobvyklého, na jedné nádobě v této kombinaci se nacházejí například na urně hrobu 56 z pohřebiště v Zauschwitz datovatelné do I.fáze pohřebiště ztotožňované se stupněm C1 (*Meyer 1969*, 69-76, Abb. 73:4).

Z uvedené analýzy vyplývá nejpravděpodobnější datace obou objektů D 15 a D 15a do stupně C1.

Tab. 21 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 15

	
2450	
	
575a	584

Tab. 22 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 15a

4.2.1.5. D 39 (Tab. 23, XVII)

Nepočtená a spíše atypická náplň objektu D 39 neposkytuje mnoho podkladů pro datování. Jediným doloženým tvarem je nálevkovitě utvářený okraj větší nádoby (Tab. XVII:5).

Z výzdobných motivů se nabízí zvláštní kolkovaná páska, jež byla umístěna těsně pod vnějším okrajem střepe (Tab. XVII:6). Bohužel se dosud nepodařilo odpovídající analogie.

Oproti tomu motiv dvou důlků vedle sebe (Tab. XVII:7) indikuje spíše období, kdy se rozšířila plastická výzdoba – tedy především od B2 až do mladší doby římské. Oba důlky byly však v tomto případě umístěny rovněž přímo pod okrajem.

Datace tohoto celku je obtížná a je na místě rovněž pochybnost, zda nejde o objekt náležející jinému pravěkému období (na lokalitě Nová pískovna je tu možnost bylanské kultury nebo mohylové kultury střední doby bronzové).

Tab. 23 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 39

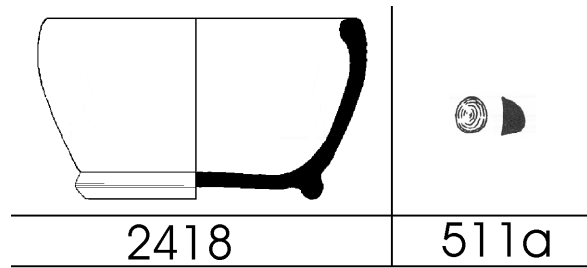
		
2000	451	573a

4.2.1.6. B 8, B 11 a B15 (Tab. 24, 25 a 26, XXIII, XXV, XXVI)

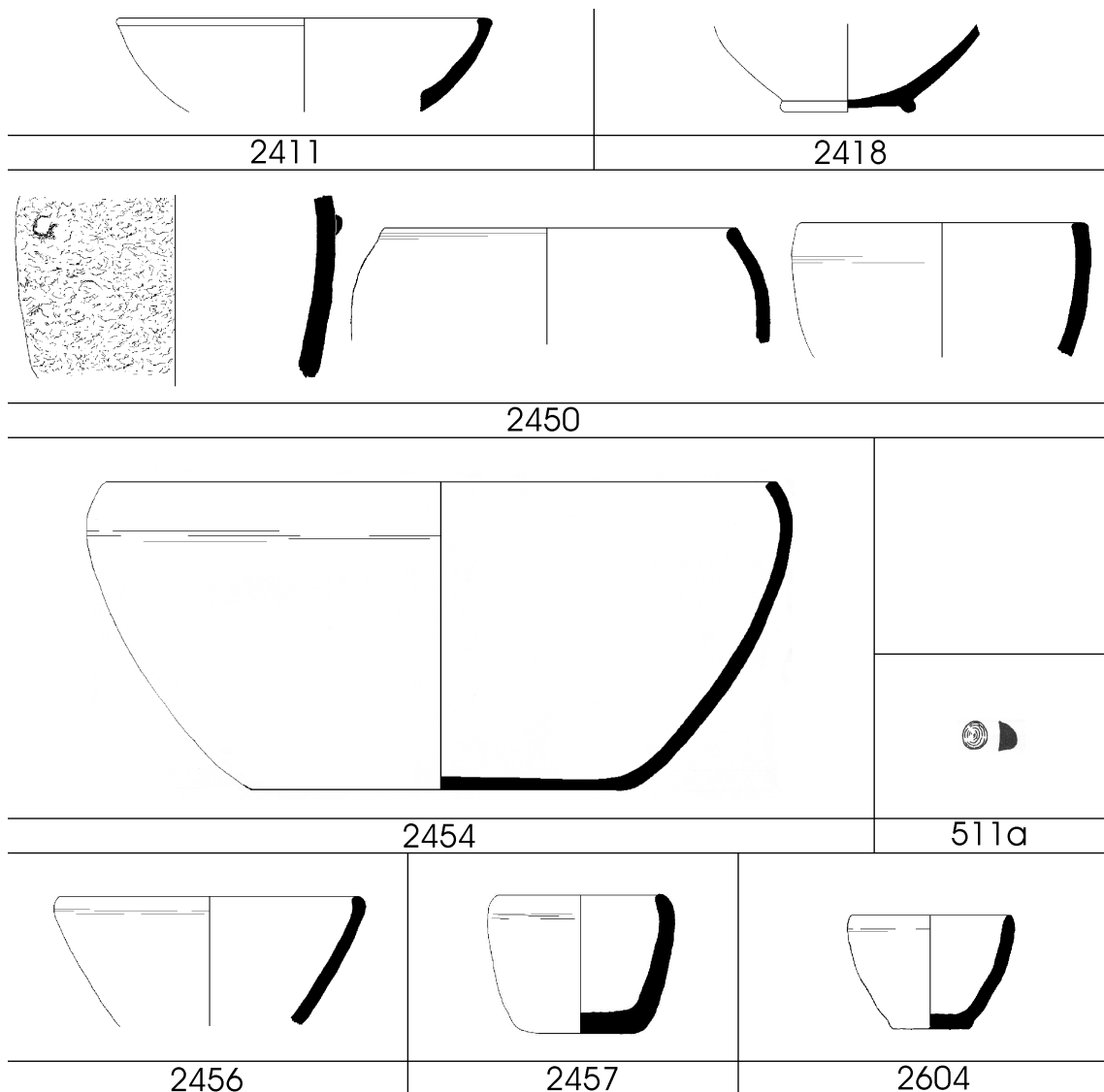
Tyto tři objekty jsou na tomto místě uvedeny dohromady, neboť jejich keramická náplň vykazuje stejné znaky. Tvarovou náplň zde reprezentují především jednoduché mísy a hrncovité nádoby se zataženým okrajem, které jsou prakticky nezdobené, pouze v jednom případě v objektu B 11 je na výduti drsněné hrncovité nádoby plastický pupík (výzdobný typ 511a – Tab.XXV:5), stejně se tak jeden pupík nalézá i na zlomku z objektu B 8 (Tab.XXIII:8). V objektu B 15 se nalézá prakticky jediná nádoba a to tvar 2454 (jedna z variant „svébských hrnců“ – Tab. XXIII:14), totožné tvary jsou i v B 11 (2 jedinci tvaru 2450 – Tab. XXV:5,6; 1 exemplář tvaru 2454 – Tab. XXV:14; 2 jedinci tvaru 2456 – Tab.XXV:2,4; po 1 jedinci tvarů 2457 a 2604 – Tab. XXVI:1,2). Objekty B 8 a B 11 spojuje ještě jeden fakt a tím je přítomnost misek na nožce (typ 2418 – Tab. XXIII:7, XXV:7). K její dataci viz kapitola 4.2.1.4, kde byl nalezen další příklad misky na nožce. Exemplář z objektu B 11 není úplný a atypický tvar jedince z B 8 je pravděpodobně dán špatnou rekonstrukcí, neboť původně je z něj dochována jen část okraje a dno s nožkou.

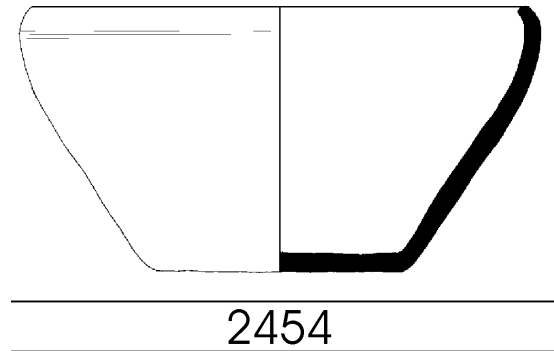
I na základě absence další výzdoby můžeme obsah trojice objektů B 8, B 11 a B 15 datovat pouze obecně do mladší doby římské.

Tab. 24 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 8

Tab. 25 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 11

Tab. 26 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 15**4.2.1.7. B 13 (Tab. 27, XXVIII-XXXI)**

Typickým znakem samotného počátku doby římské (stupeň) je fasetování (hránění) okraje nádob. Ve zde použité databázi keramiky se jedná o kolonku Úprava okraje (upr) s hodnotou 333. To se ve zkoumaném materiálu nachází pouze v objektu B 13, kde tvoří 13 z 98 okrajů (13,3% - Tab. XXVIII:1,9, XXIX:1,7,8, XXX:3, XXXI: 1,4,6,8,14).

Určitelné tvary z objektu B 13 jsou skutečně chronologicky nejstaršími. Je to především zcela rekonstruovatelná terina na úzkém, mírně nožkovitě utvářeném dně (Tab. XXX:4). Svrchní část plecí je rozdělena odsazením (odsazení je obrácené, tj. širší nahoře a užší dole) a na tělo nádoby prakticky bez vyvinutého hrdla ostře nasedá šikmo rozevřený okraj (v Tab. 31 typ 7301). Povrch je tmavě hnědý až černý, leštěný, materiál je jemnozrný (do 1 mm) s příměsí slídy. Jde o poměrně malý nezdobený exemplář, vysoký 14,2 cm s průměrem dna 5 cm, max. výdutě 22 cm a okraje 20,5 cm. Nádobu můžeme v zásadě zařadit do skupiny nečleněných terin s analogiemi z Jestřabí Lhoty (utváření okraje a způsob odsazení, zde ale nádoba zdobena rytou páskou vyplněnou linií vpichů - *Motyková-Šneidrová 1963a*, 23, Abb. 1). Takové nečleněné teriny pocházejí ze stupně A a starší fáze stupně B1 (*Motyková-Šneidrová 1965b*, 143). Velmi podobnou analogií, co se týče rozměrů, členění nádoby a jejího odsazení je terina zdobená ozubeným kolečkem z rozrušeného hrobu 23 na pohřebišti Prositz v Sasku (*Coblentz 1955*, 51, Taf. 12:6). V členění terin z pohřebiště z Dobřichova-Piřchory odpovídá uvedený exemplář profilací buď typu 8b nebo, především podle absence hrdla, typu 11. Oba jsou však datovány převážně stejně, do starší fáze stupně B1 (*Droberjar 1999*, Abb. 12, 44, 46). Stejně nebo podobně datovány jsou jistě zlomky černě leštěných nečleněných terin, respektive kulovitých misek, s výzdobou provedenou ozubeným kolečkem (v Tab. 31 skupina 7300).

Další typickou skupinou nádob jsou mísy s válcovitým okrajem, ostře nasazeným na plece bez hrdla. V katalogu byl pro ně vyčleněn typ 2806, tedy ve skupině 2800, určené různým zvláštním mísám. V objektu B 13 byl prezentován celkem 4 exempláři. V jednom případě šlo o větší černě leštěnou nezdobenou mísu, ze které se bohužel dochoval jen okraj a svrchní část plecí (Tab. XXXI:14). Ve zbývajících 3 případech šlo o mísy s hlazeným povrchem tmavošedé až hnědé barvy (Tab. XXVIII:3,19, XXIX:7). Jedna z nich nesla stopy buď po ulomeném oušku nebo jiném výčnělku. Žádný z příkladů však nebylo možné celý rekonstruovat. Mísy s ostře nasazeným válcovitým okrajem jsou v sídlištních nálezech nejstarší doby římské poměrně běžné, analogie pocházejí například z Brandýsku (*Motýková-Šneidrová 1963a*, Abb. 2:42), Chýně (*táž*, Abb. 2:33), Kamenných Žehrovic (*táž*, Abb. 2:22,25,26,28,31), Nového Bydžova (*táž*, Abb. 11:14,19), Prahy-Bubenče (*táž*, Abb. 13:7,10,13,14, Taf. II:7, VIII:6), Prahy-Vysočan (*táž*, Taf. XII:2), Přerova nad Labem (*táž*, Taf. III:8) a Soběsuk (*táž*, Abb. 17:3).

Určení dalších fragmentů mís zapříčinilo vytvoření několika nových typů, které byly umístěny do skupiny 2300, kam patří ostře profilované mísy. Konkrétně jde o typ 2341 – menší mísy bez hrdla s lehce vykloněným kyjovitě zesíleným okrajem, přičemž průměr max. výdutí je zpravidla větší než průměr okraje (v B 13 reprezentované celkem 4 exempláři – Tab. XXVIII:10,13,25, XXIX:14). Celé rekonstruované tvary tohoto typu pocházejí ze sídliště v Horoměřicích (*Šulová 2006*, Obr. 8: 12, 9:8).

Typ 2342 jsou mísy bez hrdla či s krátkým nevýrazným hrdlem a ostře nasazeným fasetovaným a ven vyhnutým okrajem (zde 4 exempláře – Tab. XXVIII:1, XXXI:1,4,6). Mísky s fasetovaným okrajem patří mezi typické tvary časného stupně doby římské, analogie pocházejí například z Letů u Dobřichovic (*Halama 2006*, Obr. 6:10, 7:1) či Prahy-Křeslic (*Polišenský 2006*, Obr. 7:6; *Beneš – Jiřík – Kypka 2006*, Obr. 8:4,7).

Typ 2343 reprezentují 3 exempláře a jde většinou o rozměrné hlubší mísy s vyvinutou výdutí a krátkým či zcela absentujícím hrdlem (Tab. XXIX:1, XXX:3, XXXI:9). Okraj je ven vyhnutý, krátký, různě upravený. Povrch je většinou hlazený hnědý. Oba zachycené exempláře byly navíc na spodku nádoby jemněji drsněny. Nedrsněnou analogií je například rekonstruovaná nádoba z Prahy-Křeslic (*Beneš – Jiřík – Kypka 2006*, Obr. 8:1)

Větším tvarem, kdy nebylo možné určit, zda šlo o hlubší mísu nebo hrncovitou nádobu, je nově vytvořený typ 2134 zařazený mezi skupinu 2100, tedy meziformy hrncemísa (Tab. XXVII:6, XXIX:18). Max. výduť této nádoby se nachází v jejích horních partiích, výrazná je absence hrdla a ostré nasazení lehce ven vyhnutého okraje. V případě

zachovalejšího ze dvou exemplářů z objektu B 13 je okraj kyjovitě zesílený a na plecích lze spatřit stopy počínajícího jemnějšího drsnění spodní části nádoby. Ani jeden z obou příkladů není černě leštěný, jsou spíše jemně hlazené hnědavé až tmavé barvy. Podobnou profilaci má také zlomek ze Stradonic (*Motyková-Šneidrová 1962b*, Obr.4:1) nebo Ratenic (*táž 1963a*, Abb. 15:1). Stejně utváření okraje a jeho nasazení na plece má i urna zdobená radélkem z žárového hrobu datovaného do stupně B1a z Prahy-Křeslic (*Beneš – Jiřík – Kypka 2006*, Obr. 11:1), ta má ale podstatně širší výduť.

Další tvary z objektu B 13 jsou poměrně typické. Od více či méně určitelných hrncovitých nádob (1000 – Tab. XXIX:13, XXX:5,8), přes poměrně klasické typy misek (2404-2406, 2411 – Tab. XXIX:5, XXXI:13,17,27) a „svěbských“ hrnců či mis se zataženým okrajem (2450 – Tab. XXX:16, XXXI:3) nebo misek s vytaženým, kulovitým nebo zesíleným okrajem (2801-2803 – Tab. XXIX:6, XXX:17, XXXI:17). Poměrně atypické jsou dvě miniaturní nádobky, pro něž byly vytvořeny typy 7404 a 7405. Profilovaná mistička 7405 s ostře nasazeným okrajem poměrně zapadá do inventáře časné doby římské (Tab. XXIX:20). Kulovitá nádobka 7404 (Tab. XXVII:32) je zatím bez analogií. Obě mají společnou výzdobu jemnými rýhami, ačkoli v jiném uspořádání. Stojí za zmínku, že totožná výzdoba paprskovitě ode dna k plecím vybíhajících rýh, jakou vidíme na nádobce 7404, se vyskytuje na torzu nádoby ze sídlště z časné doby římské v Baldersheimu v bavorských Frankách (*Pescheck 1978*, 97, Taf. 37:20).

Typickou výzdobou starší doby římské je ornament provedený ozubeným kolečkem. Ten se poměrně hojně vyskytuje také v objektu B 13, přičemž zde rozlišujeme jeho tři varianty: varianta A – otisk zubu ve tvaru podélného oválu a může připomínat prostý, ručně provedený vpich, jenž se často vyskytuje na plaňanských pohárech či kulovitých miskách (*Rybová 1956*, 218; *Droberjar 2008a*, 104). Varianta B – otisk zubu má kvadratický tvar, často se vyskytuje ve dvou řadách vedle sebe, avšak pozorováním keramiky z objektu 13 bylo zjištěno, že nejde o dvojřadé kolečko, nýbrž pouze o sekundárně dozdobené jednořadé. Varianta C – otisk zubu je oválný, avšak situovaný kolmo k průběhu linie vytvářeného motivu (publikovaný např. v *Motyková-Šneidrová 1963a*, Abb. 13:4). Muselo jít tedy o jiný nástroj než v případě varianty A.

Z čitelných, ozubeným kolečkem vykonaných, motivů v objektu B 13 lze jmenovat obdélný meandr vytvořený variantou B (652c – Tab. XXXI:22), ale také totožný motiv předrysovaný nejprve rytou linií a poté doplněný rádýlkem varianty A (654 – Tab. XXXI:10). Odpovídá v zásadě meandru typu T, jež byl použit na výzdobu uren z hrobů

51, 65 a 78 z Dobřichova-Pičhory, jež jsou datovány do stupně B1a, respektive B1b (*Droberjar 1999*, 49, 158, 163, Taf. 46, 52, 57). Rozvinutý motiv několika meandrů (rovněž typu T) doplněný na spodku nádoby jednoduchými svislými liniemi (typ 653+644 – Tab. XXVIII:31) provedený variantou B můžeme ve zdobnější variantě doplněné malými trojúhelníky a cik cak motivy pozorovat na urně z hrobu 50 ze stupně B1a (*týž*, 50, 158, Taf. 45). Zde zmíněné motivy mají překvapivě podobné protějšky, publikované dosud jen předběžně, z Trmic u Ústí nad Labem (*Reszczyńska 2006*, Obr. 3). To se týká i motivu 670 provedeným ozubeným kolečkem varianty A (Tab. XXXI:12). Jediným rozdílem je pouze opačná orientace ozubeným kolečkem provedených trojúhelníků. Předchůdce má patrně původně v jemně rytém motivu (*Rybová 1956*, Obr. 112:2). Co se týče souvislosti ryté a ozubeným kolečkem vykonané výzdoby, dalším důkazem může být formálně totožný motiv vytvořený jednak jemným rytím (typ 249 – Tab. XXXI:25) a dále kolečkem varianty A (typ 629 – Tab. XXXI:15). Případné chronologické souvislosti však na základě objektu B 13 řešit patrně nelze. Dalším motivem varianty A s přerýsovanou linií je ornament tvaru písmena Z (typ 152 – Tab. XXXI:24), dokumentovaný například na plaňanským poháru z Tuklat (*Motyková-Šneidrová 1963a*, Abb. 19:4).

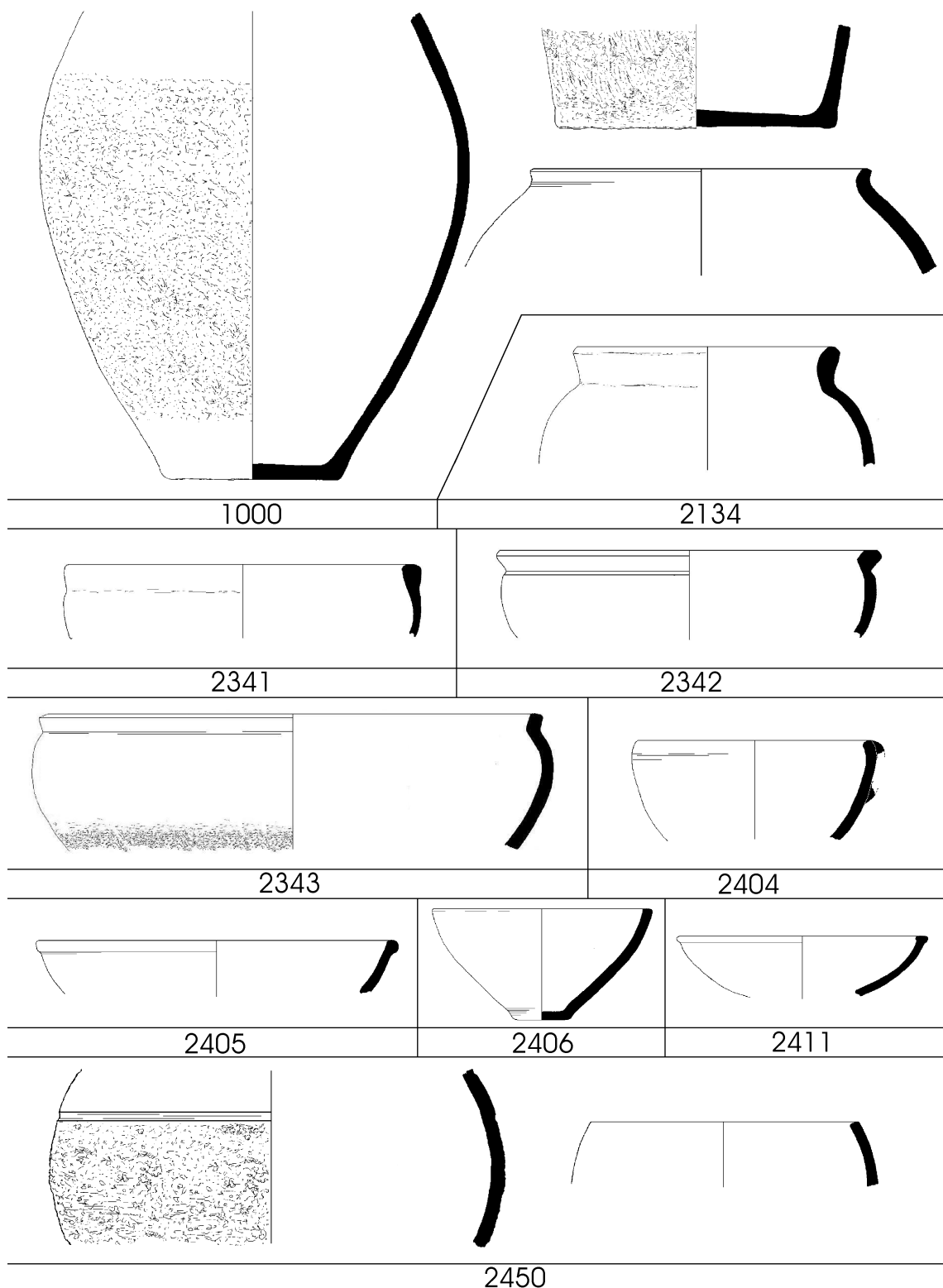
Motivy ryté výzdoby se v souboru objektu B 13 projevuje rovněž širšími a hlubšími rýhami, ať už svislými s větším odstupem (212b – Tab. XXVIII:14,17) nebo v mřížkovém motivu (typ 222 – Tab. XVIII:15). Takový známe například z hrobu 79 z pohřebiště v Tišicích (*táž 1963b*, Obr. 27:6).

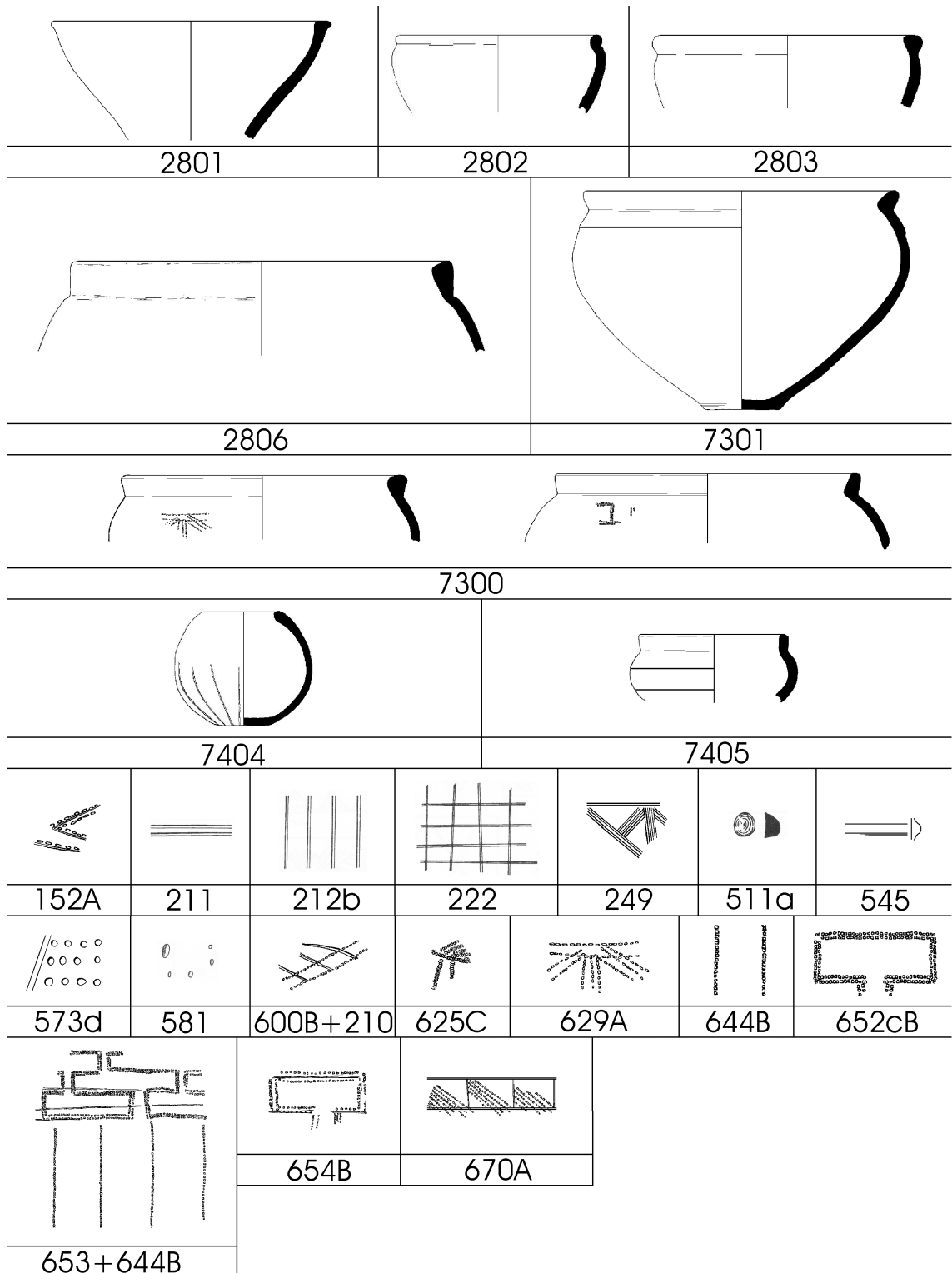
Celkem tři keramické zlomky (zjevně z jedné nádoby) v objektu B 13 jsou zdobeny malými důlky, místy chaotického, jindy zase pravidelného uspořádání do řad (Tab. XXX:9,10, XXXI:16). V jednom případě jsou ohraničeny žlábkem (zde typ 573d). Jde o typ výzdoby, který se na počátku doby římské občas vyskytuje. Doložen je ze sídlištního objektu v Letech u Dobřichovic (*Halama 2006*, Obr. 9:15,17).

Poměrně výjimečný je doklad plastického pupíku (typ 511a – Tab. XXXI:5). Zdá se, že ojediněle se tento motiv může vyskytovat i v nejstarším úseku doby římské.

Analýza početného keramického materiálu z objektu B 13 ukázala, že jej lze datovat do stupně B1 s tím, že obsahuje rovněž početné prvky stupně A.

Tab. 27 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 13

4.2.1.8. B 10 (Tab. 28, XXIV)

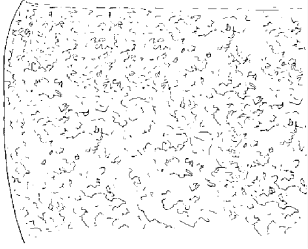

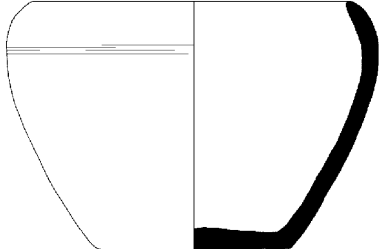

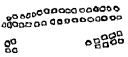
Z určitelných tvarů nádob jsou k dispozici klasické hrnce a mísy se zataženým okrajem a to celkem ve 2 exemplářích, přičemž velký hrnc byl drsněn prakticky až po

samý okraj nádoby (Tab. XXIV:3,9). Tyto tvary není možné blíže datovat (viz kapitola 4.2.1.7).

Z výzdobných motivů se zde vyskytují pouze ojedinělé zlomky se stopami výzdoby ozubeným kolečkem a to varianty A i varianty B (Tab. XXIV:4,5).

Objekt B 10 obsahuje ve srovnání s chatou B 13 minimum zdobené keramiky, to však může být způsobeno jeho ryze výrobní funkcí. Kromě výzdoby ozubeným kolečkem se zde však nachází i několik okrajů profilace (Tab. XXIV:6-8) poukazující spíše na starší dobu římskou, proto se přikláníme ke stejné dataci jako u objektu B 13, tedy do stupně A-B1.

Tab. 28 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 10

				
2450		2454		
				
600A	600B			

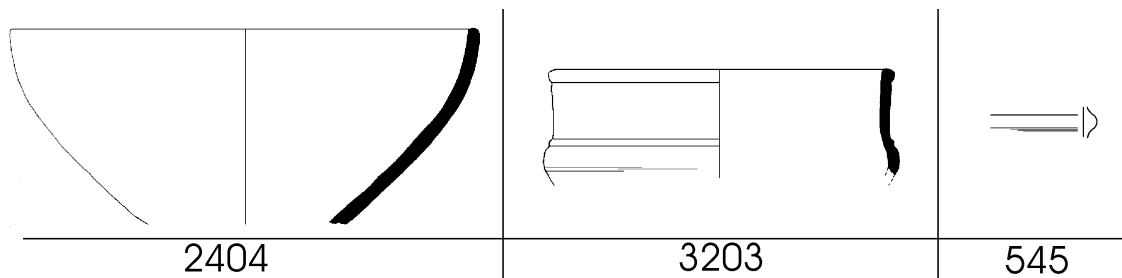
4.2.1.9. B 3 (Tab. 29, XXIII)

Nepočtený soubor objektu B 3 sestává z jedné velké mísy s prohnutými stěnami typu 2404 (Tab. XXIII:1) a několika střípků, z nichž bylo možné částečně rekonstruovat terinovitou nádobu (typ 3203) s vysokým válcovitým hrdlem odděleným od plecí plastickou lištou (Tab. XXIII:2). Jde o jemnou, černě leštěnou keramiku s jemnozrnnou (do 1 mm) příměsí slídy. V tomto případě se ale jedná již o pokročilý tvar typický pro stupeň B2 (*Motyková-Šneidrová 1967*, 9, Beilage 1:4,7,19; *Břicháček – Košnar 1998*, 68; *Vencl – Venclová – Zadák 1976*, 255-256, Obr. 4:5). Stejně tvary, byť třeba podstatně více zdobené (zvláště plastickými prvky), pocházejí z pohřebiště v Pňově již z konce stupně B2 a počátku C1, například z hrobu 4 (*Rybová 1970*, 22, Tab. IV: 1) nebo z hrobu 12 (*táž.*, 23, Tab. V:1). Velmi podobná terina pochází také z hrobu 1 na malém pohřebišti

v Mariánských Radčicích, jenž je rovněž datován do stupně B2 (*Koutecký 1995*, 182, Obr. 2:1).

Pouze na základě terinovitěho tvaru je tedy možné objekt B 3 datovat do stupně B2 až C1.

Tab. 29 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 3

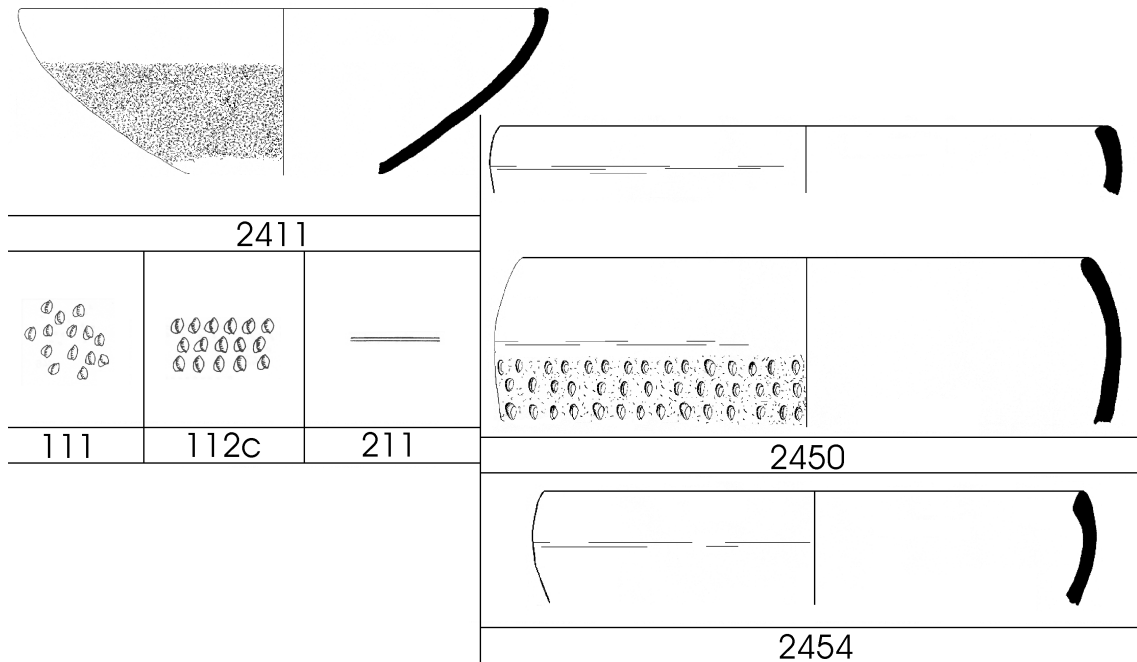

4.2.1.10. B 18 (Tab. 30, XXXII)

Klasickou výbavu objektu opět ilustrují zatažené okraje hrnců a mis typu 2450 (2 exempláře – Tab. XXXII:3,6), respektive typu 2454 s výše položeným maximem výdutě (1 exemplář – XXXII:11). Soupravu doplňuje velká mísa typu 2411 zajímavá také širokým pásem drsnění povrchu vytvořeným nanesením vrstvy písku (Tab. XXXII:1). V souboru se rovněž nalézá odlomené ucho čtverhranného průřezu (Tab. XXXII:7). V tomto případě nejde o klasické kolínkové ucho známé například z amforovitých nádob, ale o ucho mírně zdvihnuté nad okraj, podobné snad tomu z urny na pohřebišťe v Tvršicích (*Motyková-Šneidrová 1965a*, Obr. 9:3).

Datace je v tomto případě usnadněna výzdobou na nádobě typu 2450 (Tab. XXXII:6), kde jsou nehtové vrypy uspořádány do pravidelných řad pod sebou (typy 112b, 112c a 112d). Taková výzdoba zažívá rozmach ve stupni B2 na tvarech se zataženým okrajem i hrncovitých nádobách esovitě profilovaných (*Motyková-Šneidrová 1967*, 9, Beilage 1: 17,32; *Motyková – Pleiner 1987*, 438, Abb. 28:19, 29:7; *Břicháček – Košnar 1998*, 67-68, 73, Obr. 4:8, 12:2). Tento typ výzdoby však pokračuje dál do mladší doby římské (*Zeman – Venclová – Bubeník 1998*, 108, Obr. 5:6, 9:6) a zdá se, že je dost nesnadné jej přesně chronologicky ukotvit, ačkoli například na moravských sídlištích by se měly souvislé řady nehtových vrypů vyskytovat spíše ve stupních B2 a B2/C1, zatímco ve stupni C1 už spíše jen jako intruze ze staršího období (*Droberjar 1997*, 67).

Nepočtený datovatelný materiál z objektu B 18 je možno přiřadit spíše do stupně B2.

Tab. 30 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 18**4.2.1.11. B 22 (Tab. 31, XXVI)**

Z objektu nepochází žádný celý nebo rekonstruovatelný tvar. Nicméně, zlomek okraje zatažené nádoby dovoluje předpokládat, že šlo o mísu či hrnec se zataženým okrajem (2450 – Tab. XXVI:14)).

Z keramického souboru pochází též několik zdobených zlomků. Výzdoba nehtovými vrypy (typ 112 – Tab. XXVI:12) může již indikovat mladší období starší doby římské, což nevylučuje ani otřelý zlomek zdobený ozubeným kolečkem (typ 621b – Tab. XXVI:13) varianty C, podobné dokladu z objektu B 13.

Ojedinelou výzdobou je žlábkovaný motiv typu 251 (Tab. XXVI:15), který se na moravských a slovenských sídlištích objevuje poměrně často. Známe jej například z 2. poloviny 2. století z Křepic (*Tejral 2008*, Obr. 5: 4,5). Stejný dekor nesou například nádoby ze sídliště ve Velkém Mederu uváděné pro pozdní fázi stupně B2 (*týž*, Obr. 3:12,13). Stejný motiv vidíme už v mladší fázi sídliště v Mušově „V Pískách“, tedy ze stupně C1 (*týž*, Obr. 11:3,9).

Datace tohoto objektu bude třeba posunout z nejstaršího úseku doby římské spíše do stupně B2, ačkoli není možné vyloučit, že některé zdobené zlomky jsou intruzemi.

Tab. 31 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 22

		
112	251	621bC

4.2.1.12. B 23 (Tab. 32, XXXIII, XXXIV)

Obsah objektu B 23 reprezentuje poměrně velké množství esovitě profilovaných hrncovitých nádob (1200 – celkem 5 kusů, Tab. XXXIII:2,17, XXXIV:1,10,15). Jediným tvarem, který bylo možné v úplnosti rekonstruovat, je hrnec se jednoduchým ven vyhnutým okrajem, zúženým hrdlem a spíše soudkovitým spodkem (výška nádoby byla rekonstruována až na papíře, je tedy možné, že skutečnost se od kresby mírně odlišuje). Povrch hrnce byl hlazený, světle hnědý až okrový a poměrně jemnozrný (do 1 mm). Ve svrchní části plecí, avšak zjevně ne kolem celé nádoby, se nachází pás černé barvy, nanesený nestejně, takže v některých místech prosvítá původní barva keramiky (Tab. XXXIII:2, XXXIX). V tomto případě nejde o klasický černý smolný nátěr obvyklý na laténské keramice. Jako výzdobný prvek by tento případ na našem území v době římské byl velmi neobvyklý, nehledě na fakt, že není proveden pečlivě na celém obvodu nádoby. V. Salač vyjádřil názor, že možná šlo o jeden z kroků reparace nádoby po jejím poškození, kdy byl lom dodatečně „utěsněn“ touto černou látkou neznámého složení⁴. Podobné esovitě profilované hrnce se vyskytují trochu řidčeji než hrnce se zataženým okrajem, nicméně nejsou ničím neobvyklým. Takové tvary známe například ze sídliště v Ořechu (*Motyková – Pleiner 1987*, Abb. 27:8, 30:1, 31:18, 32:6, 33:2) nebo v Berouně-Závodí, ovšem zde již ze stupně C1 (*Břicháček – Košnar 1998*, Obr. 12:2). Na plecích patrně nižší hrncovité nádoby nalézáme souvislé řady nehtových vrypů (Tab. XXXIV:1), tedy výzdoby, která s bohatě vyskytuje rovněž v objektu D 13/67 ve Staré pískovně v Dobroměřicích a jež je obvyklá zvláště pro stupeň B2 (viz kapitola 4.2.1.7.).

Další velmi zajímavou hrncovitou (patrně hrncovitá mísa) nádobou je exemplář esovitě prohnutého hrdla a vyhnutého jednoduchého kraje, jehož max. výduť je posunuta poměrně dost vysoko (Tab. XXXIII:18). Záhy pod ní se nachází svislé pásy jemně zdrsňeného povrchu. Zbytek nádoby je hlazený, včetně mezer mezi drsněním. Barva

⁴ Děkuji doc. PhDr. Vladimíru Salačovi, CSc. za konzultace

nádoby je nepravidelná, přecházející od hnědé po tmavošedou až černou, a materiál keramického těsta je jemnozrný (do 1 mm) s příměsí slídy. Zostřující se profil již upomíná tvary mladší doby římské, na což poukazuje rovněž analogie z Berouna-Závodí (*Břicháček – Košnar 1998*, 72-73, Obr. 12:1), pohřebiště v Opočně (*Pleinerová 1995*, Taf. 52:10) a v Plotištích (*Rybová 1979*, Abb. 19:35). Zdrsňování povrchu nádob v době římské je obvyklé u užitkové hrubé keramiky, v tomto případě ale v kontextu s vhlazovanými pásy působí spíše dojmem výzdoby. Tak jsou totiž upravovány spodní části některých uren na pohřebišti z Kemnitz v Braniborsku (*Geisler 1974*, např. Taf. 15:1, 30:350, 35:387, 42:457 atd.). Není ale bez zajímavosti informace, kterou uvádí autor jeho publikace, totiž že většinu uren na pohřebišti v Kemnitz tvořily nádoby běžně užívané na sídlištích (*týž 1984*, 86-87). Co se výzdoby zdrsňováním spodku nádob v kombinaci s vhlazovanými pásy, jde možná o přežívající lokální prvky jastorfské kultury ze starší doby železné. V takovém případě by uvedená nádoba představovala prvek typický pro oblast severně od území Čech.

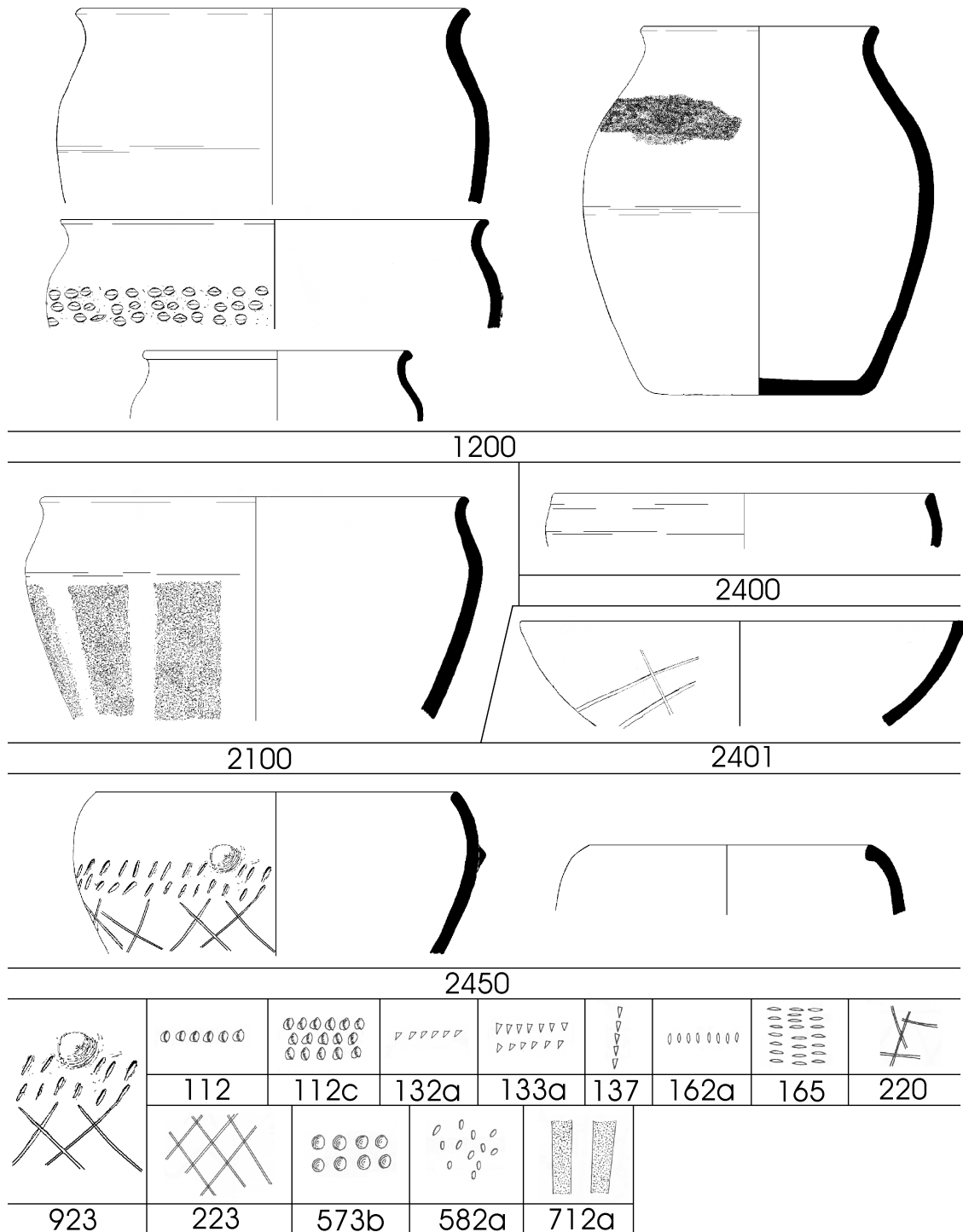
Poměrně běžným inventářem jsou opět různé misky (2400 – např. Tab. XXXIV:20). Poměrně velký exemplář jednoduché mísy s oblými stěnami (2401) se světle hnědým hlazeným povrchem je z vnější strany zdoben nepravidelnými mělkými rýhami (Tab. XXXIV:14). Jeden ze 3 exemplářů klasických hrnců a mis se zataženým okrajem (2450 – Tab. XXXIII:9,16, XXXIV:2-7)) se dochoval z velké části a nabízí kombinaci hned tří výzdobných motivů – plastického pupíku, větších čočkovitých vrypů a křížících se šikmých rýh (923 – Tab. XXXIV:9). Kombinace dvou i více výzdobných motivů není ničím výjimečným, viz kapitola 4.2.1.7.

Materiál z objektu B 23 nabídl rovněž poměrně širokou škálu různých druhů vrypů: kromě nehtových (112 – Tab. XXXIII:11,12, XXXIV:16) také klínovité (132a, 133a, 137 – Tab. XXXIII:12,17-19) a čočkovité (162a a 165 – Tab. XXXIV:11). Všechny jsou ve stupni B2 v Čechách zcela běžné (*Motyková-Šneidrová 1967*, 9) a zrovna tak patří mezi běžné výzdobné motivy na moravských sídlištích ze stupně B2 a B2/C1 (*Droberjar 1997*, 66-67). Porovnat lze výskyt těchto motivů ze sídliště A (2. století) a B (3. století) v Turnově-Maškových zahradách (*Droberjar – Prostředník 2004*, 88, Tab. 20 a 25). Ve starší fázi je jejich pestrost větší, zatímco v mladší fázi zde chybí klínovité vrypy a čočkovité nejsou uspořádány do řad obvyklých pro starší období. V mladší fázi převládají plastické prvky. Mělké oválné důlky (v B 23 typ 582 – Tab. XXXIII:10) a chronologicky souvisí spíše s již zmíněnými vrypy, jelikož jsou minimálně na Moravě typické spíše pro

stupně B2 a B2/C1 (*týž*, 67). Oproti tomu klasické okrouhlé důlky (v B 23 typ 573b – Tab. XXXIII:15) nacházíme již ve stupni B2 a plynule pokračují jako součást plastické výzdoby do mladší doby římské (*Motyková-Šnedejrová 1967*, 9; *Droberjar 1997*, 67).

Datace objektu B 23 tedy kolísá od stupně B2 až na samý počátek mladší doby římské v C1.

Tab. 32 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 23

4.2.1.13. B 32 (Tab. 33, XXXV, XXXVI)

Relativně početný soubor keramiky z objektu B 32 reprezentují v malé míře hrncovité nádoby (celkem asi 5 exemplářů), z nichž v nejlepší stavu dochování jsou zlomky hrnce s širokými plecemi, jež se kónicky sbíhají k zúženému hrdle, na nějž je ostře nasazen ven

vyhnutý okraj (Tab. XXXV:13). Je tedy řazen mezi ostře profilované hrnce (1500). Do jisté míry se profilací podobá amfoře s pravouhlými uchy z chaty 1/78 z Berouna-Závodí datované do stupně B2 (např. *Břicháček – Košnar 1998*, Obr. 4:2) nebo ostře profilovaným hrncům z téhož objektu, které jsou ale považovány za mladší složku výplně, jelikož jsou typické spíše až pro stupeň C1 (*tíž*, 69, Obr. 4:4,10).

Běžnou náplní jsou také různé misky s oblými stěnami (typy 2401, 2411 a 2417 – Tab. XXXV:2,36, XXXVI:6,11) a také tvary se zataženým okrajem (2450 a 2456 – Tab. XXXV:4-8,14,15, XXXVI:5), z nichž hrncovitou nádobu představuje rekonstruovaný jedinec vysoký asi 33,5 cm s průměrem okraje zhruba 30 cm (Tab. XXXVI:1). Je hruběji utvářen s povrchem při okraji a dně hlazeným a uprostřed nijak neupravovaným nepravidelného hnědého až tmavošedého zbarvení. Je vyroben podle očekávání ze zrnitého (do 3 mm) těsta s příměsí slídy, křemene a měkkí jílovité horniny. Jeho datace je však poměrně obtížná.

Poněkud zvláštním tvarem je nízká dvojkónická miska typu 2340 (Tab. XXXV:9). Je tvořena jednoduchým dnem, jež se prudce konicky rozšiřuje do max. výduti, aby se zde ostře zalomila do jednoduchého, mírně dovnitř zaklenutého okraje. Povrch misky je černě leštěn, keramické těsto je ostřeno slídou, křemenem a jílovitou horninou, nicméně dosti jemnozrně (do 1 mm). Na hraně výduti je zdobena jedinou horizontální rýhou. Ačkoli přesná analogie nalezena nebyla, je zřejmé, že tvar misky se přidrzuje trendu ostřejší profilace, jenž nastupuje s koncem starší doby římské.

Poměrně nepatříčně působí v materiálu zlomek nádoby s ostře nasazeným válcovitým, zesíleným a svrchu seříznutým okrajem typu 2806 (Tab. XXXVI:3), jelikož se nejedná o typickou profilaci keramiky z konce 2. a počátku 3. století.

Dobře datovatelná je terina s vysokým, mírně prohnutým hrdlem, zesíleným okrajem a odsazením od plecí (typ 3206 – Tab. XXXVI:2). Spodek nádoby je zdoben trojicí důlků uspořádaných do trojúhelníku. Nádobka má černě leštěný povrch a je vyrobena z jemnozrného (do 1mm) materiálu s přísadou slídy, křemene a jílovité horniny. Výzdoba trojicí důlků je jedním z typických výzdobných prvků reprezentují stupeň C1 mladší doby římské (*Droberjar 2008d*, 139). Své protějšky nalézá například na pohřebišti v Plotištích (*Rybová 1979*, Abb. 21:19, 24:4), kde tyto dvě nádoby reprezentují formy širokých mis C1c a C7a datované do I.-II. Fáze pohřebiště (*Rybová 1980*, 126).

Jedním z mála zástupců velkých zásobnic (5100) je část hrncovité nádoby (Tab. XXXV:38) se zachyceným hrdlem odsazeným od plecí, jež jsou velmi hrubě zdrsněny

(patrně nanesením odlišného materiálu s příměsí kamínků). Nedrsněná část nádoby je nicméně lehce uhlazena a nádoba je vyrobena ze středně zrnitého materiálu (do 2 mm) s příměsí slídy, křemene a jílovité horniny. Stopy na vnitřní straně hrdla naznačují, že minimálně svrchní část nádoby byla obtáčena, ačkoli rychle rotující hrnčířský kruh nelze v této době očekávat. Bohužel pro tento typ nádoby nemáme k dispozici vhodné analogie, ale lze očekávat, že se různé druhy zásobních nádob vyskytovaly na každém sídlišti.

Soubor keramických tvarů doplňuje soudkovitý cedník (typ 6209), který je však perforován pouze ve střední části nádoby a v některých případech se nepovedlo otvory ve stěnách dokončit (Tab. XXXV:37). Cedníkovité nádoby rovněž patří k běžnému inventáři na sídlištích, jejich typologie však nebyla nikdy vypracována, ačkoli se vyskytují jak mísovitě, tak i hrncovitě tvary (*Droberjar 1997*, 113, Abb. 44). Zvláštním fragmentem je rovněž fragment hrdla a okraje drobné, patrně lahvovité nádobky (typ 7500 – Tab. XXXV:3). Poměrně atypickým fragmentem je drobný kalichovitý tvar, jenž byl zjevně odlomen z většího korpusu (Tab. XXXVI:22). Je obtížné odhadovat, z jaké nádoby mohl pocházet, vyloučit nelze ani to, že mohl být součástí zoomorfní či antropomorfní plastiky, které se čas od času v materiálu doby římské objevují (*Motyková-Šneidrová 1960*).

Nadále pokračuje výzdoba nehtovými vrypy, ačkoli v poněkud omezeném rozsahu typů výzdoby (zde 112a a 116 – Tab. XXXV:27, XXXVI:27).

Na jemné černé hlazené či leštěné keramice se objevuje motiv vpichů tvaru kosočtverce na plastické liště (123c – Tab. XXXV:23,29). Řady těchto vrypů (typ 123a, 123b) se objevují na moravských sídlištích, ačkoli ne nijak často a E. Droberjarem jsou kladeny spíše do přechodného stupně B2/C1, respektive B2 v kontextu s již zmiňovanou problematikou přechodného stupně na Moravě (*1997*, 66, 70), nicméně například na sídlišti v Turnově-Maškových zahradách se s tímto motivem můžeme setkat ještě ve 3. století (*Droberjar – Prostředník 2004*, Tab. 25).

Čočkovité vpichy (obecně typ 160, zde konkrétně 162a a 163b – Tab. XXXV:27,35) patří mezi rozšířený a oblíbený motiv výzdoby na moravských sídlištích již od stupně B2 (*Droberjar 1997*, 66-67, 71-72), což lze pozorovat i v Čechách – například v Berouně-Závodí (*Břicháček – Košnar 1998*, Obr. 7:2, 9:34,36), ale také na sídlišti A i B v Turnově (*Droberjar – Prostředník 2004*, Tab. 20 a 25).

Znovu se setkáváme s motivem půlkruhového vrypu spolu s rýhou (typ 195e – Tab. XXXVI:4), s nímž jsme se setkali již v objektu D 13/67.

Zvláštní je řada znaků tvaru obráceného písmene C (typ 196b) na od hrdla odsazených plecích terinovitě či mísovitě černě leštěné nádoby (Tab. XXXVI:21). Stejným motivem, v podobném kontextu, je zdobena urna hrobu 311 na pohřebišti v Plotištích (*Rybová 1979*, Abb. 39:11), který je datován do II. fáze pohřebiště, tedy do 3. století (*táž 1980*, 126, 167-168).

Četná výzdoba různých rýh, paralelních nebo se křížících (typy 210, 211, 212b, 215, 220 – Tab. XXXV:19,32,30,33, XXXVI:23,24,26), v tomto objektu nadále pokračuje ze starší doby římské.

Dalším motivem, který se často vyskytuje na urnách žárových hrobů, je několikanásobná rytá cik cak linie (snad krokvice) v horizontálním pásu vymezeném rovněž rytými liniemi (typ 233c – Tab. XXXV:21). Tento motiv byl nalezen také v objektu B 15 (viz kapitola 4.2.1.4).

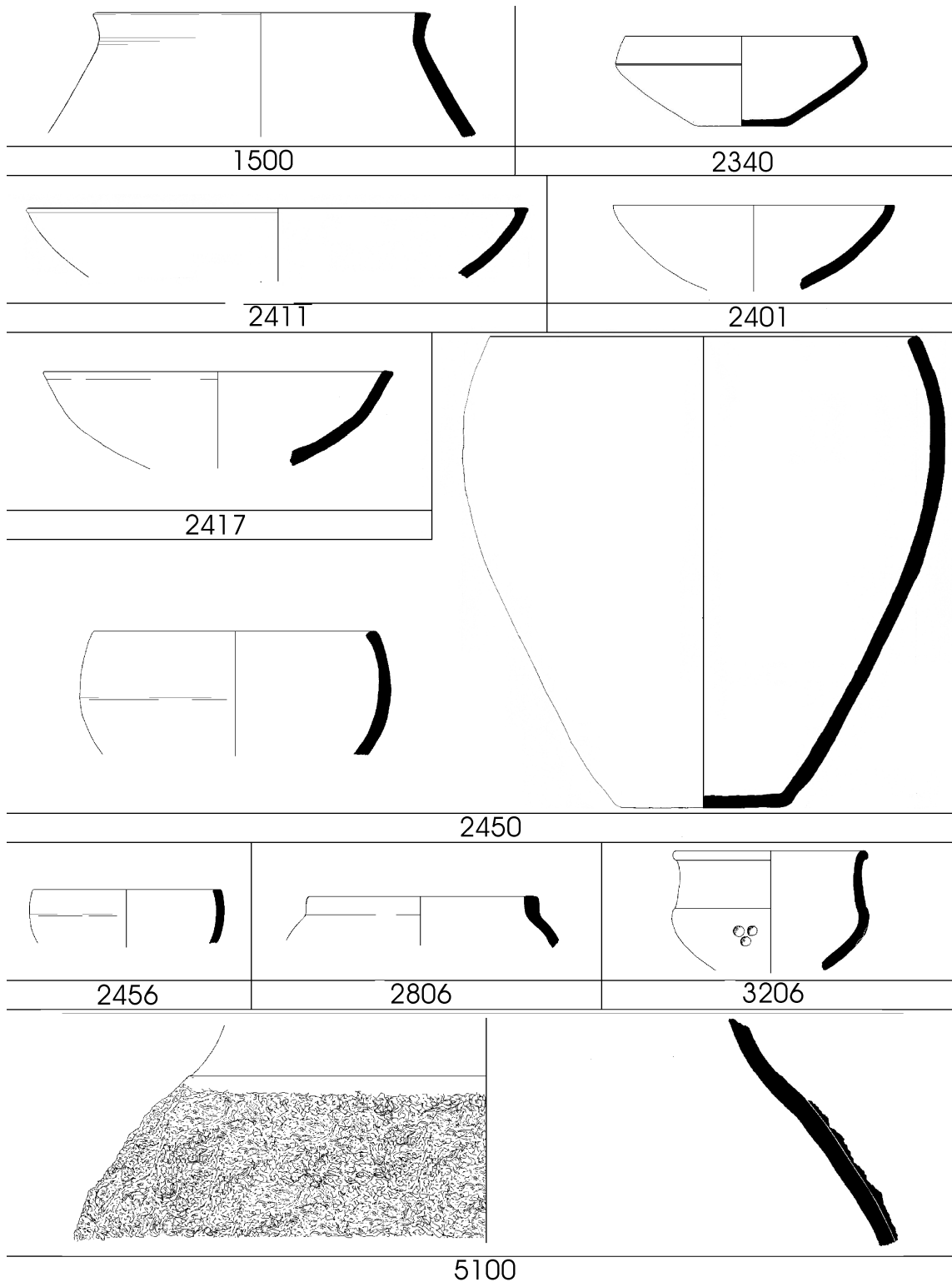
Co se týče výzdoby typu 712, je obtížné stanovit, zda se jedná o vlešťování nebo pouze velmi mělké žlábků (Tab. XXXV:20,24). Žlábkovaná výzdoba, zvláště jednoduchý typ (551) svíslé kanelury je například na Moravě dost častý (*Droberjar 1997*, 83).

Motiv důlku pod rytými horizontálními rýhami (typ 575a – Tab. XXV:22) – patrně součástí oddělení hrdla od plecí - patří mezi klasickou výbavu počínající plastické výzdoby již na konci stupně B2 (*Motýková-Šneidrová 1967*, 9) a objevuje se prakticky na všech pohřebištích z počátku mladší doby římské – např. v Pňově (*Rybová 1970*), Plotištích (*táž 1979; 1980*), Opočně (*Pleinerová 1995*) nebo saském Zauschwitz (*Meyer 1969*).

Poměrně běžné jsou rovněž různé mělké oválné důlky (zde typ 585 – Tab. XXXV:34), ve stupních B2, B2/C1 a C1 jak na Moravě (*Droberjar 1997*, 67), tak i v Čechách (příklad z Berouna-Závodí viz *Břicháček – Košnar 1998*, 68, Obr. 5:19, 7:7, 9:33,42,44).

Na základě uvedené analýzy lze datovat soubor z objektu B 32 do stupně C1 s tím, že se zde vyskytuje mnoho elementů ještě ze závěru starší doby římské.

Tab. 33 Keramické tvary a výzdobné prvky v objektu B 32

6209	7500	112a	116	123c	162a		
163b	195e	196b	210	211	212b	215	220
233c	545+716	572	575a	585	716		

4.2.2. analýza technologického zpracování keramiky

Technologií výroby keramiky jsou zde myšleny určité postupy a techniky, které byly při její výrobě použity. Některé z nich můžeme na zlomcích (nejsou-li příliš poškozené) ještě dnes pozorovat. Tato pozorování můžeme rozdělit na několik kapitol.

4.2.2.1. úprava povrchu nádob (Tab. 33, typy zdrsňování povrchu nádob v Tab. XLI)

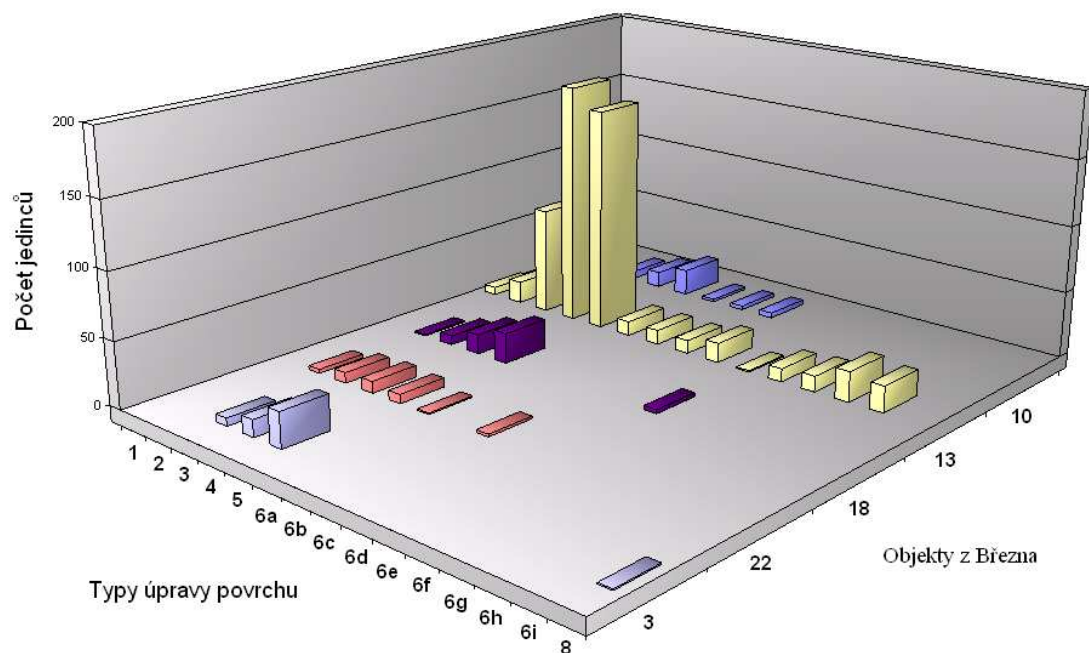
Zajímají nás zde zvláště záměrné úpravy povrchu, tedy například leštění nebo naopak zdrsňování. Bohužel, u objektů z Dobroměřic v době zpracovávání materiálu ještě zdrsňování nebylo sledováno (materiál z Dobroměřic zpracováván rok před materiálem z Března), tedy by nebylo vhodné zpracovávat a hodnotit jej statisticky v porovnání s objekty z Března.

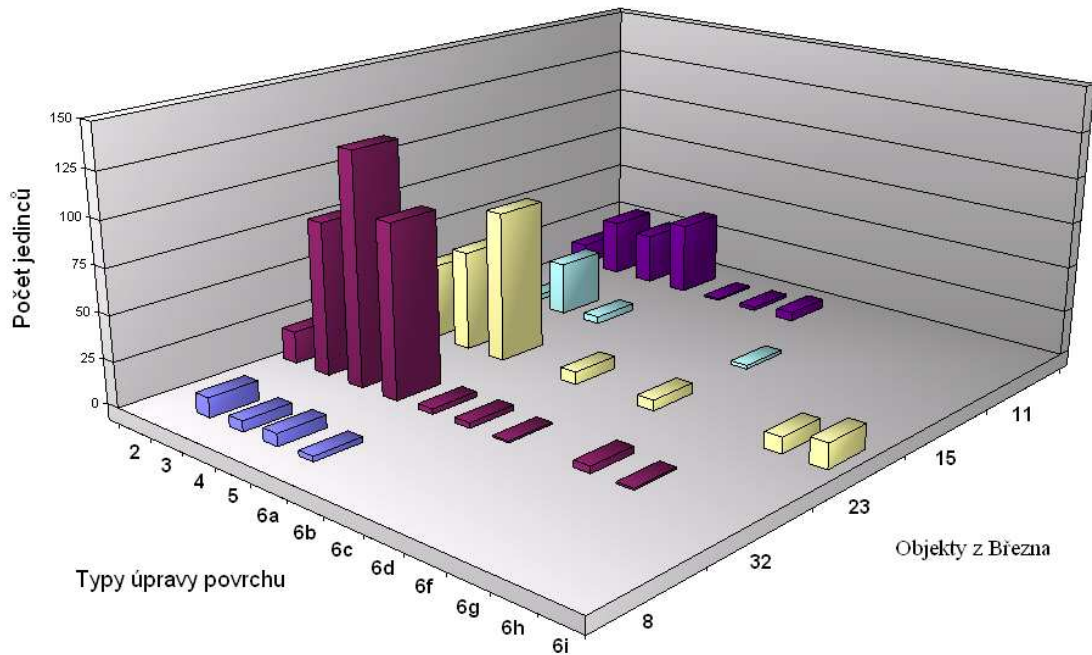
Tabulky 33 ukazují zastoupení jednotlivých druhů úpravy povrchu. Legenda k jejich číslování se nachází v Tabulce 7 kapitoly 2.1.1. Dělení zdrsňování bylo převzato ze svazku *Archeologie pravěkých Čech o době latéské* (Venclová ed. 2008, Obr. 50) a rozšířeno. Největším množstvím drsněných zlomků a rovněž také největší rozmanitostí drsnění se vyznačuje objekt B 13. Opticky tak působí také objekt B 23, kde je ale tento jev způsoben větším množstvím zlomků z jediné nádoby s vhlazovanými svislými pásy (Tab. XXXIII:18). Potvrzuje se tak poznatek, že ve starší době římské, v našem případě na samotném jejím počátku, jsou nádoby drsněny více než v mladší době římské (např.

Zeman – Venclová – Bubeník 1998, 97, 11é). Přesto však drsnění zcela nemizí. Kromě již jmenovaného příkladu z objektu B 23 je to také velmi hrubě drsněná zásobnicová nádoba z objektu B 32 (Tab. XXXV:38, XL). Obecně lze však říci, že zdrsňování se vyskytuje hlavně na velkých hrncovitých nádobách a zásobnicích, které většinou pro jejich zlomkovitost není možné rekonstruovat. Za pozornost stojí také fakt, že souvislé zdrsňování svislým hřebenovým nástrojem, obvyklé na hrncovitých tvarech v době laténské, stále přežívá v nejstarším období, tedy v objektu B 13 (Tab. XXVIII:20,21,30, XXIX:4, XXX:6, XXXI:18-20).

Ve většině objektů převládá úprava povrchu hlazením nebo leštěním. Z tohoto rámce se vymykají jen objekty B 8, B 15 a v určité míře i B 22. Je to ale odlišnost relativní, neboť z těchto objektů pochází jen malé množství keramiky. V tomto případě snadno dojde k situaci, kdy fragmentarizovaná část jedné nádoby významně ovlivní statistický výsledek.

Tab. 33 Úprava povrchu keramických nádob

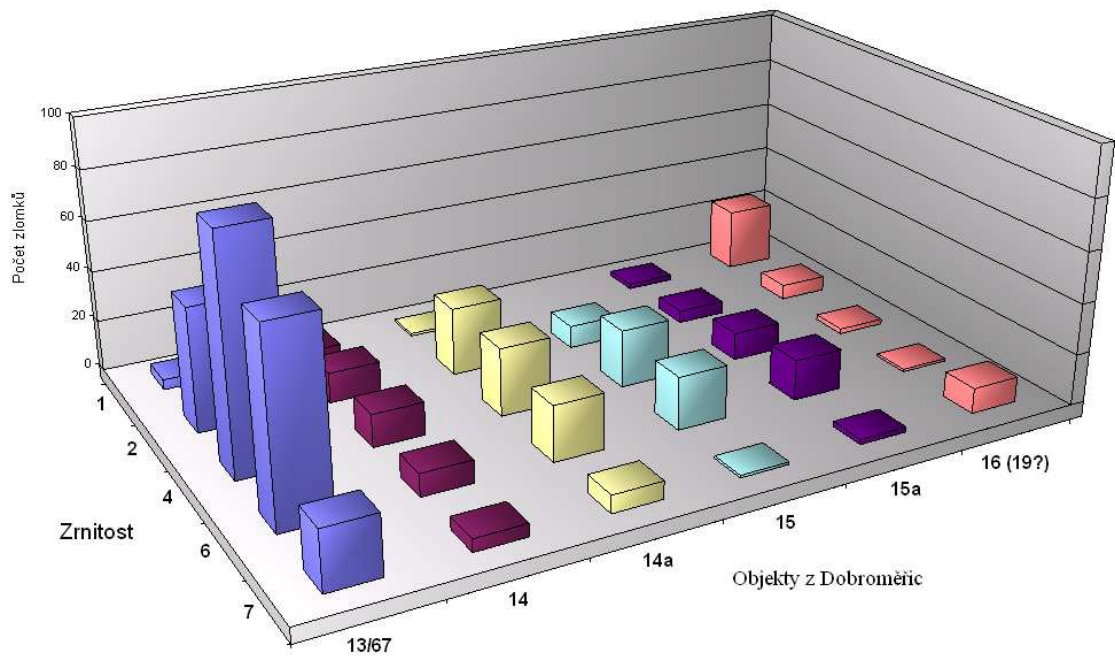
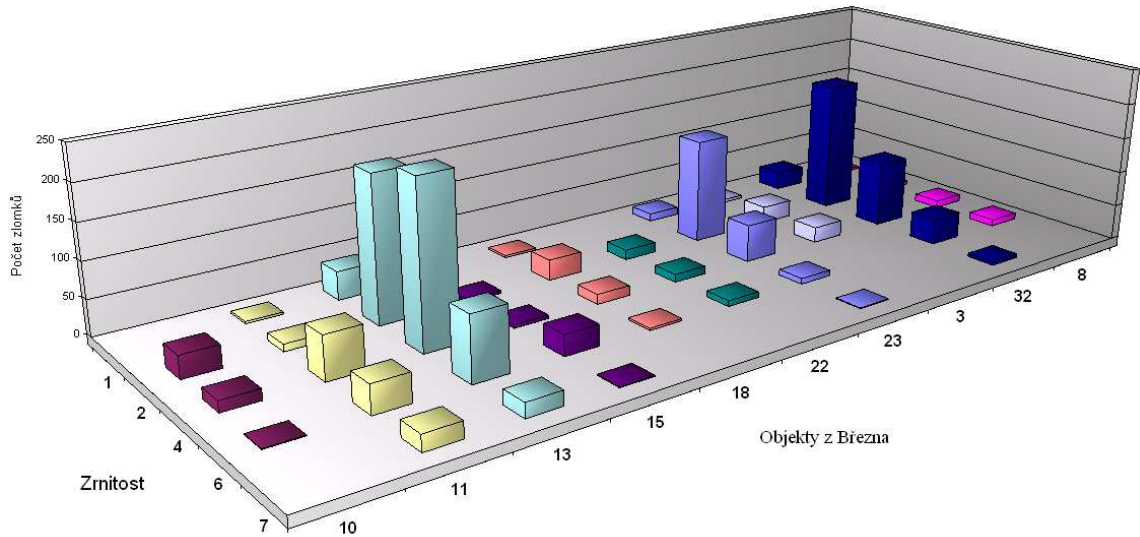

4.2.2.2. hrubost a průměr keramického těsta (Tab. 34-37)

Nejprve je hodnocena zrnitost (hrubost) keramického materiálu z téměř všech sídlištních objektů (po úvaze byly vyloučeny objekty D 32 a D 39, které obsahují naprosté minimum zlomků, a také křivá jamka č. 40 z Dobroměřic). Vysvětlení hodnot pro zrnitost se nalézá v Tabulce 5 v kapitole 2.1.1.

I zde se setkáváme s výkyvy danými faktem, že některé objekty obsahují početný inventář a jiné jsou poměrně chudé. Nejobvyklejším jevem jsou hodnoty odpovídající Gaussově křivce, tedy že nejpočetnější zlomky jsou ty středně zrnité (do 2mm). Výjimkou je sporný objekt 16 (19), kde se naopak utvořily dvě maxima – jedno na počátku a druhé na konci spektra. To je důkazem, že se v žádném případě nejedná o klasický sídlištní objekt, nýbrž o sesbírané zlomky dvou nádob. K hrubšímu konci spektra se také mírně kloní náplň objektů D 15, D 15a (patrně jeden objekt) a B 11. Oproti tomu k málo zrnité keramice nápadně inklinuje náplň objektů B 23 a B 32.

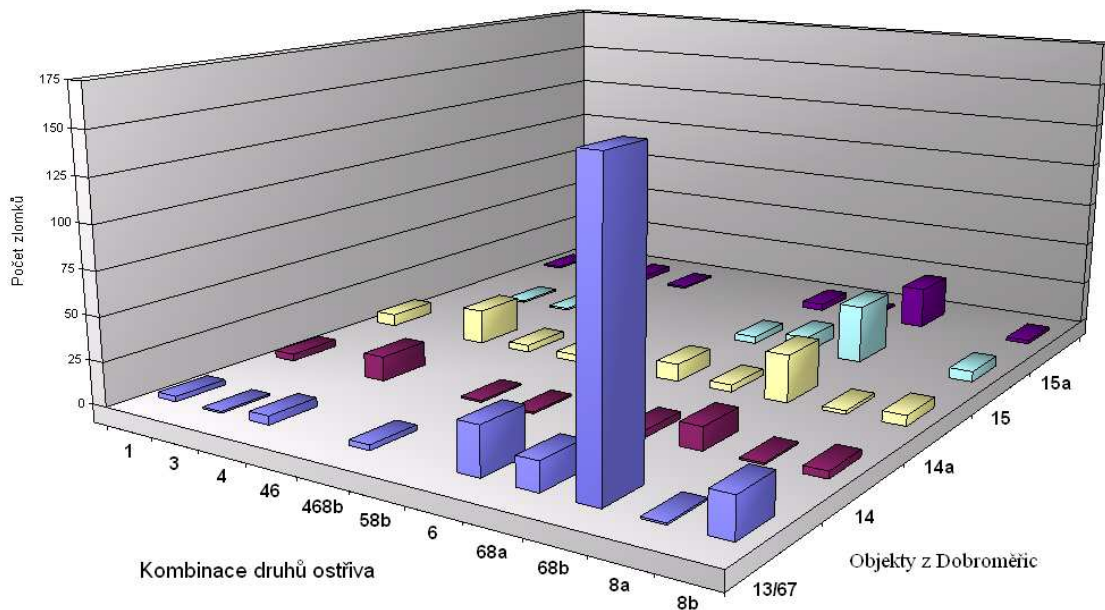
Tab. 34 Zrnitost keramiky v objektech z Dobroměřic**Tab. 35 Zrnitost keramiky v objektech z Března**

Pro hodnocení druhu příměsí je určen systém kombinací různých druhů ostřiv, viz legenda v Tabulce 6 v kapitole 2.1.1. Sporný „objekt“ 16(19) byl již z dalších analýz vyřazen. Bohužel se z Tabulek 36 a 37 zdá, že celý systém hodnocení tohoto technologického aspektu keramiky nebyl zřejmě dobře nastaven, respektive počet jednotlivých kombinací byl předimenzován a pro užití v grafech není praktický. Navíc,

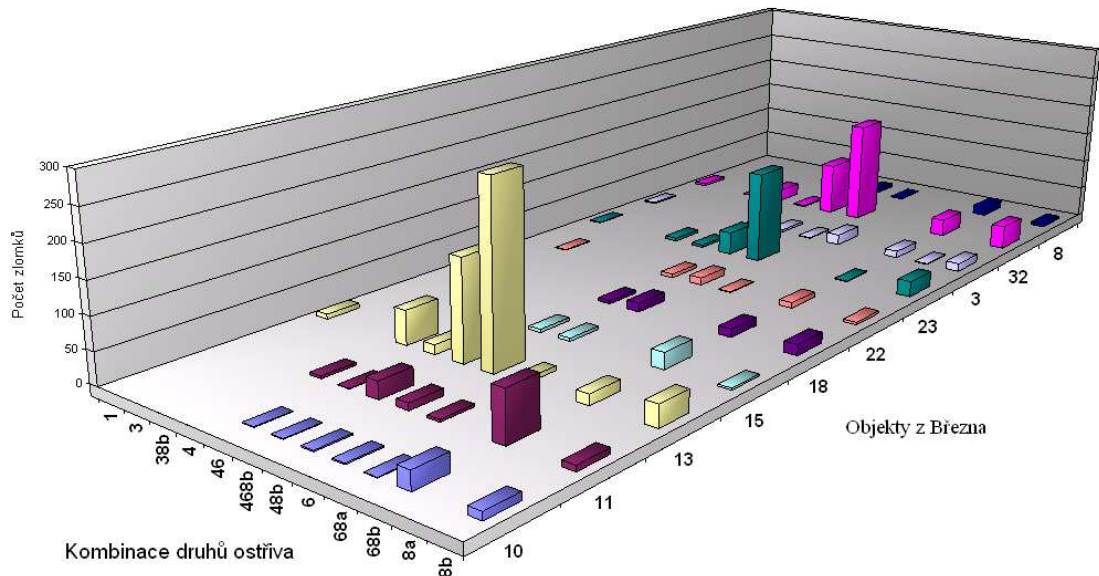
vzhledem k takto roztroušeným hodnotám, je pravděpodobné, že zadávané hodnoty ani neodpovídají skutečnosti. Důvody mohou být v zásadě dva. Jednak je záležitostí náhody, co je viditelné na více či méně otřelém lomu zlomku. Zanedbatelné však není ani subjektivní hodnocení autora. Makroskopicky lze nejspíše určit pouze hlavní a snadno rozpoznatelné druhy ostřiva, pro přesnější informace je třeba provést výbrusy keramiky.

O něčem však oba grafy přece jen vypovídají. Rozdíl mezi oběma lokalitami je poměrně výrazný, co se týče sekundárního ostřiva vedle slídy. V Dobroměřicích jím byl nejčastěji křemen (číslo 6), zatímco v Březně zase neurčená jílovitá hornina (4). Toto zjištění nepřekvapuje, vezmeme-li v potaz fakt, že právě na lokalitě v Dobroměřicích se nacházejí velká ložiska šterku a písku na terasách Ohře, jež se také stala cílem moderní těžby. Zjištěná informace tedy vypovídá o lokálním využívání suroviny pro výrobu nádob.

Tab. 36 Kombinace druhů ostřiva v keramice z Dobroměřic

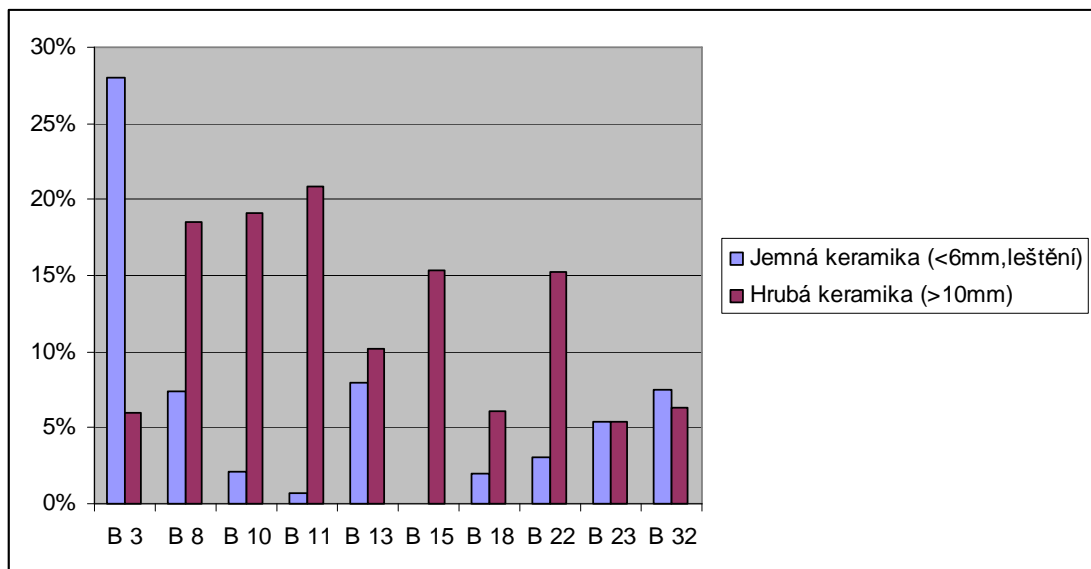
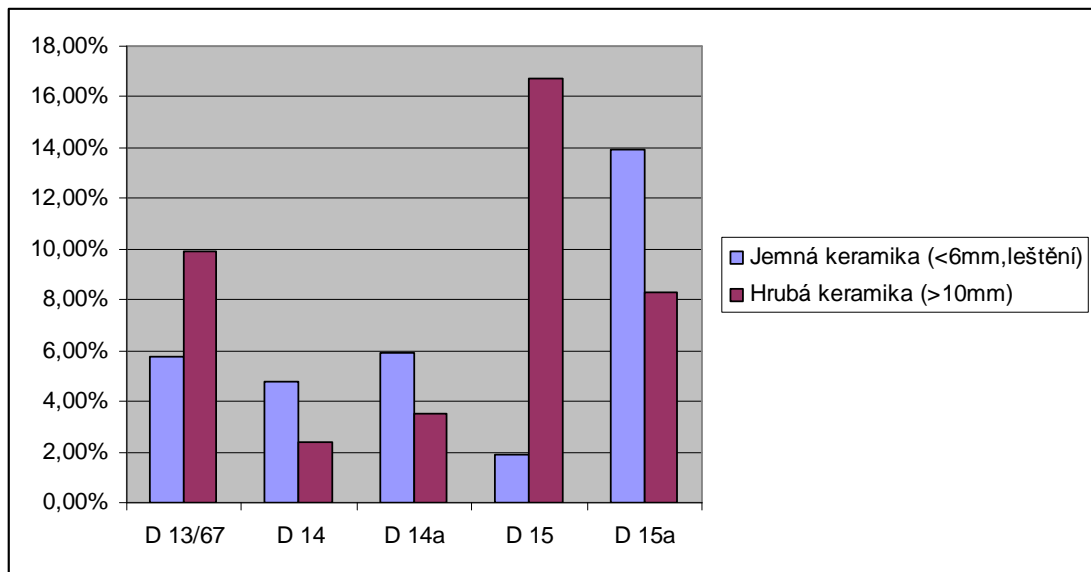
Tab. 37 Kombinace druhů ostřiva v keramice z Března

4.2.2.3. zastoupení jemné keramiky (Tab. 38)

Během studia keramiky vyvstala potřeba zjistit, v jakých objektech a v jakém množství se nachází jemná stolní keramika, neboť je možné, že i tento fakt může přispět k interpretaci funkce jednotlivých objektů. Dotaz do databáze byl formulován takto: musí jít o zlomky s tloušťkou maximálně 6mm a leštěným povrchem. Zároveň s tím byl vznesen dotaz na keramiku hrubou, která byla stanovena jako zlomky o tloušťce větší než 10mm.

I zde se setkáváme s velkými rozdíly, zvláště v případě objektů s menším celkovým množstvím keramiky, kde se i menší rozdíly v grafu výrazně projeví (např. D 15 a 15a, B 3, B 8, B 10 či B 22). U bohatě zastoupených objektů k takovým rozdílům nedochází. Větší rozdíl ale shledáváme u objektu B 11, který obsahoval statisticky dostatečně průkazný soubor (celkem 134 zlomků), přesto je zde poměr hrubé keramiky až zarážejícím způsobem vysoký. Velké soubory (D 13/67, B 13, B 22 a B 32) se sobě navzájem celkem podobají.

Tab. 38 Podíl jemné a hrubé keramiky v objektech

4.2.3. intruze, importy a na kruhu točená keramika (Tab. 39)

Vzácně se v objektech vyskytovaly keramické zlomky se stopami vytáčení na rychle rotujícím hrnčířském kruhu nebo obtáčení na pomalejším zařízení. Až na výjimky se jedná o jednotlivé zlomky, často intruze.

První z výjimek je 8 zlomků z objektu B 13. V tomto případě se jednalo o rekonstruovatelnou misku z mladší až pozdní doby latéské⁵ (Tab. XXIX:10). Kromě toho byl ve výplni nalezen fragment okraje klasické latéské profilace (Tab. XXXI:2). Další zlomky mnohdy nelze blíže určit. Protože se však sídliště v Březně nachází na

⁵ Za její posouzení bych rád poděkoval doc. PhDr. Vladimíru Salačovi, CSc.

místě někdejšího laténského osídlení, je pravděpodobné, že jde v těchto případech o intruze. Přesto se lze v případě nejstarších objektů z doby římské, a mezi ně chata B 13 patří, domnívat, že určitá část těchto na kruhu točených nádob mohla být ještě ve stupni A používána (např. *Droberjar 2006a*, 41-42). Příkladem může být také velká část nádoby na kruhu točené, červenobíle malované keramiky z osady ze stupně A v Kadani-Jezerce (*Kruta 1972*, 326, Tab. I:1). Nejednou se s objekty se zastoupením laténské keramiky a zlomky ze stupně A doby římské setkáváme v jižních Čechách (např. Dub-Javornice, Rataje – *Salač 2008*, 17, 23). O přežívání laténských tradic do starší doby římské, nejen na základě uren točených na kruhu nalezených na pohřebišti v Třebusicích, ale již před časem upozornila K. Motyková (*Motyková-Šneidrová 1977*). Na kruhu točená urna z hrobu 1 v Dobřichově-PiCHOře je zase E. Droberjarem spíše než s keltskými tradicemi v Čechách spojována se středoněmeckým okruhem stupně A (*Droberjar 1999*, 39-40).

Problematika přechodu doby laténské v dobu římskou a vztah (mír nebo konflikt) mezi keltskými a germánskými etniky se i v české literatuře dočkala velkého ohlasu a trvá v podstatě až dodnes. Na jedné straně jsou zde zastánci teorie o násilném zániku oppid způsobeném Germány (např. *Motyková 2006*), na straně druhé je názor, že v momentě, kdy do Čech dorazili první Germáni, bylo již toto území téměř vylidněné (např. *Salač 1996*, 89-91; *Droberjar 2002*, 241). Interpretaci obsahu zahloubené chaty B 13 z Března však tato jinak zajímavá diskuze patrně nepřispěje.

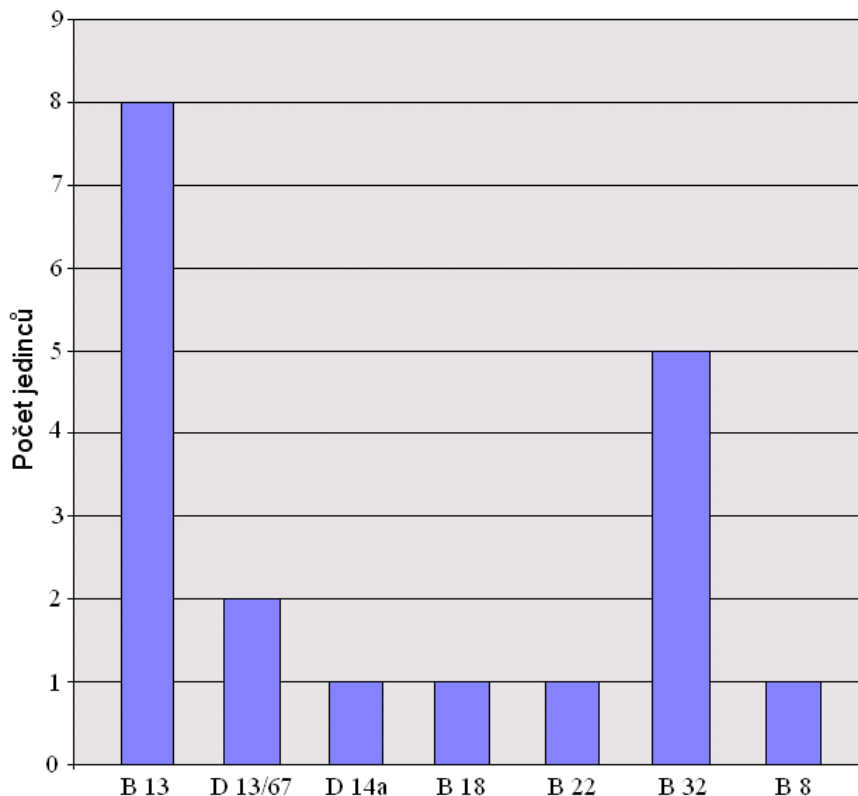
Laténský vliv se však již asi netýká zásobnicové nádoby z objektu B 32. V tomto případě jistě nejde o nádobu točenou na rychle rotujícím kruhu, stopy na vnitřní straně hrdla však vypovídají o obtáčení minimálně jejích svrchních partií (Tab. XL). Postupné prosazování se výroby nádob na hrncířském kruhu v mladší době římské je dobře dokumentováno spíše v jiných oblastech barbarika (Morava, jihozápadní a východní Slovensko, jižní Polsko, atd.) a v Čechách se objevuje ve větším množství až v pokročilém 4. století (*Rybová 1976*, 87). Nejstarší doklad ze severozápadních Čech pochází z žárového hrobu z Vrchnice (*Braun – Košnar 1981*). Obtáčení zásobnice z Března však s tímto jevem, vzhledem k časné dataci objektu B 32, asi nesouvisí.

Jiným případem jsou však dva zlomky z objektu D 13/67 v Dobroměřicích, který s předchozím laténským osídlením nesouvisí. Prvním je jemnozrný (do 1 mm), tvrdě vypálený fragment okrové barvy se sloupnutým vnějším povrchem. Na vnitřní straně jsou dobře patrné stopy po vytáčení (Tab. XXXVII:2). Druhým fragmentem je rovněž velmi tvrdý zlomek, patrně část dna, na jehož vnitřní straně jsou zbytky černé lesklé malby

(Tab. XII:26, XXXVII:1). V obou případech se jedná s největší pravděpodobností o importované provinciální nádoby⁶.

Drobný zlomek z objektu D 14a byl černě leštěný a plavený bez viditelných příměsí v keramické hmotě. Na základě stupně dochování není možné se k němu lépe vyjádřit.

Tab. 39 Zastoupení na kruhu točené keramiky v objektech z Dobroměřic a Března

4.3. přeslen a „keramické vajíčko“

Do kategorie keramika patří rovněž dva předměty ze sídliště v Březně - hliněný přeslen a předmět nazvaný „keramické vajíčko“. Oba předměty pocházejí z objektu 11. Přeslen je spíše nižšího, břichatého tvaru, bez výraznějších hran (Tab. XXVI:8). V místě vyústění otvoru na spodní i svrchní straně je konkávně prohnutý. Průměr přeslenu je 4,7 cm a jeho výška činí 2,7 cm. Je zbarvený nepravidelně od okrové po černou a není nijak zdobený. Můžeme jej charakterizovat podle typologie navržené H. Chytrou v její bakalářské práci jako tvar nesouměrný (max. výduť se nenachází v polovině jeho výšky),

⁶ Jejich analýzou by se měl v dohledné době zabývat Bc. Luboš Rypka.

s oblým lomem a konkávně prohnutými základnami – tedy typ 1b, který je druhým nejčastějším typem na germánských pohřebištích (*Chytrá 2005*, 43, Tab.3). Nedá se však říci, že by tvar přeslenů byl chronologicky citlivým aspektem (*táž.*, 46).

Druhým keramickým předmětem, jenž se vymyká z běžného keramického inventáře, je předmět ve tvaru vejce (Tab. XXVI:9). Je vysoký 4 cm a v max. výduť měří v průřezu 2,6 cm. Na rozdíl od skutečného vejce se však jeho max. výduť nachází v polovině výšky předmětu. Je spíše tmavé až černé barvy se stopami „koroze“ povrchu vlivem postdepozičních procesů. Na několika místech je jeho povrch oprýskaný. Interpretace se může opřít o minimum poznatků. Předmět nebylo možné nikam přivázat. Teoreticky mohl sloužit jako náplň do šterchátka, nicméně je patrně pro tento účel příliš velký a rovněž je třeba poukázat, že kulovitý tvar by byl pro tento účel vhodnější. Teoreticky se nabízí možnost užití jako střeliva do praku. Prakovník by si mohl z hlíny vyrobít ideální tvar projektilu. Téma projektilů užívaných ke střelbě z praku bylo nedávno otevřeno na základě staronového nálezů (jde o kulový kamenný projektil) z Turska (*Vokolek – Jílek 2008*, 222). Dvojkonický tvar je jedním z nejtýpčtějších tvarů prakových projektilů vyráběných v Římské říši jak z olova, tak i kamene nebo hlíny, přičemž jde o častý nález z vojenských zařízení na limitu (*Völling 1990*, 33-39, Abb. 19). Podle Völlingova třídění hliněných střel odpovídá nález z Března typu II, tedy bikonickému tvaru s mírně zašpičatělými konci, jenž imitoval olověné projektily. Hliněné střely se objevují po celý starověk a nelze je tedy přesněji datovat (38, Abb. 22).

5. Analýza dalších movitých nálezů

V této podkapitole jsou odděleně hodnoceny předměty vyrobené z různých druhů materiálu. Zvláštní pozornost v předchozí kapitole již byla věnována keramice. Zde je shrnuta rovněž přítomnost železné strusky, uhlíků, zvířecích kostí a mazanice, kterým však v analýze není věnována další pozornost. Důvody pro toto jsou různé. Mazanice byla v případě obou lokalit nalezena pouze v malém množství, převážně drobných a omletých zlomcích, jež nemají valnou průkaznou hodnotu. Pro vyhodnocení železné strusky, kostí a uhlíků by bylo zase třeba analýz specialistů. Oproti tomu, zvláštní kapitoly jsou věnovány lidským a psím skeletům jak z hrobů, tak i sídlištních objektů.

Tab. 12 Kvantitativní zpracování nálezů z Dobroměřic a Března

Objekt	KR	KV	PŘ	K	KI	KPI	STR	M	KO	UH	CEL
D 13/67	241	2	0	0	0	0	0	x	x	0	243
D 14/72	42	0	0	0	0	0	0	x	x	0	42
D 14a/72	84	1	0	0	0	0	0	x	x	0	85
D 15/72	54	0	0	0	0	0	0	x	x	0	54
D 15a/72	36	0	0	0	0	0	0	0	x	0	36
D 18/72	0	0	0	0	0	0	0	0	x	0	0
D 32/72	12	0	0	0	0	0	0	0	x	0	12
D 39/72	6	0	0	0	0	0	0	0	x	0	6
D 94/72	0	0	0	2	0	0	0	0	x	x	2
D 100/72	0	0	0	3	0	0	0	0	x	0	3
D kúl.jam. 40	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
B 3	50	0	0	0	0	0	0	0	x	0	50
B 8	26	1	0	0	0	0	0	x	x	0	27
B 10	47	0	0	1	0	0	x	0	x	x	48
B 11	134	0	1	0	0	0	x	x	x	0	722
B 13	566	11	0	0	9	1	x	x	x	x	587
B 15	39	0	0	0	0	0	0	0	x	x	39
B 18	48	1	0	0	1	0	x	0	x	0	50
B 22	32	1	0	0	0	0	0	x	x	x	33
B 23	222	0	0	0	0	0	x	x	x	x	222
B 32	343	5	0	2	1	1	x	x	x	x	352
Celkem	1985	22	1	8	11	2	x	0	0	x	2616

Vysvětlivky:

KR - keramika dělaná v ruce

K - kovové předměty

KV - keramika vytáčená na kruhu

KI - kamenná industrie

PŘ - přesleny

KPI - kostěná a parohová industrie	UH - uhlíky
STR - železářská struska	CEL - celkové množství nálezů
M - mazanice	x - počet kusů neuveden, ale přítomnost potvrzena
KO - zvířecí kosti	

5.1. kovové předměty

Sídlištní objekty zkoumané tradičně odstraněním ornice většinou nenabízejí velké množství kvalitně dochovaných kovových předmětů. Ani u zde analyzovaných lokalit tomu není jinak. Větší množství kovových předmětů pochází ze dvou kostrových hrobů z Nové pískovny v Dobroměřicích. Situace se v posledních letech zlepšuje až se zavedením užívání detektoru kovů archeologickými pracovníky pro průzkum ornice, odkud pochází až netušené množství nálezů (např. *Droberjar 2008b*, 12).

Téměř celý železný nůž dochovaný ve dvou částech (zřejmě rozlomený až při exkavaci) pochází z objektu 32 na sídlišti v Březně (Tab. XXXVI:28). Je dlouhý 23,4 cm, přičemž z toho zhruba 7,5 cm připadá na řap čtverhranného průřezu o rozměrech 12 x 9 mm. Čepel samotná má lehce vyklenutý hřbet, zatímco ostří je blíže k řapu lehce konvexně vklenuté (pokud to však není důsledek poškození). Průřez čepel je trojúhelníkovitý, v nejširší části je zhruba 3 cm vysoká, přičemž asi 6 mm široký hřbet se směrem k ostří zužuje. Čepel je od řapu v dolní části zjevně odsazený, v horní části to již tak zjevné není. Nože byly jistě běžným nástrojem denní potřeby a jako jednoduchý užitkový nástroj neprodělávaly v čase výraznější proměny, což znamená, že, až na výjimky, nemají chronologicky vypovídací schopnost.. Poměrně často se nože objevují v žárových hrobech. Například na známé nekropoli z Dobřichova-Piřchory se objevují v celkem 80 hrobech. Podle typologie navržené E. Droberjarem můžeme nůž z Března zařadit do první skupiny, tedy nožů s rovnou či téměř rovnou čepelí, kde se nejvíce podobá typu 2 (*Droberjar 1999*, 112, Abb.26:2).

Druhým kovovým předmětem ze sídliště v Březně je tyčinkovitý předmět z objektu 10 (Tab. XXIV:2). Jde o železnou tyčinku dlouhou 7,9 cm o průměru kolísajícím mezi 3 až 5 mm, přičemž jeden konec je zakončen plochou hlavicí o průměru 4 x 7 mm. Předmět silně připomíná hřebík, což je typ předmětu, jenž se v sídlištním prostředí občas vyskytuje, nicméně zřejmě nebyl zejména při stavebních pracích užíván v masovém množství (např. *Beneš 2007*, 479-480, obr.16:3; *Droberjar 1988*, 59).

Nepočtené kovové nálezy poskytnuly kostrové hroby z Nové pískovny v Dobroměřicích. Těchto několik předmětů tvoří prakticky jedinou výbavu hrobů a je tak na nich zcela závislá jejich datace. Problémem je zde však několik skutečností. Jednak je to záměna přídavek v hrobech 94 a 100 mezi sebou (viz kapitola 3.1.5). A konečně, v depozitáři byla nalezena pouze přezka s příchytou destičkou z hrobu 100 (podle textu v nálezové zprávě, z níž vychází popis objektů v kapitole 3.1.5). Přezka a „napodobenina obloukové spony“ z hrobu 94 existují pouze v kresbě. Dva neznámé bronzové předměty z hrobu 94 nebyly dokumentovány vůbec.

V kresbě dochované kovové předměty z hrobu 94 tedy tvoří zlomek rámečku přezky, dle absence výraznějších známek koroze na kresbě byla možná vyrobena z bronzu (Tab. XIV:5). Rámeček přezky je modelován do tvaru písmene D a v průřezu má polokruhový obrys. Trn bohužel chybí. Na výšku přezka měří 3,9 cm, odhadovaná šířka je 3 cm a průřez rámečku se pohybuje v rámci 5-4 mm. Podle typologického členění R. Madydy-Legutko ji můžeme zařadit do skupiny D, tedy přezek s polokruhovým rámečkem, kde je nejbližší typům 1 a 2, přičemž typ 2 se vyznačuje vázičkovitě profilovaným trnem (*Madyda-Legutko 1986, 24-26, Taf. 7*). Tvarově jednoduchý typ 1 je z celé skupiny nejhojnější. V polabském okruhu na území Německa je datován do širokého rozmezí stupňů B1 až do pozdní doby římské, na území Polska pokrývají dokonce celý úsek od pozdního laténu po pozdní dobu římskou. Přesto lze říci, že zdaleka nejčastější je ve stupních B2 až B2/C1 (*táž, 24-25, 34-35, Karte 16*). Tento typ přezky se v Čechách vyskytuje poměrně často a nalézáme ho prakticky na každém větším českém pohřebišti, proto uvádíme analogie pouze z nejbližších nálezů. Z nekropole v Opočně pochází ne sice totožné, ale podobné přezky z hrobů 202 (*Pleinerová 1995, 28, Taf. 35:4*), 354 (*táž, 35, Taf. 59:1*) a sběrem nalezená přezka z kvadrantu 2 (*táž, Taf. 67:12*). Pouze přezka z hrobu 354 je zajímavá výzdobou puncovanými kroužky na svrchní straně rámečku. Jejich chronologie je zde určena v případě hrobu 202 díky destičkovitým sponám potaženým stříbrným plechem do konce 3. až počátku 4. století (*táž, 87, Taf. 35:1,2*). Hrob 354 patří do skupiny hrobů II, která je datována zhruba do 2. poloviny 3. století až do 4. století, zatímco samostatně nalezená přezka z kvadrantu 2 je datována skupinou hrobů I obecně do 3. století (*táž, 106*). Z dalšího významného pohřebiště ze severozápadních Čech v Tvršicích pochází podobná přezka, se zbytkem výzdoby provedené přesekáváním na vnější straně rámečku, z hrobu XL (*Motyková-Šneidrová 1965a, 127, 130, Obr. 11:13*) a další přezka s oble formovanými rohy rámečku a vidlicovitě rozvětveným trnem pochází

z rozrušených hrobů uložených v muzeu v Teplicích (*táž*, 131, Obr. 14:9). Oba exempláře jsou datovány do stupně B2 (*táž*, 138-139). I přes tyto údaje ale nelze než konstatovat, že datace tohoto jednoduchého typu přezky je rozprostřena prakticky po celý úsek doby římské.

Druhá přezka pochází z hrobu 100 a je vyrobena ze železa (Tab. XIV:2). Jde o typ s pravouhlým rámečkem (v podstatě čtvercový) a obdélnou přichytnou destičkou, jež snad nese stopu po otvoru po nýtu (pokud nejde o poškození způsobené silnou korozí). Trn chybí. Výška i šířka rámečku je 3 cm, přičemž jeho průřez je vzhledem k silné korozi obtížné určit – byl patrně oválný či destičkovitý. Výška přichytné destičky je 2,5 cm a její dochovaná délka je 3,4 cm. Typologicky se řadí do skupiny Madyda-Legutko G, tedy přezkám s pravouhlým rámečkem, a nejbližší je typům 7 a 8, které jsou však uvedeny bez přichytné destičky (*Madyda-Legutko 1986*, Taf. 13:7,8). Přichytná destička je však natolik poškozena, že není možné ji přiřadit jednotlivým dalším typům. Autorkou typologie uváděné příklady těchto typů z polabského okruhu, przeworské a wielbarské kultury jsou datovány zhruba do stupně B2, ojediněle až do počátku pozdní doby římské (*táž*, 47, 56, 58). Rozšíření tohoto typu přezky se omezuje spíše na dolní a střední Polabí, autorka neuvádí žádný příklad z Moravy nebo Čech (*táž*, Karte 32). Po zevrubnější analýze významnějších pohřebišť (Dobřichov-Pičhora, Opočno, Plotiště nad Labem, Stehelčevy, Tišice, Tvršice) nebyla její přítomnost u nás zatím zaznamenána. Několik přezek obecně s pravouhlým rámečkem se nacházelo na moravském pohřebišti v Kostelci na Hané, jež je známé silným vlivem ze středního Polabí. Zde však J. Zeman jen konstatuje, že menší obdélné přezky se vyskytovaly od počátku doby římské až po dobu stěhování národů (*Zeman 1961*, 256).

Zvláštní předmět z hrobu 94 je D. Kouteckým v jeho nálezové zprávě nazván „napodobeninou obloukové spony“ (Tab. XIV:6). Jde vlastně o předmět vytvořený zohýbáním patrně bronzového plechového pásku širokého 1 cm a silného asi 2 mm. Výsledný předmět má tak na délku 4,8 cm a na výšku 2,4 cm, přičemž oba konce pásky se dotýkají v místě pomyslného přechodu mezi patkou a lučíkem spony. Oba konce k sobě nejsou nijak připevněny, ani se nijak nepřekrývají, což znamená, že jako spona mohl tento předmět sloužit pouze provizorně, protože při větší námaze by se snadno rozevřel. Je možné se domnívat, že byl se zemřelým uložen do hrobu jako náhrada skutečné spony, například z toho důvodu, že byl oblečen do šatu, jenž použití spony přímo vyžadoval. Stejně tak se však mohlo jednat o předmět uzavírající například nějaký organický obal.

5.2. předměty z kamene

Nástroje a pomůcky z kamene neztratily do určité míry svůj význam ani v době železné. Problémem při exkavaci a laboratorním zpracování spíše bývá určit, zda jde skutečně o nástroj nebo pouze náhodný zlomek, jenž se do objektů dostal přirozenou cestou. Je jisté, že mnohdy byly k určitým účelům užívány i kameny, jež nenesou žádné stopy po opracování (například kameny používání někdy pro ukotvení kúlů či sloupů v jamkách). Ze zpracovávaných lokalit máme k dispozici kamenné artefakty pouze ze sídliště v Březně.

V objektu 18 byl nalezen menší amorfní zlomek kamene zbarvený kombinací tmavé a bílé barvy. Je možné, že toto atypické zbarvení je následkem jeho vystavení žáru. K interpretaci objektu však tento ojedinělý zlomek stěží může přispět.

Zvláštní případem je nález kousku průzračného kamene se stopami po odbíjení v objektu 32 (Tab. XXXVI:29). Autorem výzkumu je popsán jako křišťál. Zlomek je dlouhý 4,4 cm, široký 1,8 cm a vysoký 1,7 cm. Křišťál je bezbarvá (čirá) drahokamová odrůda křemene (*Mrázek 1996*, 152). Jako materiál pro výrobu štípané industrie byl užíván po celou dobu kamennou (*týž*, 16-17). Jeho přítomnost v sídlištním objektu z doby římské můžeme volně interpretovat buď jako zajímavou přírodninu, intruzi z komponent starších období pravěku, jež na lokalitě nebyly nalezeny, nebo jako součást křesací soupravy.

Z objektu 13 pocházejí hned dva kamenné předměty. Prvním je rozpukaný zlomek fragmentarizovaný do 6 kusů, z nichž přiložit k sobě je možné 4 z nich (Tab. XXXI:29). Vytvářejí tak útvar o rozměrech 7,3 x 4,8 x 4,5 cm s jednou původní světlou hranou, další plochy jsou odštípnuté a zbarvené do tmavé barvy. Celek působí dojmem, že původní kámen byl vystaven velkému žáru, následkem čehož puknul do mnoha fragmentů. Druh horniny nebyl zjišťován.

Druhým kamenným předmětem podstatně průkaznějšího účelu z objektu 32 je zlomek brousku (Tab. XXXI:28). Jedná se o plochý kvadratický předmět sestavený ze 3 zlomků. Původními rozměry je šířka (cca 6,8 cm) a výška (cca 2,7 cm) brousku, přičemž na obou užších koncích je odlomen a zachován pouze v délce 9,1 cm. Funkci tohoto předmětu jasně dokumentuje pracovní plocha na užší podélné straně se stopami železa. Materiál horniny hodnocen nebyl, amatérským odhadem lze nicméně uvažovat o pískovci. Zda šlo o brousek sloužící k úpravě předmětu při výrobě, což by nasvědčovalo

výrobnímu (kovářskému) zařízení, nebo prosté údržbě železných nástrojů, nedokáže autor této práce stanovit. Brousky jsou běžnou součástí sídlištních nálezů, někdy se ale vyskytují i v hrobech (například Dobřichov-Pičhora, viz *Droberjar 1999*, Taf. 11:4/6, 71:125/6). Poměrně blízkou analogií k brousku z Března je dosud nepublikovaný nález z Trmic (*Salač 2008*, 64, 68, Obr. 36).

5.3. parohová a kostěná industrie

Mezi běžné materiály pro výrobu nástrojů a ozdob patřily též kosti domácích a divokých zvířat a také parohovina (*Salač 2008*, 65). Výrobky z těchto surovin potkáváme rovněž v sídlištních objektech z Března.

Prvním exemplářem je zcela zachovalé šídlo z objektu 32. Je dlouhé 7,7 cm a delší hrot široký v průměru cca 2-3 mm se směrem k hlavici rozšiřuje až na 6 mm (Tab. XXXVI:30). Plochá hlavice je vytvořena seřezáním kloubu kosti do zhruba pravoúhlého tvaru a od těla šídla je mírně odsazena. Je vysoká 1 cm, široká 1 cm a silná 4 mm. V jejím středu se nachází otvor o průměru max. 2 mm, jenž patrně sloužil k provlékání nití nebo kožených proužků. Taková šídla patří bezesporu k běžné výbavě sídlišť z celého pravěku a nepatří k chronologicky citlivým nálezům.

Z objektu 13 pochází zlomek kostěné jehlice jemného, pečlivě vyhlazeného povrchu (Tab. XXXI:26). Zlomek se zachoval v délce 6,4 cm. Hrot jehlice s kruhovým průřezem má v průměru 3 mm a je zakončen jednoduchou kulovitou hlavici o průměru 5 mm. Dle typologického třídění B. Beckmanna (které však zpracovává kovové jehlice!) náleží jeho III. skupině, typu 48 (*Beckmann 1966*, 23, Taf. 2). Jejich datace je zde rozprostřena přes stupně B1 až B2 a jejich výskyt lze pozorovat v dolním a středním Polabí a v dolním Povislí, tato analýza je nicméně založena na pouhých 15 jedincích (*týž*, 23, Taf. 16, Karte 12). Tři exempláře tohoto typu však byly nalezeny na pohřebišti v Dobřichově-Pičhoře, kde dvě z nich jsou datovány do stupně B1a a třetí nelze datovat pomocí milodarů (*Droberjar 1999*, 86, 42:40/1, 52:66/6, 95:21). Tři exempláře bronzových jehliček s kulovitými hlavičkami pocházejí také z hrobu 16 (dvě jehlice) a hrobu 67 (1 exemplář) na pohřebišti v Tišicích, kde jsou datovány do mladšího nálezového horizontu B1, ale datovány bývají obecně do celé starší doby římské a to již od stupně A (*Motyková-Šneidrová 1963b*, 348, 369-370, 406, Obr. 8: 4,5; Obr. 22:4). Jeden exemplář lze nalézt i na pohřebišti ve Stehelčevsi v hrobě G 6, který je datován západogalskou sponou typu Langton Down zhruba do 1. poloviny 1. století n. l.

(*Motyková 1981c*, Abb.13:10, 361, 402. Minimálně se tedy zdá, že na velkých pohřebištích v Čechách je jednoduchá jehlice s kulovitou hlavicí (v žárových hrobech jsou dochovány pouze bronzové exempláře) datována převážně do stupně B1.

5.4. lidské ostatky

Lidské ostatky byly nalezeny pouze v Dobroměřicích a můžeme je rozdělit na dvě skupiny. Tou první jsou dva lidské skelety v zahloubené chatě ze Staré pískovny a tou druhou je skupina kostrových hrobů z Nové pískovny. Antropologické posudky, které jsou k dispozici, pocházejí z příloh použitých nálezových zpráv a bude na ně náležitě odkazováno.

5.4.1. lidské skelety ze Staré pískovny (Tab. X)

Popisem nálezové situace se již zabývala kapitola 3.1.3, proto si jenom shrneme, že lidské skelety Kostra I a Kostra II byly objeveny na dně objektu spolu s Kostrou III, jež patřila dospělému psu (viz následující kapitola 4.1.6). Lidské kostry byly analyzovány J. Chocholem, jehož zpráva je součástí nálezové zprávy jako Příloha 7 (*Koutecký 1976*).

Kostra I byla uložena v západní polovině objektu, ležela naznak a byla orientována hlavou k severu a obličejem k jihozápadu. Délka kostry činila 160 cm a až na prstní články u rukou a nohou byla dobře zachována. Kostí rukou byly v loktech ohnuty do klína a kosti nohou v kolenou zkříženy přes sebe (*Koutecký 2006*, 30). Antropologická analýza prokázala, že se jedná o mladíka zhruba ve věku 14-16 let sice nízkého vzrůstu, ale poměrně robustně stavěného a svalnatého. V týlní části mozkovny byla nalezena mírná skleslina jako následek lehké impresí fraktury způsobené úderem tupého předmětu. Ta nicméně nebyla příčinou mladíkovi smrti, neboť rána je zcela zhojená. Ovšem v oblasti pravé temenní kosti byla objevena prasklina, zasahující částečně až do šupiny čelní kosti. Kost byla dokonce mírně vpáčena dovnitř lebky. Vzhledem k absenci známek hojení je možné, že úder byl příčinou chlapcovy smrti. Dále je možné, že současně s tímto zraněním došlo k přeražení pravého jařmového oblouku.

Kostra II byla uložena ve východní části objektu v poloze naznak a orientována hlavou k severu. Byla dlouhá pouze 105 cm, z čehož vyplývá, že patřila dítěti. Ruce byly uloženy podél těla kostry, pouze loketní kost pravé ruky byla uhnutá do pánve. Kostí byly dobře zachovány, pouze lebka byla roztržena a články prstů rukou a nohou chyběly (*Koutecký 2006*, 30). Podle antropologické analýzy šlo o pozůstatky většího

dítěte neurčeného pohlaví věkové skupiny infans III (11-12 let). Stopy příčin jeho úmrtí nebyly pozorovány. Zajímavostí nicméně je, že podle určitých shodných znaků na lebkách obou jedinců je předpokládána úzká genetická příbuznost mezi oběma jedinci. Vzhledem k věku obou je možné předpokládat, že šlo o sourozence.

Ukládání lidských pozůstatků do sídlištních objektů je sice v době římské poměrně ojedinělým jevem, nicméně se jedná o jev, který ve větší či menší míře prochází napříč celým zemědělským pravěkem (*Rulf 1996*). Příklady z doby římské jsou známy například z Vážan nad Litavou na jižní Moravě (*Šedo 1997*). Případy, kdy se lidské kostry objevují v sídlištních objektech spolu se zvířecími ostatky, se rovněž čas od času objevují. O. Šedo uvádí lokality na území Vyškovské brány – v Herolticích byla na pokraji objektu pohozena kostra člověka a u jejích nohou ležela lebka koně s roztříštěnými zuby, z Drnovic pochází lidský skelet pohozený v jámě z mladší doby římské (*Nývtová Fišáková - Šedo 2003, 325* – zde k nim podrobná literatura). Podobné příklady pocházejí rovněž z jižního Slovenska. Na sídlišť v Lipové-Ondrochovej byla ve svrchních partiích větší jámy zachycena pohozená kostra dítěte se stopami násilných zásahů na lebce a na dně toho samého objektu se nacházela celá kostra srnce (*Kolník 1962, 356, Obr. 124*). Ve Štúrově zase byly v zásobní jámě F pohozeny dvě lidské kostry, přičemž je zajímavé, že stejně jako v případě Dobroměřic šlo o dítě ve věku 10-12 let a nedospělého muže (*Kolník 1962, 363, Obr. 125*). Dva případy pocházejí z nově souhrnně publikovaného sídliště v Branči – zde byla v jámě 1 nalezena kostra nedospělého jedince v extrémně skrčené poloze a z jámy 155 zase pochází skelet dospělého muže s pokrčenými nohama (*Kolník - Varsik – Vladár 2007, 21, tab.1:A, tab.X:1, tab.X:2*). Ve třech objektech byly nalezeny kosti velmi mladých jedinců i na sídlišti v Mlékojedech ve středních Čechách, bohužel k nim v literatuře nejsou dostupné bližší informace (*Peške 1994, 306*). Ojedinělým dokladem je nález kostry kojence ze sídlištní jámy datované do plaňanského horizontu z osady pod stradonickým oppidem (*Motýková-Šneidrová 1962b, 142*). Další příklad, část lidské lebky v sídlištním objektu z Kladna-Vrapic, uvádí heslovitě E. Droberjar (*2002, 252-253*).

Máme-li případ v Dobroměřicích nějak interpretovat, lze na základě předvedených analogií říci, že k podobným drastickým událostem docházelo i na dalších lokalitách. Zda se však jednalo o záležitost náboženského rituálního jednání nebo o následek válečných událostí, mohou rozhodnout dvě skutečnosti. Pokud by byly zabity nepřítelem po vyhraném boji, těžko by byly uloženy relativně pečlivě vedle sebe. To snad pouze v případě, že by byly následně pohřbeny svými blízkými. Je také málo pravděpodobné,

že by obě děti zemřely následkem nešťastného úrazu. Dalším prvkem je pak přítomnost psa mezi oběma lidskými kostrami. Pes jako společník v hrobech se objevuje celkem běžně spíše až na pohřebištích doby stěhování národů, v Čechách například v Plotištích nad Labem (Rybová 1979, 467-472, Abb.84, Abb.92; souhrnně jako celoevropský jev Prummel 1992). V době římské ve střední Evropě plní jeho ukládání na sídlištích poněkud jinou funkci (viz následující kapitola 4.1.6). V tomto případě zde pes nejspíše plní jakousi magickou funkci. Jisté dále je, že všechny tři kostry byly zaházeny hlínou s množstvím keramických střepů a zvířecích kostí, tedy běžným sídlištním odpadem. Minimálně lidské kostry I a II ale byly uloženy na samotné dno objektu, což znamená, že objekt nebyl již delší dobu zanikajícím sídlištním objektem, ale buď čerstvě vyhloubeným, čerstvě vymeteným nebo zaniklým teprve nedávno. Dále je pro obě kostry snad až příliš rozměrným, tedy spíše nebyl hlouben za účelem jejich pohřbení, ale byl k tomuto účelu využit až sekundárně. Je tedy pravděpodobné, že na sídlišti došlo k násilnému zabití, možná dokonce obětování, dvou mladých jedinců, patrně sourozenců, a jejich následnému uložení do sídlištního objektu. Byl k nim přiložen pes (ten se nacházel trochu výše nad oběma kostrami I a II), který snad měl celý úkon jakýmsi způsobem rituálně posvětit nebo snad pečtit. Na této úrovni úvah se však již blížíme spekulacím a je třeba je tedy brát s rezervou.

5.4.1. kostrové hroby z Nové pískovny (Tab. VIII, XIV, XVIII)

Zde musíme odlišit ojedinělý kostrový hrob 22 ze sezóny 1972 od skupiny hrobů 94, 96, 98, 99 a 100 z sezóny 1970. Odděluje jej od nich totiž zhruba 300 m, takže s nimi v žádném případě prostorově nesouvisí.

Osamocený kostrový hrob 22 (Tab. XVIII) bohužel neobsahoval žádné milodary, ve výplni hrobové jámy bylo pouze pár amorfních keramických fragmentů a zlomků mazanice. Tím se však datace a interpretace objektu značně komplikuje. Autorem výzkumu Z. Smržem byl přiřazen do doby římské jen kvůli přítomnosti skupiny kostrových hrobů ze sezóny 1970. Podobná situace, kdy nebylo možné datovat hrob podle milodarů, nastala i v případě kostrového hrobu zkoumaného v roce 2003 v Lovosicích-Prosmykách, který byl datován do mladší doby římské až po datování pomocí analýzy radioaktivního uhlíku ¹⁴C ze stehenní kosti pohřbeného (Půlpán – Reszczyńska 2006). Vzhled objektu byl již popsán v kapitole 3.1.5, tedy se zde omezíme pouze na konstatování faktu, že tělo bylo v jámě značně stísněné, nadto byla hrobová

jáma velmi mělká, prakticky hned pod orniční vrstvou. Kdyby byla orba provedena podobně hluboko jako v předchozích sezónách, z hrobu by se prakticky nic nezachovalo. Kostra ležela na pravém boku, nohy lehce pokrčeny a levá ruka byla natažena přes hrudník mimo tělo. Zde se tedy nejedná o „klasickou pietní“ pozici zemřelého, mnohem spíše to vypadá, že mrtvola byla prostě svalena do mělké jámy. K dispozici nejsou žádná antropologická posouzení, proto k tomuto hrobu nelze říci nic dalšího. Jeho datace do doby římské je možná, nicméně pro ni chybí důkazy.

Jiná situace provází skupinu kostrových hrobů ze sezóny 1970. Pětice kostrových hrobů 94, 96, 98, 99 a 100 tvoří malou skupinku objektů (Tab. VIII), jejichž osy jsou, až na hrob 96, stejně orientovány. Dobře zdokumentován nebyl hrob 99, který byl zničen již ve stěně pískovny a zachráněno z něj byl pouze pár kostí. Hrob 96 byl rovněž silně poškozen a rovněž z důvodu odlišné orientace (zde S-J) je pravděpodobné, že s ostatními hroby nijak nesouvisí. Společným znakem koster byl špatný stav zachování, většinou byly značně rozpadlé. Popis hrobových jam se nachází v kapitole 3.1.5, zde se budeme věnovat jejich porovnání. Pouze ve třech hrobech byl nalezen nějaký milodar. V hrobě 94 to byla železná přezka, v hrobě 96 zbytek keramické nádoby (který bohužel nebyl v depozitáři nalezen) a v hrobě 100 zlomek bronzové přezky a „napodobenina spony“ (které rovněž nebyly nalezeny). Tyto milodary by zřejmě měly stačit k dataci celé skupinky hrobů, i přes skutečnost, že výbava hrobů 94 a 100 byla během sepisování nálezové zprávy zřejmě navzájem prohozena. Analýza uvedených přezek (viz kapitola 4.1.1), umožňuje datovat tyto kostrové hroby zhruba do širšího časového rozmezí od stupně B2 až po pozdní dobu římskou. Skutečnou zvláštností je však přítomnost dalšího žárového pohřbu v hrobě 94. Jde o nález výjimečný a vyvolávající pochybnosti o jeho dataci do doby římské. Birituální hrob však byl nalezen rovněž na pohřebišti v Plotištích nad Labem. Jednalo se o kostrový pohřeb muže a ve výplni hrobové jámy byly rozptýleny spálené pozůstatky minimálně tří dalších lidí. Podle charakteristické keramiky je hrob datován do 1. poloviny 5. století (*Rybová 1980*, 186-189). Na pohřebištích v době stěhování národů se někdy v případě přítomnosti přepálených kůstek v nádobě v jinak kostrovém hrobě uvažovalo o pohřbech dětí v hrobech dospělých (*Zeman 1990*, 95).

Samotná přítomnost tolika kostrových hrobů z doby římské je sice ojedinělou záležitostí, nicméně není jediným takovým případem. Minimálně 7 kostrových hrobů pochází z již zmiňované lokality Lovosice-Prosmyky. Některé z nich byly vybavené chudě, jiné byly velmi bohaté (*Blažek 1995*, 142-145, 152, 160; *Droberjar 2002*, 266-267; *Půlpán – Reszczyńska 2006*, 79).

5.5. skelety psů (Tab. XIX)

S touto zvláštní kategorií nálezů se v prostředí germánských sídlišť doby římské setkáváme kupodivu relativně často. V předloženém materiálu se jedná o skelet psa v objektu 13/67 v Dobroměřicích, poloze Stará pískovna, kde je označen jako „Kostra III“. Tento příklad je zvláštní především spojitostí se dvěma lidskými skelety v témže objektu. Celá kostra psa, ač to není jisté, se patrně nacházela v objektu 32 v Březně u Chomutova. Výjimečným úkazem je konečně uložení dvou psů v objektu 25 v dobroměřické Nové pískovně.

Takzvané „pohřby psů“ patří k jevům, jež bývají spojovány především s germánským etnikem doby římské a v oblastech sousedících s laténskou kulturou na severu jsou doloženy už v předřímské době železné. Na našem území jim zatím nebyla věnována větší pozornost, nicméně je na místě uspořádat zde alespoň ty nepočetné zmínky v archeologické literatuře dostupné. Depozice celých psích skeletů či lebek byly zmíněny již v první studii o sídlišťích doby římské (*Šneidrová 1954, 238*) a je jim věnováno heslo v Encyklopedii římské a germánské archeologie (*Droberjar 2002, 250*). Zmínky o nich se objevují především ve studiích zabývajících se vyhodnocením sídlišťních nálezů (*Droberjar 1997, 25-26; Nývltová Fišáková - Šedo 2003, 521-524; Šedo 2004; Víchová 2004, 44-45; Beneš 2007, 484-485*). První domácí studie zaměřená na toto téma obsahuje katalog lokalit z území Čech a krátkou analýzu nálezů (*Beneš – Nývltová Fišáková v tisku*).

„Pohřby psů“ jsou známy na celém území tehdejší Svobodné Germánie a oblastí, kam směřovaly posuny germánských kmenů. Zvyk ukládání psích ostatků na sídlišťích je tedy sledován v prostoru od dnešního Nizozemí až po Ukrajinu a Rumunsko (*Bichir 1973, 253; Makiewicz 1987, 239; Nedoma – Reichstein – Makiewicz 2000, 222, Abb.35; Nývltová Fišáková - Šedo 2003, 524; Šedo 2004, 473*). Mnozí badatelé se shodují, že souvisí s autochtonními (germánskými) náboženskými představami a kultovními praktikami (*Leube 1975, 56; Makiewicz 1987, 239; Nývltová Fišáková - Šedo 2003, 524; Podborský 2006, 453, Tab.136*).

„Pohřbem psa“ je obvykle míněno uložení celého skeletu do prosté jámy v areálu sídliště. Že však nejde o pohřby v pravém slova smyslu, nasvědčují neobvyklé okolnosti některých z nich, kupříkladu jejich umístění pod ohništi či prahy domů nebo do výrobních zařízení. Teoreticky rozlišujeme mezi „pohřbením“ přirozeně zemřelých

zvířat a psů záměrně zabíjených, ačkoli prakticky je v archeologickém materiálu velmi obtížné, ne-li zcela nemožné, je rozlišit. Oba tyto způsoby se ale, zdá se, vyskytovaly vedle sebe a navzájem se nevyklučovaly (*Makiewicz 1987, 256-257; týž 1994, 162-163*). Zajímavé jsou v této souvislosti skelety s vyléčenými zlomeninami, které měly za následek výrazně sníženou pohyblivost těchto zvířat (*Makiewicz 1987, 250; týž 1994, 163-165*). Naopak určité náznaky záměrného zabíjení psů se vyskytují například v luboszycké kultuře ve středním Poodří (stopy násilí na skeletech uložených pod ohništi, doklady pojídání psů - *Leube 1975, 56; Makiewicz 1987, 259*) a známé jsou i některé archeologické a písemné prameny prokazující obětování psů (často jejich púlením) při pohřbech skandinávských velmožů na lodích z raného středověku (*Maringer 1981, 39*).

Nejčastějším typem takového „pohřbu psa“ ve střední Evropě je často pečlivé uložení těla zvířete do jam vyhloubených v obytných, hospodářských i výrobních objektech nebo v jejich blízkosti. Mnohé interpretace hovoří v těchto případech o psu jakožto ochránci domu (nebo také „ochránci domácího krbu“), jindy se vysvětluje jako základová oběť při stavbě obydlí. V obou případech tak toto zvíře vystupuje i po své smrti jako magická (fiktivní) ochrana proti neštěstí a zlým duchům (*Makiewicz 1987, 255; Maringer 1981, 38; Podborský 2006, 453*). U mnoha případů bylo zjištěno, že zvíře bylo do objektu umístěno až po jeho zániku, tedy ukončení jeho původní funkce. V takovém případě se usuzuje, že pes tu hraje zástupnou obětní roli nutnou při kultovním uzavírání funkční existence staveb. Na zvíře je tak odloženo „zlo“, které by jinak ohrožovalo budoucnost lidí. Jde o tzv. lustraci – kultické očišťování obětováním zvířete (*Maringer 1981, 38; Šedo 2004, 475*).

Ještě před zhodnocením nálezů z Dobroměřic a Března je vhodné uvést další nálezy psích skeletů ze severozápadních Čech. Z Chomutovska jsou to hned dva doklady. Zvláštním případem je celá kostra psa v polozemnici z Chotěnic, zvláštním proto, že je uložena přímo na ohništi a v její bezprostřední blízkosti je položena malá miska, snad určená k jeho krmení (*Kruta – Koutecký 1967, 16; Koutecký 1980, 147*). V kulturní vrstvě z doby římské byla nalezena celá kostra psa během hloubení rýhy pro výjezd z lomu v dolu Merkur II na katastru Milžan (*Koutecký 1980, 147*). Neověřenou informací je pak zpráva, že tři psí skelety byly nalezeny při výzkumech v Jenišově Újezdu (*Pleiner – Rybová et al. 1978, 741*). Výjimkou nejsou ani samostatně uložené psí lebky, o nichž máme zprávy z Břežánek (*Droberjar 2002, 250*) a Vyklicích (*Pleiner 1958, 120, Obr. 25:A*).

Nyní přistoupíme k samotným nálezům, kterými se tato práce zabývá. V Březně u Chomutova byla v objektu 32 nalezena lebka, podle výkopce patrně psí, přičemž však vybrána byla pouze polovina objektu a sám výkopce usuzuje, že zbytek kostry se nachází v polovině druhé (terénní deník M. Neuwirtha). Funkce objektu není zjevná, v hlášení se objevuje názor, že jde o zásobní jámu, čemuž by skutečně nasvědčovaly její rozměry (hloubka 170 cm). Psí kosti se nenacházely na dně objektu, nýbrž v hloubce cca 70 cm od začištěného povrchu. O poloze a uložení těla, pokud se zde vůbec zbytek skeletu nacházel, není známo nic. V zásadě tu neshledáváme jakékoli znaky svědčící pro nějaké „sakrační“ zacházení se zvířecími ostatky, celá situace spíše budí dojem zaházení jámy sídlištním odpadem. Vzhledem k minimálnímu množství podkladů se však jedná spíše o hypotézu.

Podstatně zajímavější je pak případ ze Staré pískovny v Dobroměřicích, kde se skelet psa nacházel v objektu (snad zahloubené chatě) spolu se skeletem dospělého člověka a dítěte. Bohužel, skelet psa byl při hluboké skrývce značně poničen a nedovoloval tak lepší dokumentaci například polohy těla, jeho pozice a rovněž také sesbírání všech kostí skeletu pro pozdější osteologické vyhodnocení, které mohlo konstatovat pouze přítomnost zbytků kostry pravděpodobně z jednoho dospělého zvířete (Příloha 3 v *Koutecký 1976*). Podrobně se touto situací zabývá předchozí kapitola 4.1.5.

Ojedinelým nálezem je dvojice psů v objektu 25 z Nové pískovny. Prvním úskalím při jeho hodnocení je však úplná absence datovacího materiálu v zásypu objektu. Do doby římské je objekt datován právě jen kvůli nálezu psích koster, jakožto jevu v tomto období poměrně běžnému. Objekt sám je velmi mělký (a to i při kvalitně provedené skrývce pod dohledem archeologa!) a zjevně vyhloubený za účelem uložení právě těchto dvou zvířat. Pozoruhodné je ovšem také vzájemná poloha obou psů – oba leží na boku, břichy a hlavami k sobě, s nohama pokrčenýma k tělu a částečně navzájem propletenýma. Tato pozice může buď symbolizovat vzájemný vztah nebo naopak zcela prozaicky snahu vměstnat těla zvířat do příliš malé jámy. Nejde o jediný případ na území Čech, kdy jsou dva psi uloženi pospolu. Podobný nález pochází z železářské osady v Praze-Bubenči (*Jíra 1910, 27, Obr.2; Droberjar 2002, 250, 258*), ačkoli zde není jejich vzájemný vztah tak těsný. Na základě plánu bohužel nelze vysledovat vztah tohoto objektu k jiným objektům datovaným do doby římské. Ojedinelé „hroby“ psů, tedy mělké objekty velké právě jen tak akorát pro uložení těla, jsou dalším typem tzv. „psích pohřbů“. Podobné pocházejí například z Předměřic nad Labem (*Motýková-Šneidrová 1963a, 47; Droberjar 2002, 250, 270*) nebo z Mořic na Hané (*Beneš 2007,*

484-485). Je možné, že tyto „pohřby“ byly jakýmsi pietním uložením zemřelých zvířat nebo plnily nějakou magickou funkci, jejíž účel a souvislosti již dnes na základě informací získaných archeologickým výzkumem nejsme schopni vysledovat.

6. Nemovité nálezy

V této kapitole se zabýváme hodnocením odkrytých objektů z hlediska jejich vzhledu a funkce. Již analyzované nálezy, které z nich pocházejí, rovněž přispívají k jejich hodnocení.

6.1. polozemnice/zahloubené chaty

Jako zahloubené chaty jsou v dokumentaci a v předchozích kapitolách vedeny tři objekty – D 13/67, B 11 a B 13. Bohužel ani jeden z nich nebyl zkoumán v úplnosti, což značně ochuzuje naše poznání, zvláště co se týče jejich konstrukce.

Objekt D 13/67 disponoval rozměry 550 x 460 cm o zachované hloubce 25-35 cm (Tab. X). Orientace delších stěn byla V-Z. Ve dně byla zapuštěna okrouhlá jamka o průměru 75 cm a hloubce ode dna 20 cm. Výplň jamky tvořil slabě zbarvený bílý písek, což odpovídá pedologické situaci na lokalitě (štěrkopísková terasa). Plochou 25,3 m² se řadí mezi velké chaty (moravské polozemnice z doby římské v rozmezí 9,5-20,5 m² – podle *Droberjar 1997*, 25). Problémem je konstrukce chaty, neboť zcela postrádáme kůlové jamky – okrouhlou jamku ve středu chaty tak stěží můžeme nazývat. Vzhledem k tomu, že kratší strany objektu byly při výzkumu zničeny, nelze potvrdit ani předpoklad, že se jednalo o typ s kůly v kratších stranách nebo dokonce mimo zahloubený prostor (typy A1 a A2 podle *Leube 1992*, Abb. 7). Stejně tak se může jednat o typ zcela bez kůlových jam (typ F1 *tamtéž*).

Dalším objektem je mírně nepravidelná jáma B 11 o rozměrech 250 x 270 cm a hloubce 25 cm s rovným dnem a šikmými stěnami (Tab. XXV:1). Výplň tvořila šedohnědá hlína promíšená propálenou hlínou (patrně mazanice). V západní stěně byla objevena kůlová jamka. Z chaty byla zkoumána pouze severní strana. Chata je spíše čtvercového půdorysu, bez výrazné delší osy. Plochou 6,75 m² se objekt řadí mezi nejmenší zahloubené chaty vůbec. Velikostí je však srovnatelná z chatou 44 z časné doby římské z Kadaně-Jezerky (*Kruta 1972*, 324). Je pravděpodobné, že protějščí kůlová jamka se nacházela těsně za hranicí zkoumaného prostoru objektu. Pak by se jednalo o chatu typu *Leube A2*, jež je na našem území běžná spíše ve starší době římské - např. ze Starého Vestce (*Motyková-Šneidrová 1963a*, Abb. 18) nebo z Kadaně Jezerky (*Kruta 1972*, Obr. 3) - ale ve střední Evropě se s tímto typem setkáváme po celé první tisíciletí n. l. (*týž*, Abb. 7; *Droberjar 1997*, 20).

Objekt B 13 rovněž nebyl zkoumán celý, pouze jeho západní strana. rozměrech 590 x 510 cm a hloubce 100 cm (Tab. XXVII). Orientace delší osy objektu byla V-Z. Měla rovné dno a šikmé až stupňovitě utvářené stěny. Výplň tvořila šedohnědá hlína, ale při stěnách a nade dnem se rýsovala šedožlutá vrstva, jež indikovala zhroucení stěn dovnitř objektu. To mělo za následek i problémy při snaze zachytit okraje jámy a tak i celý její tvar. Plochou 30,1 m² se tato polozemnice řadí mezi vůbec největší objekty tohoto typu u nás. Snad právě vzhledem ke zhroucení stěn nebyly nalezeny žádné kúlové jamky, jež by nám osvětlily konstrukci celé stavby.

6.2. vyhřívací jáma

Jako vyhřívací jáma byl autorem výzkumu interpretován objekt B 10. Jde o jámu obdélného tvaru o rozměrech 155 x 60 cm a max. hloubce 45 cm (Tab. XXIV:1). Dno se zahlubovalo stupňovitě a bylo rovné, stěny svislé. Dno i část stěn byly propálené. Výplň tvořila šedohnědá hlína s velkým množstvím strusky a uhlíků.

Nález z Března rozměry odpovídá vyhřívací výhni z Tuchlovic (*Pleiner 1959*, 182-183, Obr. 18:II), ačkoli ta není zahloubena stupňovitě, nýbrž neckovitě. Vyhřívací výhně sloužily k druhotnému žhavení železných rud za přístupu vzduchu, k čemuž se hodil jejich otevřený tvar a malá hloubka (v případě nálezů z Března je ale hloubka větší). V některých vyhřívacích jamách („vyhříváčkách“) však mohla být ruda pražena ještě před prvotním tepelným zpracováním, patrně aby rozpraskala a snáze se rozdrtila. Vanovité dno také zabraňovalo vypadávání rozpálených uhlíků do okolí (*tyž*, 183-184). Doklady větších vyhřívacích jam pocházejí z hutnické osady z časné doby římské v Kadani-Jezerce (*Kruta 1972*, 324, Obr. 3).

6.3. nadzemní stavby (Tab. VII, IX)

Jak je zřejmé z popisu objektů v kapitole 3.1.5, datace uvedených nadzemních staveb, jakož i samotný jejich vzhled, jsou z velké části postaveny na domněnkách. Negativně se na celém jevu projevila nasycenost lokality několika dalšími pravěkými kulturami a také úplná absence nálezů z kúlových jamek. Navíc do této práce v době jejího odevzdání bohužel nebyl nalezen podrobný plán (s nákresey nejen větších objektů, ale i kúlových jamek) s polohou nadzemních staveb 5 a 6. Stavba 7 protínala žlab II, o němž se uvažuje, že byl datován do doby římské (viz dále kapitola 6.4). To však nemusí

znamenat, že nepatřila mladšímu období (tedy stupni C3), jež bylo doloženo na základě výplně objektů D 14 a D 14a. Nemáme pro to však žádné důkazy.

Nadzemní stavby menšího typu (tedy ne velké, tzv. halové domy) nejsou na sídlišťích doby římské ničím výjimečným. Obtížné je však pomocí zdánlivě chaotického rozmístění kůlových jam správně vymežit jejich tvar a přesněji je datovat (*Brabandt 1993*, 17). Zvláště jednolodní stavby, k nimž podle popisu patří i nálezy z Dobroměřic, patří mezi typ, jenž se vyskytuje běžně napříč celou dobou římskou (*táž.*, 31). Podobné známe například z Tuchlovic (*Pleiner 1959*, Obr. 2, 4), Zalužan u Písku (*Rybová 1961*, Obr. 1), Berouna-Závodí (*Břicháček – Košnar 1998*, Obr. 3) nebo Turnova-Maškových zahrad (*Droberjar – Prostředník 2004*, 74, Obr. 4).

6.4. žlaby (Tab. VII, IX)

Žlaby z Nové pískovny byly již rovněž popsány v kapitole 3.1.5. Jejich interpretace byla již do velké míry provedena autorem výzkumu (Z. Smrž) a dosud je obtížné ji jakýmkoli směrem rozvinout.

Co se týče žlabu I, můžeme vycházet z kůlové jamky č. 40, které do něj byla zahlobena. Nicméně ani sám autor výzkumu si nebyl jist, zda s ním souvisí nebo jej porušuje až dodatečně. Bohužel ani pro žlab I nedisponoval autor v době odevzdání této práce podrobnou kresbou, kterou by bylo možné publikovat.

Žlab II můžeme již studovat z podrobné kresby. Z. Smrž interpretoval shluk kůlových jamek, z nichž číslo 136 a 149 obsahovaly střepy neodporující dataci do doby římské, jako vnitřní kůlovou konstrukci, snad jakýsi vchod, kterým se procházelo do prostoru vymezeného žlabem. Pokud hypoteticky rozšíříme ramena žlabu II, dostávají se objekty D 14, D 14a, D 15 a D 15a do jím vymezeného prostranství. Nyní však již víme, že oba objekty spolu patrně chronologicky nesouvisí, což tuto teorii mírně oslabuje. Nalézají se zde však jiné, do starších období datované objekty, ale také objekty zcela bez nálezů, jež není možné objektivně interpretovat. Rovněž objekty D 22 (pohozený lidský skelet) a D 25 („pohřeb“ dvojice psů), jež by bylo možné přisuzovat nějakému kultovním jednání, se nenacházejí s tímto žlabem v žádné souvislosti. Jeho interpretace tedy zůstává stejná: jde o objekt, jenž, pokud souvisí s kůlovými jamkami v jeho hypotetickém vchodu, může náležet do doby římské, ale může také souviset s jinými objekty nalezenými (nebo nenalezenými) v Nové pískovně.

6.5. sídlištní jámy

Kromě sídlištních jam, jejichž interpretace není založena na žádných zvláštních okolnostech (amorfní tvar, nevýrazná hloubka, běžné nálezy sídlištního charakteru), bylo odkryto také několik objektů, k nimž se lze vyjádřit.

Kruhový objekt D 18 z dobroměřické Nové pískovny je zvláštní souvislostí s kůlovou jamkou. Bohužel však je zcela bez nálezů. Můžeme uvažovat, že kůl byl součástí nějaké konstrukce zastřešující celý objekt.

Svou velikostí (225 x 235 cm) a zvláště hloubkou (170 cm) se z obvyklého spektra nálezů vymyká jáma B 32 z Března (Tab. XXXV:1). Archeologicky zkoumána však byla pouze jižní část. Stěny byly téměř svislé a dno rovné. Výplň byla v horní části šedohnědá hlína, pod ní hnědá podbarvená žlutou a nade dnem pak vrstva silněji probarvená žlutou. V hloubce cca 80 cm se nacházela vrstvička žluté. Ve výplni byla kromě běžného sídlištního materiálu i lebka (snad celá kostra) psa. Je důvodné domnívat se, vzhledem k velikosti, že šlo o zásobní jámu, jež byla po skončení své funkce zaplněna různým odpadem, včetně ostatků psa (viz kapitola 5.5). Podobné objekty charakterizoval už T. Kolník (1962, 362, 390-392, Obr. 106).

7. Závěr

Závěrečná kapitola shrnuje poznatky získané analýzou pramenů, odpovídá na otázky stanovené v úvodu a nastoluje otázky nové, jež mohou být řešeny při dalším výzkumu regionů v severozápadních Čechách, ale i jinde.

V práci byly analyzovány movité a nemovité nálezy ze sídlišť doby římské ze dvou lokalit, vzdálených od sebe vzdušnou čarou zhruba 27,6 km. Obě spojuje příslušnost ke stejnému regionu, tedy Poohří, ačkoli jejich pozice v něm je odlišná. Zatímco lokalita v Březně u Chomutova, trati Brany-Naší, zasahuje až téměř do podhůří Krušných hor, tedy na jakousi periferii území osídleného v době římské (zatím postrádáme nálezy z oblasti směrem na severozápad), sídliště z Dobroměřic leží přímo na terase Ohře, osy celého regionu. Oba výzkumy spojuje fakt, že byly zkoumány pouze částečně (poloviny objektů v Březně, zničené plochy v dobroměřických pískovnách). Sídlištní nálezy, tedy různé zahloubené objekty, se rozpadají do malých skupinek datovaných do různých úseků doby římské. To znamená, že je nemožné studovat jakoukoli strukturu zástavby sídlišť, protože pro ni nemáme dostatek podkladů. Toto všechno jsou fakta, která je třeba mít na zřeteli při hodnocení výsledků této práce.

Z katastru Dobroměřic, potažmo Lenešic, jsou archeologické nálezy z doby římské a doby stěhování národů sledovány již od 19. století. V jejich kontextu také musíme vidět nálezy zde hodnocené. Objekty ze Staré pískovny blíž Lenešicím, tedy zahloubenou chatu D 13/67 a dva celky pod označením D 16(19)/67 (hrob a soubor keramiky, v níž je rozpoznána germánská terinovitá nádoba) můžeme zhruba zařadit do jednoho nálezového horizontu, tedy starší doby římské a snad už počátku mladší doby římské. Patrně souvisí s pohřebištěm, jehož hroby byly ničeny ještě ve 20. letech 20. století na území Lenešic. Je dokonce možné, že žárový hrob získaný od pracovníků pískovny byl součástí tohoto pohřebiště. Dvě lidské kostry spolu se skeletem psa z objektu D 13/67 představují ojedinělý případ zacházení s těly dětí a mladých lidí, nicméně v evropském kontextu se nejedná o nic zvláštního. Výraznou měrou zde k nastínění okolností jejich smrti a uložení promlouvá výpověď antropologa.

Nálezy z Nové pískovny v Dobroměřicích jsou obtížněji interpretovatelné. Především je zde velká skupina nálezů, které je velmi obtížné datovat, u některých je to za stávajících podkladů dokonce nemožné. Skupinu chudě vybavených kostrových hrobů ze sezony 1970 je možné vzhledem k jejich zjevné souvislosti datovat stejně, tedy

zhruba od konce starší doby římské po počátek doby stěhování národů. Výjimkou může být hrob 96/70, který je orientován kolmo na ostatní hroby, ačkoli se nachází v jejich bezprostřední blízkosti. Dost možná souvisí se starším pravěkým osídlením lokality. Co se týče ostatních hrobů, autor této práce se váhavě přiklání spíše k pozdní dataci a to na základě analogie birituálního hrobu z 1. poloviny 5. století na pohřebišti v Plotištích a dalších dokladech z doby stěhování národů. Navíc se na lokalitě nachází objekty datované do stupně C3, tedy již pozdní fáze doby římské..

Ojedinelý kostrový hrob bez výbavy ze sezony 1972 je bez použití přírodovědných metod (například datování radioaktivního uhlíku ^{14}C) prakticky nemožné datovat. To se týká rovněž pohřbu dvou psů v mělkém objektu, u nichž se k dataci do doby římské přikláníme pouze na základě analogických nálezů na jiných sídlišťích doby římské.

Poměrně spleťtá situace panuje v dataci většiny sídlišťních objektů na ploše zkoumané roku 1972. Absence datovatelných nálezů a velká hustota komponent z jiných pravěkých kultur značně znesnadňuje jejich interpretaci. Jedinými objekty, jež lze datovat, jsou sídlišťní jámy neurčené funkce D 14, D 14a, datované zhruba na počátek mladší doby římské, a D 15 a D 15a, datované spíše na samotný její konec. I v případě, že připustíme, že některé z nadzemních staveb či žlabů patří do doby římské, stále tu musíme počítat minimálně se dvěma fázemi osídlení. Podobné struktury z doby římské v našem prostředí bohužel dosud nejsou známé.

Lokalita v Březně u Chomutova poskytla poněkud hustší osídlení z doby římské, znovu v doprovodu komponent jiných kultur (v tomto případě sídlišťní objekty z doby laténské a hradišťní, ojedinele hrob úněťické kultury). Situace však byla přehlednější, patrně i z toho důvodu, že mělčí objekty byly zničeny skrývkou. Můžeme zde sledovat dvě kumulace objektů z různých úseků doby římské a rovněž ojedinelou zásobní jámu z mladší doby římské, jež se nachází ve skupině objektů z raného středověku.

Postupujeme-li chronologicky, prvním objektem je zahloubená chata B 13, datovaná do stupně A až zhruba staršího úseku stupně B1. Otázkou je, zda s ním souvisí vyhřívací pec B 10. Na jednu stranu v ní byly nalezeny zlomky s výzdobou ozubeným kolečkem, na straně druhé může jít o intruze. Do skupiny těchto objektů (Tab. XXII) patří také chata B 11, v níž sice nebyly nalezeny žádné doklady výzdoby (kromě jednoho plastického pupíku), ale její tvarová náplň je nápadně podobná objektu B 10. Pokud by však všechny tři objekty existovaly ve stejnou dobu, pak by se v jejich výplních minimálně jako intruze objevily podobné zlomky. Tak tomu však je pouze v případě objektů B 13 a B 10. Na úpravu (broušení) železných výrobků v objektu B 13

nasvědčuje i nález kamenného brousku se zkorodovanými stopami železa. Je třeba poznamenat, že kombinaci zahluobených chat a vyhřívacích pecí včetně redukčních hutnických pícek z tohoto období doby římské shledáváme také na lokalitě Kadaň-Jezerka (*Kruta 1972*), která je od sídliště v Březně vzdálena cca 3 km. Je možné, že obě sídliště využívaly stejné zdroje železné rudy. K tomu by však bylo nutné analyzovat vzorky strusky z obou lokalit.

Poměrně početně silně zastoupený je pak horizont stupně B2, přičemž některé objekty vykazují i znaky stupně C1. Ve východní skupince objektů jsou to objekty B 3 a B 22. Zhruba ve středu zkoumané plochy je to dvojice objektů B 18 a B 23. Zásobní jáma B 32 se nachází při západním okraji skryté plochy mezi objekty hradištní kultury. Celkem pak nejvzdálenější objekty B 3 a B 32 dělí vzdálenost 325 m. Počet objektů i jejich roztroušenost patrně vypovídá o zintenzivnění osídlení v tomto období (vzhledem k relativně delšímu trvání stupně B2 oproti stupni B1 však může jít o klamný pohled!). Nenacházíme dále již žádné výrobní objekty. Zajímavé také je, že některé typy výzdoby nacházejí své blízké protějšky v objektech z Dobroměřic – výrazné podobnosti vykazují objekt B 23 a chata D 13/67 ze Staré pískovny a také zásobní jáma B 32 s objekty D 15 a D 15a z Nové pískovny. Do určité míry zde tedy lze mluvit minimálně o jejich podobné chronologii.

Mimoto na lokalitě nacházíme objekty vyznačující se minimálním množstvím výzdoby. Je to trojice objektů B 8 (3,7% zdobených zlomků), B 11 (0,8%) a B 15 (0%). Ačkoli to v případě objektů B 8 a B 15 lze svést na statistickou chybu vzniklou obecně nízkým počtem zlomků, v případě objektu B 11, kde bylo nalezeno 134 kusů keramiky, již nelze mluvit o náhodě. Ve stejné situaci byl také M. Ernée při vyhodnocování sídlištních objektů z mladší doby římské z Jenišova Újezdu, které přiřadil spíše mladšímu úseku mladší doby římské (*Ernée 1995*, 175, Obr. 4). Stejně tak tuto zvláštní situaci sídlištních celků z mladší až pozdní doby římské shrnuje J. Jiřík (2007, 535). Na lokalitě v Březně můžeme tedy konstatovat, že osídlení ve stupni C1 nekončí, ale zřejmě ve ztenčené míře pokračuje dál.

Tímto rovněž končí interpretace vývoje osídlení na lokalitách v Dobroměřicích a Březně.

Dalším tématem je otázka efektivity použité databáze a následných statistických analýz keramických souborů. V kapitole 4.1 byly hodnoceny kvantitativní vlastnosti souborů. Obecně lze říci, že zařazování souborů s menším množstvím keramických zlomků má spíše rušivý efekt. Ze všech zkoumaných objektů však nároku minima 100

zlomků vyhovuje pouze 5 objektů z různých úseků doby římské a navíc z různých lokalit, což může být ošidné. Přesto lze na základě výsledků těchto analýz říci, že objekty s větším množstvím zlomků vykazují také velmi podobné vlastnosti.

Poněkud zvláštním zjištěním bylo rozlišení odlišné nasycenosti keramickými zlomky objektů z Dobroměřic a z Března, jež nebylo způsobeno chronologickými odlišnostmi. Pokud nebylo při výzkumu v Dobroměřicích „skartováno“ nápadně větší množství zlomků než při výzkumu v Březně, pak musí důvody tohoto rozdílu tkvět v odlišném zániku objektů na obou lokalitách nebo prostě jiném množství používané keramiky. Je to poznatek, který je obtížné interpretovat. Nedá se koneckonců říci, že by dosavadní poznatky těchto kvantitativních analýz pomohly interpretaci například původní funkce nebo zániku objektů. Vyvolávají totiž více otázek než odpovědí.

Analýzy technologického zpracování keramiky jsou již opřeny o solidnější praktické základy. Co se úpravy povrchu týče, bylo patrně chybou sledovat tolik různých druhů zvláštních zdrsnění povrchu nádob, neboť jsou příliš rozmanité a hranice mezi jednotlivými typy kolísají. Ideální by bylo tento systém zjednodušit a sledovat pouze základní znaky zdrsňování. Potvrzen byl výskyt zdrsňování „hřebenováním“, jež přežívá z doby laténské do počátků doby římské. Přestože je zdrsňování povrchu doloženo nejpočetněji právě v tomto souboru, neznamená to, že je zcela zapomenuto, neboť další výrazné doklady nalézáme v objektech ze stupňů B2 a C1.

Sledování zrnitosti keramiky jednak potvrdilo, že objekt D 16(19) ze Staré pískovny v Dobroměřicích není v žádném případě klasickým sídlištním objektem, nýbrž kumulací zlomků dvou nádob. Další sledování zrnitosti by bylo vhodnější sledovat spíše na jedné lokalitě mezi objekty bez pochyb výrobními a obytnými. Sledovat zde chronologické rozdíly je totiž obtížné.

Praktickým poznatkem analýzy ostřiva v keramickém materiálu je pouze zjištění, že zatímco v Dobroměřicích byl do keramického těsta vedle slídy přidávám nejčastěji křemen, v Březně to byla zase přesněji nespecifikovaná jílovitá hornina, což naznačuje, že hrnčíři používali pro výrobu nádob převážně místních surovin. Zjevné je to zvláště v případě Dobroměřic, které se nacházejí na šterkopískové terase Ohře a hlína zde tedy je na křemen bohatá.

Co se poměru mezi jemnou (tloušťka stěny do 6 mm a leštěný povrch) a hrubou keramikou (tloušťka stěny nad 10 mm), až na výjimky (D 14, D 15, D 15a, B3, méně zjevně B 32) převládá v objektech hrubá keramika. Nastavení podmínek výběru v databázi však bylo stanoveno uměle, proto výsledek nemusí odpovídat domnělé

skutečnosti. Původní teoretický model, že v polozemnicích bude více stolního (tedy jemněji vyrobeného) nádobí, se nepotvrdil. Buď tedy tyto polozemnice neobsahovaly větší množství jemné keramiky (například proto, že nešlo o obytné objekty) nebo se tento fakt neodráží v zaplňování objektů po jejich zániku.

Sledování přítomnosti na kruhu točených zlomků v objektech doby římské dokládá jednak intruze z laténské sídlištní vrstvy, ale snad také výjimečného používání na kruhu točené keramiky ještě na počátku doby římské (objekt B 13). Na lokalitách bez původního laténského osídlení (Dobroměřice) se pak jedná o import římsko-provinciální keramiky (objekt D 13/67).

8. Použitá literatura

Prameny

Koutecký, D. 1975: Dobroměřice 1970. NZ č. j. 964/75, archiv ÚAPPSZČ v Mostě, Most.

- *1976:* Dobroměřice 1966-68. NZ č. j. 962/76, archiv ÚAPPSZČ v Mostě, Most.

Neuwirth, M. 1984a: Březno, Brany-Naší. Zpráva za období červenec 1984 č. j. 2165/84, archiv AÚ AVČR, Praha.

- *1984b:* Březno, Brany-Naší. Zpráva za období srpen 1984 č. j. 2356/84, archiv AÚ AVČR, Praha.

Rada, I. 1972: Dobroměřice. NZ č. j. 1117/72, archiv ÚAPPSZČ v Mostě, Most.

Ritter, H.: Vorgeschichtliche Funde und Besiedlung im Bezirk Laun/Böhmen, Inaugural Dissertation genehmigt von der philologisch-historischen Abteilung der Philosophischen Fakultät der Universität Leipzig, kopie katalogu lokalit v archivu NZ Arch. Ústavu AV ČR v Praze.

Smrž, Z. 1977: Dobroměřice 1972. NZ č. j. 274/77, archiv ÚAPPSZČ v Mostě, Most.

- *1984a:* Brany, skrývka dolu Merkur. Zpráva za období 12.5.1984 č. j. 389/84, archiv AÚ AVČR, Praha.

- *1984b:* Brany. Zpráva za období 3.9.1984 č. j. 745/84, archiv AÚ AVČR, Praha.

Beckmann, B. 1966: Studien über die Metallnadeln der römischen Kaiserzeit im freien Germanien, Saalburgjahrbuch XXIII, 5-100.

Beková, M. 2006: Sídliště z počátku doby římské ve Slepoticích, okr. Pardubice. In: Droberjar, E. - Lutovský, M. (eds.): Archeologie barbarů 2005, 361-364, Praha.

Beneš, Z. 2006: Sídliště z pozdní doby římské v Mořicích, rkp. bakalářské diplomové práce na ÚAM FF MU, Brno.

- *2007:* Sídliště z pozdní doby římské v Mořicích (okr. Prostějov). In: Droberjar, E. - Chvojka, O. (edd.): Archeologie barbarů 2006. Příspěvky z II. Protohistorické konference České Budějovice, 21. - 24. 11. 2006, 473-511, České Budějovice.

- Beneš, J. - Jiřík, J. - Kypta, J. 2006: Sídlištní a hrobové nálezy ze starší doby římské z Prahy-Křeslic (poloha Ke Štítu). In: Droberjar, E. - Lutovský, M. (eds.): Archeologie barbarů 2005, 287-311, Praha.*
- Beneš, J. – Koutecký, D. 1987: Die Erforschung der Mikroregion Lomský potok - Probleme und Beispiele. In: Černá, E. (Hrsg.), 31-38.*
- Beneš, Z. – Nývltová Fišáková, M. v tisku: „Pohřby psů“ na sídlištních doby římské v Čechách: současný stav poznání. In: Archeologie barbarů 2008, Materiały z IV. Protohistorycznej Konferencji, Sanok 13.-17.10.2008.*
- Bichir, Gh. 1973: Manifestations de caractère magique et cultuel chez les Carpes, Dacia Nouvelle Série XVII, 243-256.*
- Blažek, J. 1995: Die jung- und spätkaiserzeitlichen Skelettgräber in Nordwestböhmen, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege 37, 139-161.*
- Brabandt, J. 1993: Hausbefunde der römischen Kaiserzeit im freien Germanien. Ein Forschungsstand, Veröffentlichungen des Landesamtes für archäologische Denkmalpflege Sachsen-Anhalt - Landesmuseums für Vorgeschichte Band 46, Halle (Saale).*
- Braun, P. – Košnar, L. 1981: Žárový hrob mladší doby římské z Vrchnice, okr. Chomutov, Praehistorica VIII, Varia Archaeologica 2. K počtě 80. narozenin akademika Jana Filipa, 233-239.*
- Břicháček, P. – Braun, P. – Košnar, L. 1991: Předběžná zpráva o výzkumu v Sedlci (okr. České Budějovice) v letech 1980-1987, AR XLIII-1991, 436-446.*
- Břicháček, P. – Charvát, P. – Matoušek, V. 1983: Zpráva o záchranném výzkumu v Berouně 1979-1980, AR XXXV-1983, 377-386.*
- Břicháček, P. – Košnar, L. 1998: Sídliště doby římské v Berouně-Závodí, Praehistorica XXIII, 61-93.*
- Budinský, P. 1987: Forschungen des Bezirksmuseums Teplice im Bereich der Aufschüttung der Grube „Maxim Gorkij“ in Radovesice, Bez. Teplice. In: Černá, E. (Hrsg.), 153-155.*
- Buchtela, K. – Niederle, L. 1910: Rukověť české archeologie, Praha.*
- Bursák, D. 2008: Nové doklady osídlení na území Prahy ve starší době římské, rkp. bakalářské diplomové práce na ÚPRAV FF UK, Praha.*
- Coblentz, W. 1955: Das Gräberfelder von Prositze. Teil I, Veröffentlichungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Dresden Band 3, Leipzig.*

- Demek, J. a kol. 1987: Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČSR, Praha.*
- Dobeš, M. 1995: Stručný přehled pravěkých dějin severozápadních Čech. In: Blažek, J. - Meduna, P. a kol.: Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1983-1992, 7-62, Most.*
- Dobiáš, J. 1964: Dějiny československého území před vystoupením Slovanů, Praha.*
- Domański, G. 1967: Ceramika jeżowata z okresu wpływów rzymskich znaleziona w Polsce, Archeologia Polski Tom XII, Zeszyt 1, 137-152.*
- Droberjar, E. 1988: Sídliště z doby římské ve Vlčnově-Dolním Němčí a projevy římského impéria ve středním Pomoraví, rkp. SVOČ na ÚAM FF MU v Brně, Brno.*
- *1997: Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren, FAP 21, Pragae.*
 - *1999: Dobřichov-Pičhora. Ein Brandgräberfelder der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen, FAP 23, Pragae.*
 - *2000: Příběh o Marobudovi, Praha.*
 - *2002: Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě, Praha.*
 - *2005: Praha germánská. In: Lutovský, M. - Smejtek, L. a kol.: Praha pravěká, 777-841, Praha.*
 - *2006a: Plaňanská skupina grossromstedtské kultury. K chronologii germánských nálezů a lokalit v Čechách na sklonku doby laténské a v počátcích doby římské. In: Droberjar, E. - Lutovský, M. (eds.): Archeologie barbarů 2005, 11-90, Praha.*
 - *2006b: Hornolabští Svébové-Markomani. K problematice dalšího vývoje großromstedtské kultury ve stupni Eggert B1 ("Zeitgruppe 3") v Čechách (dobřichovická skupina), Archeologie ve středních Čechách 10/2, 599-712.*
 - *2008a: K chronologii nejstarších labsko-germánských (svébských) sídlišť v Čechách. In: Barbarská sídliště, 99-110.*
 - *2008b: Aktuální stav výzkumu labsko-germánských sídlišť doby římské a doby stěhování národů v Čechách. In: Barbarská sídliště, 11-21.*
 - *2008c: Poznámky k dějinám a archeologii Marobudovy říše, Archeologie ve středních Čechách 12, 575-600.*
 - *2008d: Mladší doba římská. In: Salač, V. (ed.), 127-155.*
- Droberjar, E. – Prostředník, J. 2004: Turnov-Maškovy zahrady - germánský dvorec ze 3. století, PA XCV, 31-106.*

- Dubský, B. 1937:* Jihozápadní Čechy v době římské. I.-IV. stol. po Kr., Strakonice.
- Dvořák, F. 1936:* Pravěk Kolínska, Kolín.
- Ernée, M. 1992:* Osídlení na Lomském potoce v severozápadních Čechách v prvních pěti stoletích našeho letopočtu, rkp. diplomové práce na ÚPRAV FF UK, Praha.
- 1995: Sídlištní objekty z mladší doby římské v Jenišově Újezdě. In: Blažek, J. - Meduna, P a kol., 171-178.
 - 1997: Bemerkungen zu germanischen Siedlungsstrukturen in Nordwestböhmen am Beispiel der Mikroregion des Lomský-Baches, Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen, 6. Treffen 12. bis 15. Juni 1996 in Hluboká nad Sázavou, 39-47.
 - 1999: Sídlištní objekty ze starší doby římské u Břežánek, okr. Teplice. In: Čech, P. (ed.): Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1993-1997, 93-101, Most.
- Geisler, H. 1974:* Das germanische Urnengräberfeld bei Kemnitz, Kr. Potsdam-Land. Teil I – Katalog, Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam Band 8.
- 1979: Germanische Brändgräber der späten römischen Kaiserzeit aus Schweinitz, Kr. Essen, Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam 12, 81-122.
 - 1984: Das germanische Urnengräberfeld bei Kemnitz, Kr. Potsdam-Land. Teil II – Text, Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam Band 18, 77-174.
- Grmela, L. 2008:* Výrobní areály starší doby římské v Čechách. Studie na základě zpracování předstihového výzkumu z Roztok u Prahy, Pod hájem, rkp. magisterské diplomové práce na ÚKAR FF UK, Praha.
- Halama, J. 2006:* Polozapomenuté nálezy doby římské z Letů u Dobřichovic, okr. Praha-západ. In: Droberjar, E. - Lutovský, M. (eds.): Archeologie barbarů 2005, 337-359, Praha.
- Hečková, J. 1991:* Graficko-numerický prehľad keramiky z obytných objektov doby rímskej v Chotíně, ŠZ AÚ SAV 27, 129-241.
- Holodňák, P. 1991:* Záchraný archeologický výzkum v Soběsukách (okr. Chomutov) v letech 1985-1988: předběžná zpráva, AR XLIV-1991, 423-435.

- Holodňák, P. - Rulf, J. - Salač, V. 2000:* Některé otázky keramických struktur na lokalitě Soběsuky. In: Pavlů, I. (ed.): In memoriam Jan Rulf, PA Supplementum 13, 96-109.
- Hrala, J. 1978a:* Prosmyky u Lovosic. Výzkum polykulturního naleziště před Českou branou, 1. část, AR XXX-1978, 42-66, 116-119.
- *1978b:* Prosmyky u Lovosic. Výzkum polykulturního naleziště před Českou branou, 2. část, AR XXX-1978, 150-164, 236-238.
- Chytrá, H. 2005:* Přesleny jako součást výbavy hrobů doby římské v Čechách, na Moravě a na jihozápadním Slovensku, rkp. bakalářské diplomové práce na ÚAM FF MU, Brno.
- Jíra, J. A. 1910:* Osada rázu provinciálně-římského v Podbabě a Bubenči, OP I, 21-28, 41-48, 49-52.
- *1911:* Osada rázu provinciálně-římského v Podbabě a Bubenči, OP II, 1-5, 9-14.
- Jiřík, J. 2007:* Vybrané sídlištní situace mladší doby římské až časné fáze doby stěhování národů v severozápadních Čechách. In: Droberjar, E. - Chvojka, O. (edd.): Archeologie barbarů 2006. Příspěvky z II. Protohistorické konference České Budějovice, 21. - 24. 11. 2006, 535-564, České Budějovice.
- Kalábek, M. 1998:* Severní Morava v době římské, rkp. magisterské diplomové práce na ÚAM FF MU, Brno.
- Klápště, J. 1986:* Studium středověkého osídlení Mostecka. In: Velímský, T. a kol., 93-103.
- *1994:* Paměť krajiny středověkého Mostecka, Most.
- Kokowski, A. 2008:* Goci od Skandzy do Campi Gothorum, Warszawa.
- Kolník, T. 1962:* Nové sídliskové nálezy z doby římskej na Slovensku, AR XIV-1962, 344-397.
- Kolník, T. - Varsik, V. - Vladár, J. 2007:* Branč. Germánska osada z 2. až 4. storočia, Nitra.
- Komoróczy, B. 1999:* Zpráva o výzkumu fortifikace římského krátkodobého tábora a objektů sídliště z doby římské na lokalitě Mušov - Na pískách v letech 1995-1996, Přehled výzkumů 39/1995-1996, 165-196.
- Koštuřík, P. - Macháček, J. 1997:* Komentář ke "Kódu moravské domácí eneolitické keramiky". In: Macháček, J. (ed.): Počítačová podpora v archeologii, Brno, 47-92.

- Koutecký, D. 1980: Katalog lokalit. Kultura doby římské. In: Koutecký, D. a kol.: Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1953-1972, ASM 13/1, 145-148.*
- *1995: Pohřebiště z doby římské v Mariánských Radčicích, okr. Most. In: Blažek, J. - Meduna, P a kol., 179-186.*
 - *1997: Laténské a římské sídliště v Jenišově Újezdě, okr. Teplice, AR XLIX-1997, 625-642.*
 - *2006: Mlado až pozdně halštatské sídliště a chata z doby římské v Dobroměřicích u Loun, Ústecký kraj. In: Hlavová, J. - Sýkora, M. (eds.): Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1998-2002, 27-52, Most.*
- Koutecký, D. – Venclová, N. 1979: K problematice osídlení severozápadních Čech v době laténské a římské. Sídliště Počerady I a II, PA LXX, 42-112.*
- Koutecký, D. – Waldhauser, J. 1980: Doba římská. In: Koutecký, D. a kol.: Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1953-1972, ASM 13/1, 43-47.*
- Kruta, V. 1972: Železářská osada ze starší doby římské Kadaň-Jezerka, o. Chomutov, AR XXIV-1972, 317-327, 367-368.*
- Kruta, V. – Koutecký, D. 1968: Chotěnice, o. Chomutov, Bulletin záchranného oddělení 5 1967, 16.*
- Kuna, M. – Waldhauser, J. – Zavřel, J. 1989: Říčany 1986. Záchranný archeologický výzkum sídliště doby laténské a železářského areálu starší doby římské, Studie a zprávy Okresního muzea Praha-východ. Supplementum 1, Brandýs n. L.-Stará Boleslav.*
- Kytlicová, O. 1970: Pohřebiště z doby římské v Lužci nad Vltavou (o. Mělník), PA LXI, 291-377.*
- Leube, A. 1975: Die römische Kaiserzeit im Oder-Spree-Gebiet, Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam 9, Berlin.*
- Madyda-Legutko, R. 1986: Die Gürtelschnallen der Römischen Kaiserzeit und der frühen Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum, BAR International Series 360.*
- Makiewicz, T. 1987: Znaczenie sakralne tak zwanych "pochowków psów" na terenie środkowoeuropejskiego Barbaricum, Folia Praehistorica Posnaniensia Tom.II., 239-277.*

- 1994: Jeszcze raz w kwestii znaczenia sakralnego tzw. grobów psów, *Folia Praehistorica Posnaniensia* Tom.IV., 157-173.
- Maringer, J. 1981: Der Hund in der Mythologie der vorgeschichtlichen Menschen, Acta Praehistorica et Archaeologica* 11/12 (1980/1), 37-41.
- Mašek, N. 1960: Pět let výzkumů expozitury v Mostě, AR XII-1960, 248, 255, 257-273.*
- Meduna, P. - Černá, E. 1992: Ke struktuře osídlení raného středověku v severozápadních Čechách. Výzkum oblasti Pětipeské pánve, AR XLIV-1992, 77-93.*
- Mertz, E. 1878-1881: Pohřebiště u Dobroměřic blíž Loun, PA XI, 91-92.*
- Meyer, E. 1969: Das germanische Gräberfeld von Zauschwitz, Kr. Borna, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege Beiheft 6, Berlin.*
- Motyková-Šneidrová, K. 1960: Drobná hliněná plastika z doby římského císařství z Čech, Acta Universitatis Carolinae - philosophica et historica 3 1959. Sborník prací k počtě 60. narozenin akademika Jana Filipa, 233-239, T.XII, Praha.*
- 1962a: Osídlení z doby římské v Staňkovicích, AR XIV-1962, 152-155, 165.
- 1962b: Osada pod Hradištěm u Stradonic, PA LIII, 137-154.
- 1963a: Die Anfänge der römischen Kaiserzeit in Böhmen, FAP 6, Pragae.
- 1963b: Žárové pohřebiště ze starší doby římské v Tišicích ve středních Čechách, PA LIV, 343-437.
- 1965a: Žárové pohřebiště z Tvršic na Žatecku, PA LVI, 115-148.
- 1965b: Zur Chronologie der ältesten römischen Kaiserzeit in Böhmen, *Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte* 5, 103-174.
- 1966: Osada ze starší doby římské v Hodyni u Kralovic, AR XVIII-1966, 296-309.
- 1967: Weiterentwicklung und Ausklang der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen, FAP 11, Pragae.
- 1970: Nově objevené sídliště ze starší doby římské u Tuchlovic, PA LXI , 236-260.
- 1977: Das Fortleben latènezeitlicher Traditionen im Verlauf der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. In: *Symposium Ausklang der Latène-Zivilisation und Anfänge der germanischen Besiedlung im mittleren Donaugebiet*, 239-248, Bratislava.
- Motyková, K. 1975: Roman Period Village with Iron Production at Mlékojedy, Central Bohemia, Czechoslovakia, AR XXVII-1975, 89-90.*

- 1976: Die ältere römische Kaiserzeit in Böhmen im Lichte der neueren historisch-archäologischen Forschung. In: Temporini, H. - Haase, W. (Hrsg.): Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II, Prinzipat 5/1, 143-199, Berlin-New York.
 - 1981a: The early Roman settlement at Mlékojedy, In: Hrala, J. (ed.), 116-117.
 - 1981b: Osídlení ze starší doby římské u Dolních Břežan. Příspěvek k problematice výzkumu germánských sídlišť a jejich interpretace, AR XXXIII-1981, 504-533, 598.
 - 1981c: Das Brandgräberfeld der römischen Kaiserzeit von Stehelčevce, PA LXXII, 340-415.
 - 1986: The contribution of last years' excavations to the knowledge of the Roman period in Bohemia, Archaeology in Bohemia 1981-1985, 163-171, Praha.
 - 1998: Mlékojedy, In: Filip, J.: Enzyklopädisches Handbuch zur Vor- und Frühgeschichte, Bd. III (ed. J. Hrala), 228, Praha.
 - 2006: Příspěvek k diskuzi o zániku českých oppid a o počátcích germánského osídlení Čech. In: Droberjar, E. - Lutovský, M. (eds.): Archeologie barbarů 2005, 217-227, Praha.
- Motyková, K. – Pleiner, R. 1987: Die römerzeitliche Siedlung mit Eisenhütten in Ořech bei Prag, PA LXXVIII, 371-448.*
- Motyková, K. – Sedláčková, H. 1974: Nálezy ze sídliště doby římské u Třebestovic-Sadské, AR XXVI-1974, 225-235.*
- Mrázek, I. 1996: Drahé kameny v pravěku Moravy a Slezska, Brno.*
- Nedoma, R. – Reichstein, H. – Makiewicz, T. 2000: Hund und Hundegräber, In: Beck, H. – Geuenich, D. – Steuer, H. (eds.): Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 15, 212-232, Berlin-New York.*
- Neustupný, E. 1987: Pravěká eroze a akumulace v oblasti Lužického potoka, AR XXXIX-1987, 628-643.*
- Nývtová Fišáková, M. - Šedo, O. 2003: Kostra kočky domácí v sídlištním objektu z doby římské v trati Žleby u Vyškova na Moravě, AR LV, 517-538.*
- Pescheck, Ch. 1978: Die germanischen Bodenfunde der römischen Kaiserzeit in Mainfranken, Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte Band 27, München.*
- Peške, L. 1994: Osteologické nálezy z Mlékojed, okr. Mělník, ze starší doby římské, AR XLVI-1994, 306-318.*
- Píč, J. L. 1897a: Kulturní jáma v cukrovaru Plaňanském, PA XVII, 190-192.*

- 1897b: Archeologický výzkum ve středních Čechách 1895-96, PA XVII, 367-410.
 - 1903: Čechy na úsvitě dějin. Svazek 2. Hradiště u Stradonic jako historické Marobudum, Praha.
- Pleiner, R. 1954: Tuchlovice I - nové sídliště z doby římské na Kladensku v Čechách, AR VI-1954, 765-767, 776-783.*
- 1958: Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích, Praha.
 - 1959: Osada s železárnami z mladší doby římské v Tuchlovicích, PA L, 158-196.
- Pleiner, R. – Rybová, A. et al. 1978: Pravěké dějiny Čech, Praha.*
- Pleiner, R. – Salač, V. 1987: Eine eingetieft Eisenverhüttungswerkstatt der älteren römischen Kaiserzeit in Lovosice, AR XXXIX-1987, 111-116.*
- Pleinerová, I. 1995: Opočno. Ein Brandgräberfeld der jüngeren und späten Kaiserzeit in Nordwestböhmen, Kraków.*
- Podborský, V. 2006: Náboženství pravěkých Evropanů, Brno.*
- Polišenský, T. 2006: Nové sídliště z časně doby římské v Praze-Křeslicích. Předběžná zpráva o výzkumu. In: Droberjar, E. - Lutovský, M. (eds.): Archeologie barbarů 2005, 273-286, Praha.*
- Preidel, H. 1926: Germanen in Böhmen im Spiegel der Bodenfunde. Ein Beitrag zur Frühgeschichte des Landes, Anstalt für Sudetendeutsche Heimatforschung, Vorgeschichtliche Abteilung, Heft 3, Reichenberg.*
- 1930: Die germanischen Kulturen in Böhmen und ihre Träger, I.-II., Kassel/Wilhelmshöhe.
 - 1936: Die urgeschichtlichen Funde und Denkmäler des politischen Bezirkes Brüx, Bücher der Heimatfunde für der Brüxer Bezirk, Brüx.
- Prummel, W. 1992: Early Medieval dog burials among the Germanic tribes, Helinium XXXII, 132-194.*
- Půlpán, M. – Reszczyńska, A. 2006: Kostrový hrob datovaný metodou 14C do mladší doby římské z lokality Lovosice - Prosmky, okr. Litoměřice. In: Hlavová, J. - Sýkora, M. (eds.): Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1998-2002, 77-88, Most.*
- Rada, I. 1987: Die siedlungsarchäologische Erforschung in Becken von Pětipsy. In: Černá, E. (Hrsg), 29-42.*
- Rada, I. – Černá, E. 1986: K problematice a koncepci výzkumu vývoje osídlení v oblasti Pětipeské pánve. In: Velímský, T. a kol., 63-76.*

- Reszczyńska, A. 2006:* Současný stav zpracování sídliště z doby římské v Trmicích, okr. Ústí nad Labem. In: Droberjar, E. - Lutovský, M. (eds.): Archeologie barbarů 2005, 365-372, Praha.
- Reszczyńska, A. – Cvrková, M. – Blažek, J. v tisku:* Die kaiserzeitliche Siedlung von Trmice I., Most.
- Rulf, J. 1996:* Problematika pohřbů na sídlištích v českomoravském pravěku, ŠZ AÚ SAV 32, 115-124.
- Rulf, J. – Salač, V. 1995:* Zpráva o laténské keramice v severozápadních Čechách, AR XLVII-1995, 373-417.
- Rybová, A. 1956:* Horizont plaňanského typu v sídlištních nálezech v Čechách, AR VIII, 206-208, 213, 217-236.
- *1961:* Předběžné výsledky z výzkumu římského sídliště v Zalužanech u Písku, PA LII, 397-404.
 - *1964:* Pozdně laténské a časně římské sídliště v Novém Bydžově - Chudonicích (Výzkum 1960-1961), Práce musea v Hradci Králové, série B: vědy společenské, VII., 3-142.
 - *1970:* Das Brandgräberfeld der jüngeren römischen Kaiserzeit von Pšov, ASM 9, Praha.
 - *1972:* Padesát let bádání o době římské v Čechách. In: Vývoj archeologie v Čechách a na Moravě 1919-1968, ASM 10/1, 159-167, 232-233, Praha.
 - *1976:* Význam středoevropské produkce keramiky na kruhu pro dějiny Čech ve 4.-5. stol. n. l., PA LXVII, 85-114.
 - *1979:* Platiště nad Labem. Eine Nekropole aus dem 2.-5. Jahrhunderts u. Z. I. Teil, PA LXX, 353-489.
 - *1980:* Platiště nad Labem. Eine Nekropole aus dem 2.-5. Jahrhundert u. z. II. Teil, PA LXXI, 93-224.
- Sakař, V. 1962:* Některé sporné nálezy ze severozápadních Čech, datované do doby římské, AR XIV-1962, 108-110.
- *1966:* Mladší doba římská v podkrušnohorské oblasti, PA LVII, 604-648.
- Salač, V. 1994:* Investigations of the Romano-Germanic Period in Bohemia: 1970-1993. In: Fridrich, J. (ed.): 25 years of archaeological research in Bohemia, PA – Supplement 1, 93-102, Praha.

- 1995: Zur ältesten germanischen Besiedlung Böhmens. In: Tejral, J. - Pieta, K. - Rajtár, J. (Hrsg.): Kelten, Germanen, Römer in Mitteldonauegebiet von Ausklang der Latène-Zivilisation bis zum 2. Jahrhundert, 145-176, Brno-Nitra.
 - 1997: K využití seriace při datování sídlištní keramiky. In: Macháček, J. (ed.): Počítačová podpora v archeologii, 215-235, Brno.
 - 1996: O hospodářství, oppidech a Marobudovi, AR XLVIII-1996, 60-97.
 - 1998: Standardní soubor laténské sídlištní keramiky, AR L-1998, 43-76.
 - 2000: Lovosice in der Latènezeit, römischen Kaiserzeit und Völkerwanderungszeit. In: Bouzek, J. - Friesinger, H. - Pieta, K. - Komoróczy, B. (Hrsg.): Gentes, Reges und Rom. Auseinandersetzung - Anerkennung - Anpassung. Festschrift für Jaroslav Tejral zum 65. Geburtstag, 155-163.
 - 2008: Starší doba římská. In: Salač, V. (ed.), 17-126.
- Salač, V. – Neruda, R. – Kubálek, T. 2006: Sídliště z doby laténské a římské v Březně u Chomutova. Kvantitativní vlastnosti keramických souborů, Praha.*
- Salač, V. – Smrž, Z. 1989: Laténské sídliště u Lužice v SZ Čechách. Poznámky k sídlištní keramice stupně LT B v Podkrušnohoří a k možnosti existence oppida na vrchu Úhošti u Kadaně, AR XLI-1989, 549-576.*
- Sedláček, R. - Beneš, J. - Čejková, A. - Kolář, T. - Komárková, V. - Kyncl, T. - Novák, J. - Nováková, K. - Světlík, I. 2008: Studna z Dražkovic u Pardubic: komplexní archeologická a archeobotanická analýza. In: Beneš, J. - Pokorný, P. (eds.): Bioarcheologie v České republice, 285-330, České Budějovice – Praha.*
- Sedláček, R. – Halama, J. – Jílek, J. 2008: Nové germánské sídliště s nálezem terry sigillaty v Mikulovicích, okr. Pardubice. In: Barbarská sídliště, 161-176.*
- Smrž, Z. 1981: Early Roman-period settlement site at Kyjice, NW Bohemia. In: Hrala, J. (ed.), 120-121.*
- 1986: Vývoj a struktura osídlení v mikroregionu Lužického potoka. In: Velímský, T. a kol., 50-59.
 - 1987a: Entwicklung und Struktur der Besiedlung in der Mikroregion des Baches Lužický potok. In: Černá, E. (Hrsg), 17-30.
 - 1987b: Vývoj a struktura osídlení v mikroregionu Lužického potoka na Kadaňsku, AR XXXIX-1987, 601-621.
 - 1994: Vývoj osídlení v mikroregionu Lužického potoka na Kadaňsku (severozápadní Čechy) - část I, AR XLVI-1994, 345-393.

- 1999: Mikroregion Hutné - historie, současnost a budoucnost výzkumu. In: Čech, P. (ed.): Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1993-1997, 209-217, Most.
- Stocký, A. 1910:* Sídliště s kulturou římskou v Chudonicích u Nového Bydžova, *Pravěk VI-1910*, 86-94.
- 1913: Nálezy z doby římského císařství v okolí Nového Bydžova, *OP IV*, 5-7, 17-23.
- Svoboda, B. 1948:* Čechy a římské Imperium, Praha.
- 1965: Čechy v době stěhování národů, Praha.
- Šedo, O. 1997:* Pohřeb v sídlištním objektu 21/92 z doby římské ve Vážanech nad Litavou (okr. Vyškov), *Pravěk NŘ 1997/7*, 359-371.
- 2004: K výkladu nálezů koster zvířat na sídlišti z doby římské ve Vyškově, In: Kazdová, E. - Měřínský, Z. - Šabatová, K. (eds.): *K počtě Vladimíru Podborskému*, 473-478, Brno.
- Šimek, E. 1930, 1935, 1949, 1953:* *Velká Germanie Klaudia Ptolemaia*, Praha – Brno.
- Šneidrová, K. 1954:* Osady starší doby římské po stránce stavební, *AR VI-1954*, 227-240.
- Šulová, L. 2006:* Osídlení z časně doby římské na katastru Horoměřic, okr. Praha-západ. In: Droberjar, E. - Lutovský, M. (eds.): *Archeologie barbarů 2005*, 319-336, Praha.
- Tejral, J. 2008:* Ke zvláštnostem sídlištního vývoje v době římské na území severně od středního Dunaje. In: *Barbarská sídliště*, 67-98.
- Velímský, T. 1986:* Archeologické výzkumy v oblasti těžby severočeských hnědouhelných dolů - problémy, výsledky a perspektivy. In: Velímský, T. a kol., 7-35.
- 1987: Die Rettungsgrabungen im nordböhmischen Braunkohlengebiet. In: Černá, E. (Hrsg), 11-15.
- Vencl, S. – Venclová, N. – Zadák, J. 1976:* Osídlení z doby římské v Dubči a okolí, *AR XXVIII-1976*, 247-276, 359.
- Venclová, N. (ed.) 2008:* Doba laténská. In: Jiráň, L. - Venclová, N. (eds.): *Archeologie pravěkých Čech 7*, Praha.
- Vích, D. 2007:* Českomoravské pomezí v době římské, *Pravěk – Supplementum 17*, 173-229.
- Víchová, D. 2000:* Vývoj osídlení v okolí Brna v době římské, rkp. magisterské diplomové práce na ÚAM FF MU, Brno.

- 2004: „Lidová víra“ a její projevy v hmotné kultuře doby protohistorické, In: Krekovič, E. - Podolínská, T. (eds.): Kult a mágia v materiálnej kulture, 37-48, Bratislava.
- Vokolek, V. 2001: Závěrečná zpráva o archeologickém výzkumu ve Slepoticích v roce 2001. In: Výroční zpráva Východočeského muzea Pardubice za rok 2001, 47-51, Pardubice.*
- Vokolek, V – Jílek, J. 2008: Několik staronových nálezů z doby římské (Dobřichov, Nymburk, Pňov, Praha-Radotín, Třebovle, Tursko). In: Černá, E. - Kuljavceva Hlavová, J. (ed.): Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách 2003-2007. Sborník k životnímu jubileu Zdeňka Smrže, 211-227, Most.*
- Völling, T. 1990: Funditores im römischen Heer, Saalburg Jahrbuch 45, 24-58.*
- Waldhauser, J. – Holodňák, P. – Salač, V. 1986: Výzkum sídelního areálu Horního Lukovského potoka (Radovesice) v letech 1969-1983. In: Velímský, T. a kol., 112-132.*
- Waldhauser, J. – Košnar, L. 1997: Archeologie Germánů v Pojizeří a v Českém ráji, Praha.*
- Zápotocký, M. 1969: Materiály k osídlení Litoměřicka v době římské I. - Dolní Poohří, AR XXI-1969, 178-201.*
- Zavřel, P. 1999: Současný stav výzkumu doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách, AR LI-1999, 468-516.*
- 2001: Výzkum sídliště z doby římské a z doby stěhování národů ve Zbudově (okr. České Budějovice) v letech 1983-1989, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 14, 205-229.
- 2008: Současný stav výzkumu sídlišť doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. In: Barbarská sídliště, 111-127.
- Zeman, J. 1961: Severní Morava v mladší době římské, Praha.*
- 1990: Pohřebiště z doby stěhování národů. In: Lochenice. Z archeologických výzkumů na katastru obce, Praehistorica XVI, 69-101, Praha.
- Zeman, J. – Venclová, N. – Bubeník, J. 1998: Železářská osada z 3. - poč. 5. stol. v Přerubenicích, Praehistorica XXIII, 95-132.*
- Ziemińska-Odojowa, W. 1999: Niedanowo. Ein Gräberfeld der Przeworsk- und Wielbark-Kultur in Nordmasowien, Monumenta Archaeologica Barbarova Tomus VII, Kraków.*

Bibliografické zkratky

AR – Archeologické rozhledy, Praha.

ASM – Archeologické studijní materiály, Praha.

Barbarská sídliště - *Droberjar, E. - Komoróczy, B. - Vachůtová, D. (edd.) 2008*:
Barbarská sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje
ve světle nových archeologických výzkumů (Archeologie barbarů 2007), Spisy
Archeologického ústavu AV ČR Brno 37, Brno.

Blažek, J. - Meduna, P a kol. - *Blažek, J. - Meduna, P a kol. 1995*: Archeologické
výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1983-1992, Most.

Černá, E. (Hrsg.) - *Černá, E. (Hrsg.) 1987*: Archaeologische Rettungstaetigkeit in den
Braunkohlenbegieten und die Problematik der siedlungs-geschichtlichen
Forschung, Prag.

Salač, V. (ed.) - *Salač, V. (ed.) 2008*: Doba římská a stěhování národů. In: Jiráň, L. -
Venclová, N. (eds.): Archeologie pravěkých Čech 8, Praha.

FAP - Fontes Archaeologici Pragenses

Hrala, J. (ed.) - *Hrala, J. (ed.) 1981*: Nouvelles archéologiques dans la République
socialiste Tchèque, Xe Congrès international des sciences préhistoriques et
protohistoriques Mexico 1981, Prague – Brno.

OP - Obzor praehistorický (příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v
Praze XVIII)

ŠZ AÚ SAV – Študijné zvesti Archeologického ústavu Slovenské akademie vied, Nitra

Velímský, T. a kol. - *Velímský, T. a kol. 1986*: Archeologické výzkumy v
severozápadních Čechách v letech 1973-1982, ASM 15.

9. Seznam příloh

- I. Analyzované lokality Dobroměřice (1.) a Březno v kontextu dolního a středního Poohří
- II. Poloha zkoumaných poloh na katastru Dobroměřic na leteckém snímku (1. Stará pískovna, 2. Nová pískovna)
- III. Plán se zaměřením polohy ve Staré pískovně v Dobroměřicích (podle *Koutecký 1976*)
- IV. Objekty zkoumané ve Staré pískovně v roce 1968 (červeně zakroužkovaný objekt z doby římské)
- V. Plán se zaměřením polohy v Nové pískovně v Dobroměřicích (podle *Smrž 1977*)
- VI. Plán zkoumaných ploch v Nové pískovně, všechny objekty kromě kůlových jamek (podle *Smrž 1977*)
- VII. Detail východní části plochy zkoumané v sezoně 1972 se žlabem II a nadzemní stavbou č. 7 (včetně kůlových jamek)
- VIII. Úsek zkoumané plochy ze sezony 1970 se skupinou kostrových hrobů (pouze objekty z doby římské)
- IX. Plocha výzkumu ze sezony 1972 (označeny pouze objekty, o nichž je pojednáno v textu)
- X. Dobroměřice – Stará pískovna: zahloubená chata D 13/67
- XI. Dobroměřice – Stará pískovna: zahloubená chata D 13/67
- XII. Dobroměřice – Stará pískovna: zahloubená chata D 13/67
- XIII. Dobroměřice – Stará pískovna: zahloubená chata D 13/67:1-10; urna ze žárového hrobu (objekt D 19?):11; část nádoby s plastickou lištou z objektu D 16(19):12
- XIV. Dobroměřice – Nová pískovna: kostrové hroby, 94/70:1,2; 98/70:3; 100/70:4-6
- XV. Dobroměřice – Nová pískovna: objekty D 14: 1-10; D 14a: 11-25
- XVI. Dobroměřice – Nová pískovna: objekty D 15: 1-10; D 15a: 11-19
- XVII. Dobroměřice – Nová pískovna: objekty D 18: 1; D 32: 2-3; D 39: 4-7
- XVIII. Dobroměřice – Nová pískovna: objekt D 22
- XIX. Dobroměřice – Nová pískovna: objekt D 25

- XX. Březno u Chomutova – „Brany-Naší“; 1: rekonstrukční mapa povodí Hutné (podle *Smrž 1999*, plocha hodnoceného výzkumu označena červeně); 2: zaměření výzkumů v katastru (archiv ÚAPPSZČ Most, červeně označena plocha hodnoceného výzkumu); 3: výsek z 2. vojenského mapování z let 1836-1852 (zdroj <http://oldmaps.geolab.cz/>)
- XXI. Plán výzkumu na lokalitě Březno u Chomutova - „Brany-Naší“ (zakroužkovány objekty z doby římské)
- XXII. Skupina objektů (B 10, B 11 a B 13) z centrální části zkoumané plochy
- XXIII. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: objekty B 3:1-5; B 8: 6-12; B 15: 13-14
- XXIV. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: vyhřívací pec B 10
- XXV. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: zahloubená chata B11
- XXVI. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: zahloubená chata B 11: 1-10; B 22: 11-19 (legenda k profilu B 22: 1 – šedohnědá hlína, 2 – žlutohnědá)
- XXVII. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: zahloubená chata B 13 (legenda ke kresbě: 1 – šedohnědá hlína, 2 – žlutohnědá, 3 – žlutá)
- XXVIII. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: zahloubená chata B13
- XXIX. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: zahloubená chata B13
- XXX. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: zahloubená chata B13
- XXXI. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: zahloubená chata B13
- XXXII. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: objekt B 18
- XXXIII. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: objekt B 23
- XXXIV. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: objekt B 23
- XXXV. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: objekt B 32
- XXXVI. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: objekt B 32
- XXXVII. Dobroměřice – Stará pískovna: římsko-provinciální importovaná keramika ze zahloubené chaty D 13/67
- XXXVIII. Dobroměřice – Nová pískovna: 1 – fragment nádoby imitující na kruhu točenou keramiku (objekt D 14), 2 – zlomek zdobený otisky vinutí spony (objekt D 14a)
- XXXIX. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: hrnec s černým nátěrem (objekt B 23)
- XL. Březno u Chomutova - „Brany-Naší“: fragment zásobní nádoby se stopami po obtáčení (objekt B 32)

XLI. Přehled typů zdrsňování povrchu nádob (legenda viz Tab. 7 v kapitole 2.1.1 v textu)